

NIKU Rapport 1

Bergstadens Ziir; Røros kirke

Tilstand og tiltak

Jon Brænne

NORSK INSTITUTT FOR KULTURMINNEFORSKNING

NIKU

Norsk institutt for
kulturminneforskning

Norsk institutt for kulturminneforskning

NIKU ble etablert 1. september 1994 som del av Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning, NINA•NIKU. Fra 1. januar 2003 er instituttet en selvstendig stiftelse og del av det nyopprettede aksjeselskapet Miljøalliansen som består av seks forskningsinstitutter og representerer en betydelig spesial- og tverrfaglig kompetanse til beste for norsk og internasjonal miljøforskning.

NIKU skal være et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen anvendt kulturminneforskning. Vår oppdragsvirksomhet er rettet mot så vel kulturminneforvaltningen som andre relevante brukere i samfunnet, både offentlige og private. Instituttet utfører forskning og oppdrag innen følgende områder:

- Arkeologi i middelalderbyene
- Arkeologiske registreringer og overvåkinger
- Bygningsundersøkelser
- Fargeundersøkelser (bygninger)
- Humanosteologi
- Konservering og restaurering
- Landskap og kulturminner
- Landskapsanalyser og konsekvensutredninger for kulturminner i samband med naturinngrep og arealendringer
- Miljøovervåking
- Oppmålinger
- Registrering av kulturminner

De største oppdragsgiverne er, i tillegg til Miljøverndepartementet og Norges forskningsråd, Riksantikvaren, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og andre offentlige institusjoner og bedrifter (Statsbygg, Forsvaret ol.).

NIKU har sitt hovedkontor i Oslo og distriktskontorer i Bergen, Oslo (Gamlebyen), Tromsø, Trondheim og Tønsberg.

Publikasjoner

Som selvstendig stiftelse har vi valgt å avslutte tidligere serier og etablerer fra 2003 to nye serier som hver nummereres fra 1 og oppover.

- NIKU Rapport er den rapportering som overleveres oppdragsgiver etter fullført prosjekt. Serien kan ha begrenset opplag.
- NIKU Tema omfatter det vide spekter av kulturminnefaglige områder som instituttet arbeider med og henvender seg i hovedsak til forsknings- og fagmiljøer samt forvaltning.

NIKU Fakta er enkeltark som har som hensikt å gjøre viktige resultater av den faglige virksomheten tilgjengelig for et større publikum. NIKU Fakta er gratis; de er også tilgjengelige på www.niku.no.

Brønne, Jon. 2003. Bergstadens Ziir, Røros kirke. Tilstand og tiltak. - NIKU Rapport 1: 1-97.

Oslo, februar 2003

NIKU Rapport 1
ISSN 1503-4895
ISBN 82-8101-000-2

Rettighetshaver ©: Stiftelsen Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Forside: Røros kirke sett fra nordøst. Fotografiet er tatt i 1865-70 og viser kirka slik den så ut etter første eller annen oppmaling etter at den sto ferdig i 1784. Det første tårnuret står fremdeles på plass. Dette sees fordi tårnuret har bare en viser. Det er ikke lemmer foran tårnlukene. Profiler og fasetter er fremdeles på plass på hjørnepilastrene på tårnet. Alle murhjørner på tårn og skip har imiterte glatthugne kvadere. Kvaderimitasjonen som var malt på inngangene til sidekipene mangler. Dette viser at vi er i annen eller tredje generasjon maling. Tegningene av kirka fra 1836, 1848 og 1857 viser alle at sideinngangene også hadde kvadermaling. Helleleggingen rundt kirka er godt synlig. Den ligger ujevnt, noe som kan tyde på at den på fototidspunktet har ligget i en periode og blitt utsatt for bruk, slitasje og telehvinger. Fotograf ukjent. Riksantikvarens arkiv.

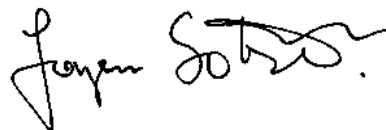
Redaktør: Grete Gundhus
Design og grafisk produksjon: Elisabeth Mølbach
Engelsk tekst: Rory Dunlop

Opplag: 200
Trykk: Inpublish Kopisentralen
Trykt på miljøpapir

Kontaktadresse:
NIKU
Dronningensgt. 13,
Postboks 736 Sentrum
N-0105 Oslo
Tlf.: 23 35 50 00
Faks: 23 35 50 01
Internett: www.niku.no

Prosjekt nr.: 21101000
Oppdragsgiver: Riksantikvaren
Tilgjengelighet: Åpen

Ansvarlig signatur:

Referat

Brønne, J. 2003. Bergstadens Ziir; Røros kirke. Tilstand og tiltak. - NIKU Rapport 1: 1-97.

Røros kirke er Norges femte største kirke og sto ferdig i 1784. Den rangeres blant de 10 viktigste og mest verdifulle etterreformatoriske kirkebyggene i landet og er bygget etter forbilde av Kongsberg kirke.

Kirka har tidligere vært gjenstand for to større restaureringer/istandsettinger. Den første var ferdigstilt i 1917, den siste var planlagt som en markering av 175 års jubileet i 1959, men arbeidene var ikke ferdige før i 1962. I årene etter 1962 har bevilgningene til vedlikehold av kirka ikke vært tilstrekkelige, noe som har ført til at Røroskirka har forfalt påtagelig i løpet av de siste ti-år, og det nå er et stort behov for reparasjoner og restaurering.

Riksantikvaren engasjerte NIKU i 1999 for å utføre en total gjennomgang av kirka med nærmeste omgivelser for å evaluere tilstand i forhold til nødvendige tiltak. Det har blitt en omfattende rapport som tar for seg nedre kirkegård med kirkegårdsmuren, kirkas eksteriør og interiør med inventar (unntatt er «Hiorthkapellet» og «Det Borchrevinkske Gravkapell»). På bakgrunn av tilstandsbeskrivelsen er det så utarbeidet detaljerte forslag til tiltak under de enkelte deler. Rapporten fungerer derfor også som en manual og veiledning for istandsettelse og restaurering.

Prosjektet har inkludert et omfattende arkiv- og litteratursøk, og i rapporten er det bl.a. tatt med en kronologisk oversikt med referanser over alle kjente arbeider som er gjort i kirka siden den ble bygget samt en oversikt over håndverkere og kunstnere som har bidratt med bygging og utsmykning.

På grunn det store omfanget har registreringene strukket seg over tid. Registreringsarbeidet ble påbegynt i april 1999 og rapporten er avsluttet i januar 2003.

Emneord: Eksteriør - Interiør - Malt dekor - Marmorering - Kirker - Kirkekunst - Klima - Oppvarming - Overflatebehandling - Portretter - Skadebeskrivelser - Slitasje - Steinkonservering - Vindusrestaurering - 1700-tall - Røros.

Abstract

Brønne, J. 2003. Røros church: the jewel in the mining town. Current condition and recommended measures. - NIKU Rapport 1:1-97. In Norwegian.

Completed in 1784, Røros church was modelled on the church in Kongsberg. It is the fifth largest in Norway, and is ranked among the country's 10 most important and valuable religious buildings erected since the Reformation.

The church has previously undergone major restoration and repair work on two occasions, the first ending in 1917. The second was supposed to finish in time for the church's 175th anniversary in 1959, but in the end work carried on until 1962. Since 1962, there have been insufficient funds to ensure the church's proper maintenance. As a result, Røros church is now in a relatively sorry state, and the need for restoration and repairs has become acute.

In 1999, the Directorate for Cultural Heritage engaged NIKU to do a detailed survey of the church and its immediate surroundings (excluding two outlying structures: the «Hiorth chapel» and the «Borchrevink mausoleum»), and draw up recommendations for remedial measures based on the condition assessments. This has culminated in a comprehensive report that describes the condition of the lower churchyard and its wall, the church's exterior, and the interior with its furnishings. With these condition assessments as a basis, the report presents detailed proposals for conservation work and treatments tailored to the individual parts. Thus the report also serves as a reference work and blueprint for restoration and repair work.

Part of the project involved a comprehensive desk-based study of archival material and relevant literature. The report therefore includes, among other things, a referenced list in chronological order of all the recorded pieces of work done in the church since the day it was built, along with a roll of the artisans and artists that have participated in the church's construction/maintenance and ornamentation.

The scope of the work made the project a lengthy one. Fieldwork got under way back in April 1999, and the report was completed in January 2003.

Keywords: Churches – Church art – Surface treatment – Painted decoration – Condition assessment – Wear and tear – Climate – Heating – Window restoration – Stone conservation – Portraits – 18th century – Røros

Innhold

Referat	3	10 Våpenhus og tårn	36
Abstract	3	10.1 Gulv	36
Forord	5	10.2 Vegger	36
1 Om Røros kirke	6	10.3 Trapp	37
1.1 Beskrivelse av bygningen og historikk	6	10.4 Vinduer	37
1.2 Hovedretningslinjer for de tiltakene som foreslås	10	10.5 Dører	38
2 Kirkas omgivelser	11	10.6 Tak og takbjelker	38
2.1 Kirkegårdsmur og jernporter	11	10.7 Tårnrommet	38
2.2 Hellelegging	12	10.8 Tårnet	38
2.3 Gang- og kjøreveier	13	10.9 Rom mellom våpenhus og skip	39
2.4 Kirkegården	13	11 Skip	40
2.5 Benker, rullestolrampe og oppslagstavler osv.	14	11.1 Gulv	40
3 Utvendige, pussete vegger	15	11.2 Vegger	40
3.1 Sokkel og fasader	16	11.3 Vinduer	41
3.2 Tårn	17	11.4 Dører	41
3.3 Tiltak - sammendrag	17	11.5 Tak	42
4 Kongemonogrammet	18	11.6 Inventar	42
4.1 Konstruksjon	18	11.6.1 Benker	42
4.2 Materialer	18	11.6.2 Sidepulpiturer	48
4.3 Tilstand	20	11.6.3 Kongelosje	50
4.4 Konservering og restaurering	20	11.6.4 Gallerier	51
5 Utvendige vinduer	22	11.6.5 Supraporter/døroverstykker	52
6 Utvendig tak og treverk	26	11.6.6 Marmorerte elementer	53
6.1 Tak	26	11.6.7 Tekstiler og malerier	54
6.2 Treverk: Takarker, sideinnganger til skipet, sakristiet ytterdører	26	12 Kor	56
7 Tårnets utvendige deler	29	12.1 Gulv	56
7.1 Vindfløy og spir	29	12.2 Dører til sakristi og gang	57
7.2 Tårnhjelm og åttekanten	29	12.3 Inventar	57
7.3 Uret og urskivene	30	12.3.1 Klokkerstoler/benker	57
8 Generelt om kirka innvendig	30	12.3.2 Døpefont, salmenummertavler og lysglobe	57
9 Klima og oppvarming	32	12.3.3 Alterring og alterbord	59
9.1 Klimamålinger	32	12.3.4 Alterbildet med omramming	60
9.2 Lysforhold	33	12.3.5 Prekestol	60
9.3 Oppvarming	34	12.3.6 Prekestol- og orgelgalleriene	62
9.4 Reparasjon av tørkeskader	35	12.3.7 Orgelprospektet og barokkorgelet ..	63
		12.3.8 Området bak alteret; Epitafier ..	64
		12.4 Presterommet i 2. etasje bak prekestolen ..	65
		13 Loft over kirkerommet	66

14 Sakristi	66
14.1 Sakristi 1. etg.	66
14.1.1 Gulv	66
14.1.2 Vegger	66
14.1.3 Vinduer	67
14.1.4 Dører	67
14.1.5 Tak	67
14.1.6 Bilder	68
14.2 Sakristigangen 1. etg.	68
14.2.1 Vinduer	68
14.2.2 Dører	69
14.3 Sakristirom 2. etg.	69
14.3.1 Vinduer	69
14.4 Sakristigangen 2. etg.	69
14.4.1 Vinduer	70
14.5 Sakristiloft 3. etg.	70
15 Generelt om oppbevaring av løse gjenstander i kirka	70
16 Gjennomføring av forslag til tiltak	71
Vedlegg 1 Arbeider på og i Røros kirke. Litteratur og referanser	73
Vedlegg 2 Personer som har arbeidet med/for Røros kirke. Litteratur og referanser ...	82
Vedlegg 3 Eldre fotografier av kirka	85
Vedlegg 4 Prøver av puss og insekter	87
Vedlegg 5 Kongemonogrammet. Liste over prøver	88
Vedlegg 6 Data for klimaloggerne	89
Vedlegg 7 Grønnsåpeimpregnering av tregulvene i kirka	90
Vedlegg 8 Fargesnitt tatt i kirka	92

Forord

Prosjektnummer:	21101000.
Oppdragsgiver:	Riksantikvaren.
Prosjektleder:	Jon Brønne, forsker/malerikon- servator, NIKU
Prosjektmedarbeidere:	Anne-Christine Flyen, Forsker/ arkitekt, NIKU (Utvendige veg- ger, puss og kirkeloftet). Margrethe Moe, Kulturhistorisk konservator, NIKU (Kongemonogrammet).

I forbindelse med en skadebefaring til Røros kirke høsten 1999, ble prosjektleder oppmerksom på at det generelle vedlikeholdet av kirka i løpet av de siste decenniene var forsømt. Dette hadde resultert i et påfallende akselerert forfall i dette meget viktige kirkebygget.

Det ble derfor foreslått overfor Riksantikvaren å gjennomføre et prosjekt som hadde som mål å utføre en tilstandsbeskrivelse av kirkas omgivelser, eksteriør og interiør. Ut fra denne tilstandsbeskrivelsen skulle det utarbeides forslag til tiltak og retningslinjer for det videre arbeidet med sikring, vedlikehold, istandsetting, konservering og restaurering av kirka og omgivelsene. Riksantikvaren var meget interessert og ga NIKU i oppdrag å utføre prosjektet. Arbeidet har blitt utført fra april 1999 til oktober 2002.

I prosjektperioden er det utført en tilstandsvurdering av møblene i kirka. Dette ble utført av konservator Merete Winness, NIKU, på oppdrag av Riksantikvaren (Winness 2001). Det er videret kommet frem planer om at kirka skal få nytt orgel. Det er satt i gang innsamling av penger til dette formålet. Det eksisterende 3. generasjons orgelet på østgalleriet over kongestolen er derfor ikke beskrevet i prosjektet.

Under registreringen er det tatt digitale bilder som er lagret på CD. Det er i tillegg tatt 17 dias for å dokumentere Kongemonogrammet. All dokumentasjon, inkludert rapport, oppbevares hos Riksantikvaren.

Rapporten er også ment å kunne være en praktisk veileder for de tiltak som er foreslått. Den er derfor redigert slik at forslagene til tiltak i hovedsak er plassert direkte under hvert enkelt element som er beskrevet, noe som kan resultere i gjentakelser. Rapporten består av to hoveddeler: Kirkas eksteriør med omgivelser (kapitel 2-7) og kirkas interiør (kapitel 8-15). Innenfor disse hoveddelene tar den for seg ett og ett bygnings- og romelement. Når det gjelder det enkelte rom, følger beskrivelsene i hovedsak rekkefølgen gulv, vegger, dører og trapper, vinduer og tak. I for eksempel skip og kor, der inventaret er omfattende og mangfoldig, behandles dette for seg til slutt i omtalen av rommet.

Oslo januar 2003.

Jon Brønne

1 Om Røros kirke

«Bergstadens Ziir» (pyrd) er det lokale navnet på Røros kirke, som er landets femte største kirke med 1640 sitteplasser. Det er bare Kongsberg (2.400), Nidarosdomen (2.400), Kristiansand domkirke (1.800) og Mandal (1.800) som er større. Røros kirke rangeres blant de 10 viktigste og mest verdifulle etterreformatoriske kirkebygningene i landet. Det betyr at kirka regnes som et av våre viktigste nasjonale kulturminner.

Røros kirke har de siste årene gjennomsnittlig hatt 20.-25.000 besøkende i året. I tillegg kommer orkester- og korøvelser, konserter og menighetens bruk ved alle typer tjenester i kirka.

For å kunne forstå de endringene som har skjedd i kirka og sette disse i en sammenheng med de observasjonene som er gjort av prosjektleder, har det vært nødvendig å gjennomgå litteratur og arkivalia. Gjennomgangen av dette materialet har fremskaffet en forholdsvis god oversikt over de dokumenterte større og mindre endringer som er foretatt på eksteriør og i interiøret. Det viser seg at det i nyere tid er utført endringer i kirkerommet som ikke er registrert eller rapportert til antikvariske myndigheter. I **vedlegg 1** finnes en oversikt over alle registrerte tiltak og endringer i kirka. **Vedlegg 2** inneholder oversikt over navngitte og anonyme håndverkere/kunstnere som har arbeidet i kirka og **vedlegg 3** en oversikt over eldre fotografier. Vedleggene 1 og 2 har i tillegg litteratur- og arkivreferanser.

Røros kirke er plassert motsatt vei av nesten alle andre kirker i Norge. Hovedinngangen ligger mot sydøst og omtales i rapporten som østvegg. Koret med alteret ligger mot nordvest og omtales i rapporten som vestvegg. Veggene mot nordøst omtales som nordvegg. Veggene mot sydvest omtales i rapporten som sydvegg.

1.1 Beskrivelse av bygningen og historikk

Kirka ble påbegynt i 1780 og innviet 15. august 1784. Den erstattet en eldre trekirke fra 1650 som var plassert nord-syd, rett utenfor den nåværende kirkegårdsporten og midt i det nåværende gateløpet for Kjerkgata. Denne kirka ble revet, trolig skjedde dette i 1784-85 da den nye kirka stod ferdig. Den nye var imidlertid ikke vurdert som helt ferdig ved innvielsen, og først i 1786 forelå det endelige byggeregnskap. Bygningens arkitekt er ukjent. Murmester Peter Leonard Neumann er nevnt som arkitekt, men det er uklart om det er han som har detaljformet byg-

ningen. For øvrig antas det at byggherre og direktør for Røros Kobberverk, Peder Hiort, har hatt avgjørende innflytelse på utformingen av kirka. Dette gjelder også kirkas byggmester Peder Ellensen og hans medarbeider og leder for murerarbeidene Svend Aspaas. Begge de sistnevnte var ansatt i Røros Kobberverk. Se også oversikt og referanser i vedleggene 1 og 2.

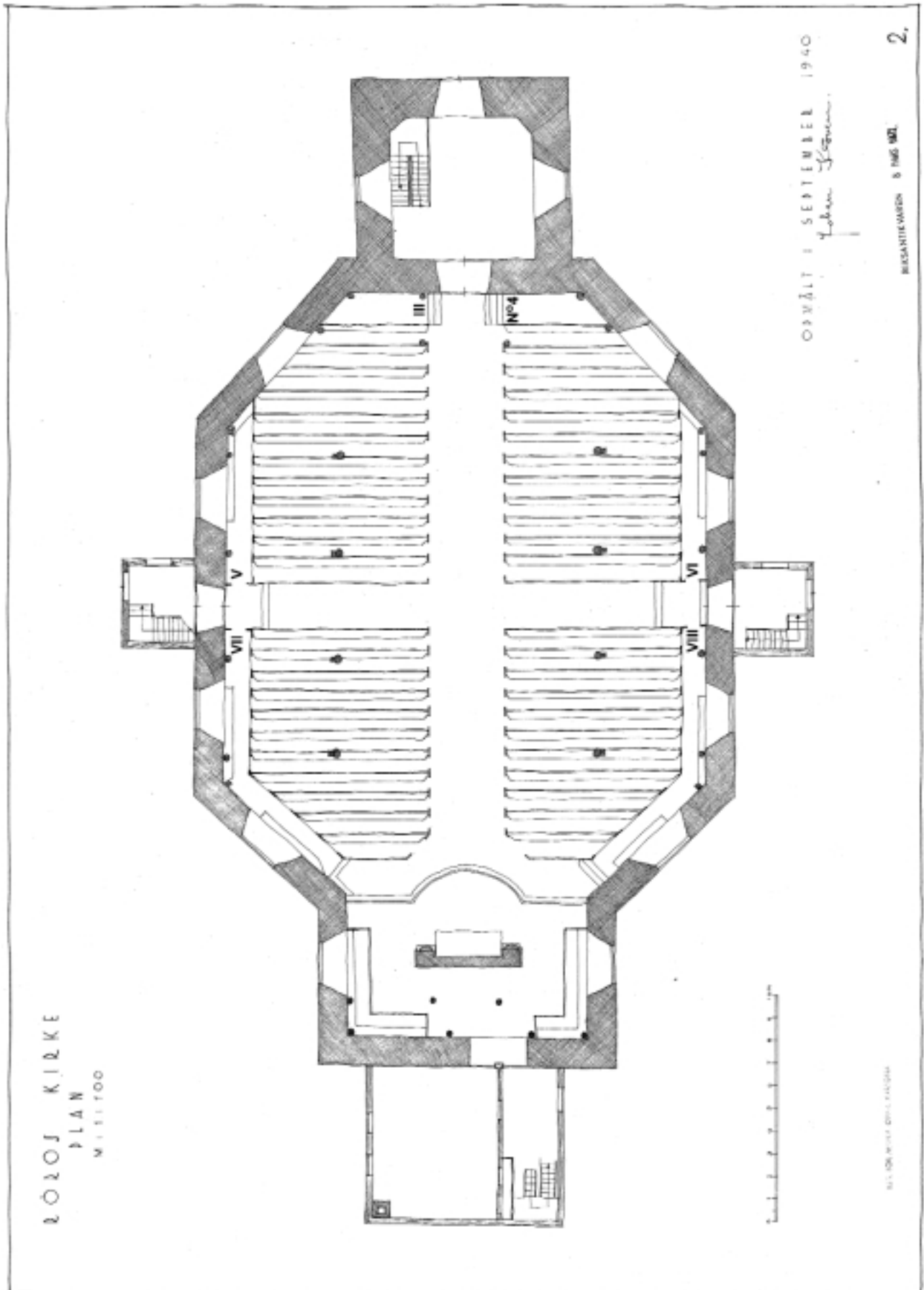
Røros kirke er bygget med Kongsberg kirke (1761) som et klart forbilde. Kirka er preget av mange stilarter, noe som spesielt kommer til syne i interiørene. Eksteriøret er i hovedtrekk preget av klassisismen. Kirka er blitt stående som et av de fremste eksempler i landet på en klassisk åttekantkirke.

Grunnplanen er en blanding av langkirke og sentralkirke. Midtpartiet er en langstrakt åttekant med kor og sakristi mot nordvest og våpenhus i tårnfoten mot sydøst. Koret er rektangulært og tverrstilt på skipet. Våpenhuset, som danner nedre delen av tårnet, har tilnærmet kvadratisk grunnplan. På begge langsider av det åttekantede midtpartiet er sideinnganger og trapperom bygget som små rektangulære påbygg. **Figur 1-4.**

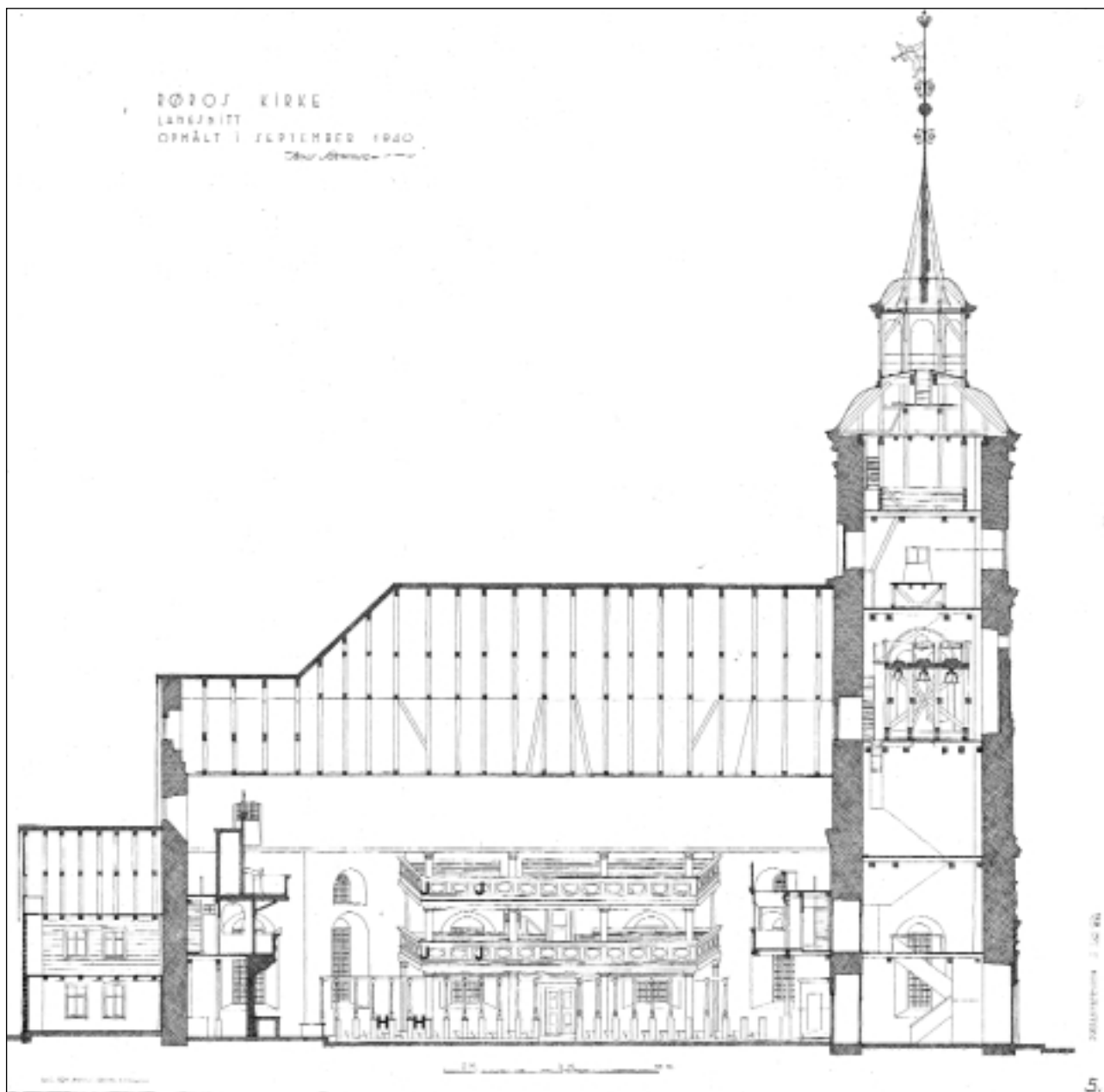
Tårnet og det store åttekantede midtpartiet med koret er bygget i stein, mens den enorme takkonstruksjonen, etasjeskillerne og takkonstruksjonen i tårnet, sideinngangene, sakristiet og innredningen i kirka er utført i treverk. Det er foretatt oppmålinger av kirka og interiør/inventar ved seks anledninger mellom 1847 og 1975. De fleste befinner seg hos Riksantikvaren.¹

Man vet lite om fundamenteringen, men grunnen er beskrevet som «...saa fast Grund at Kirke Bygningen derpaa trygt kan opføres», og her er oppgitt å være god morenejord (drenerer godt) (Aspaas 1974). Tårnet kan synes å være fundamentert uavhengig av kirkebygningen for øvrig.

Planering og fundament var ferdig høsten 1779, og våren 1780 startet selve muringen. Kirka ble murt i skiferstein med kalk som bindemiddel. Steinen ble antakelig hentet ut fra brudd i Hånesåsen og Sundlia noen kilometer fra Røros sentrum. Kalken ble brent på stedet med råstoff fra nærmeste kalkstensbrudd som lå i Tolga. Trolig ble kirka kalkpusset og kalkmalt. Sannsynligvis var fargesettingen omtrent som dagens med kalkhvit hoveddel og grå/blå/sort markering av blant annet «hjørnekvaderne» og vindusomrammingene.

Figur 1. Røros Kirke. Grunnplan. Etter oppmåling av Johan Kløven, 1940.

Figur 2. Røros Kirke. Lengdesnitt. Etter oppmåling av Jens Sød-ring, 1940.

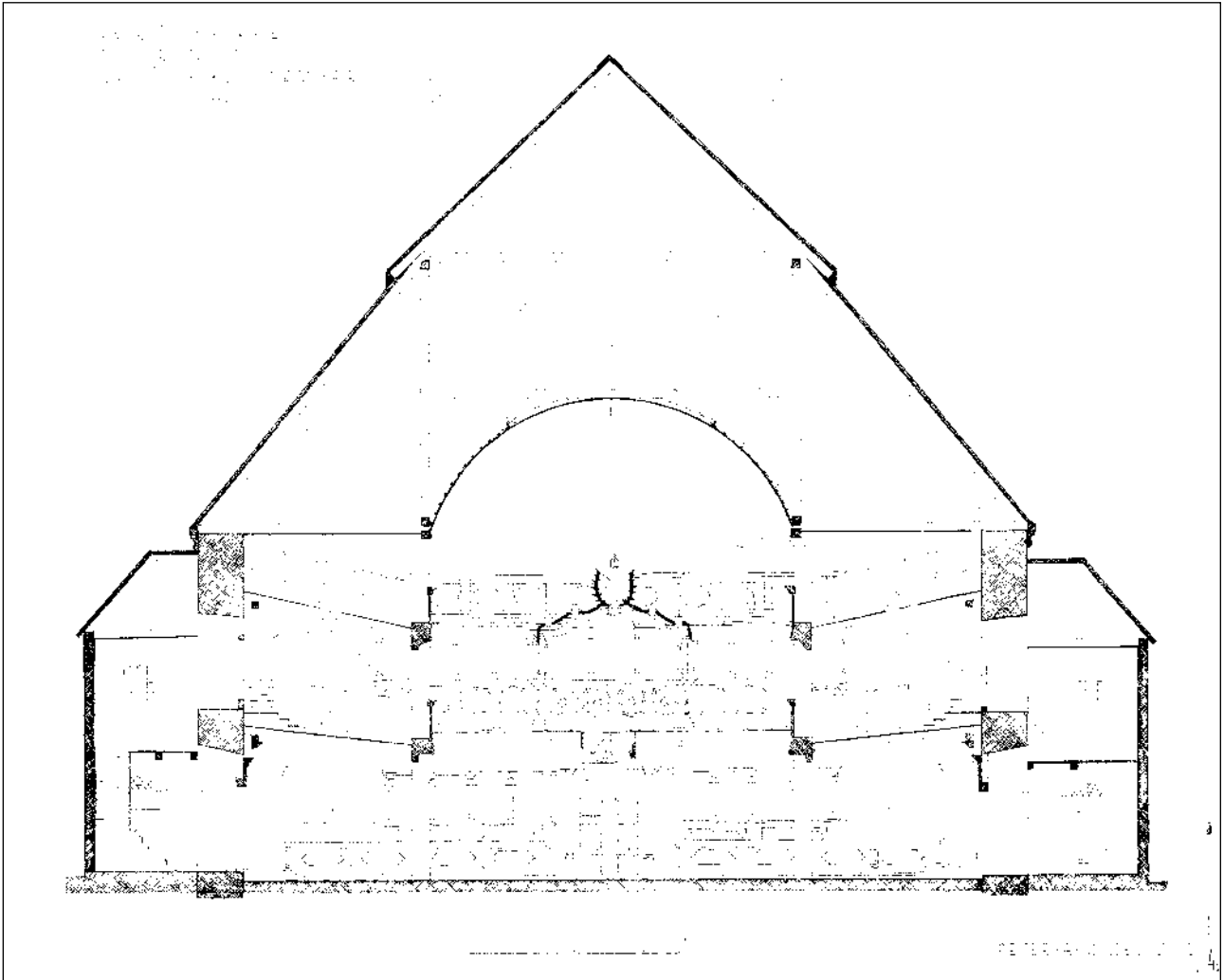
Opprinnelig var tårnet trolig (og er fremdeles) spesielt fremhevet gjennom fasadedetaljene, noe som ble ytterligere forsterket ved bruk av den mørke fargen mot den hvite «bakgrunnen». Tårnets fasader er delt inn i tre markerte partier, adskilt med kraftige profiler som er malt med den mørk blågrå fargen.

I det nederste partiet er hjørnene markert som kvader. Kirkas hovedinngang i tårnfoten er bygget opp etter klassisk mønster med pilastrer (flate søyler) som bærer et trekantet gavlfelt. Like over gavlfeltet sitter Christian 7.s kongemonogram med årstallet 1780.

Det midterste partiet er markert med to små, helt enkle vinduer i den nederste del og to buete vindusåpninger i den øvre halvdel. Disse er kraftig markert med pilastrer og bue som ett buevindu og er det høyeste partiet. Denne delen av tårnfasaden er lik mot tre kanter, det vil si mot sydøst, sydvest og nordøst. **Figur 5**, side 10.

Det øverste partiet er markert med to enkle vinduer på hver side av et ur i den nedre delen. Like over tårnuret er Kobberverkets emblemet plassert. Emblemet består av en korslagt feisel og bergsjern. I tillegg er Venussymbolet, som symboliserer metallet kopper. Over emblemet i feltets øvre tredjedel er det trukket en kraftig buet profil. Like over dette avsluttes tårnet med en kraftig, rett profil. Taket med «tårnrytteren» er utformet som et åttekantet ut-siktstårn (lanternin) med spir og værfly, lokalt kalt «åtte-

Figur 3. Røros Kirke. Tverrsnitt. Etter oppmåling av Peter A. M. Mellbye, 1940 (se også figur 28).

Figur 4. 1836. «Prophiler af Røraas kirke tegnet 1835 af Ole Kjelsberg». Lavert(?) tusjtegning på papir. Oppriss/oppmålings-tegninger(?) av vest- og nordfasadene. Tegningen ble sommeren 2000 gjenfunnet av Jon Brønne i Aspaasgården fra Røros. Aspaasgården står nå på Trøndelag Folkemuseum. Tegningen var i muligens original glassdekket treramme. Tegningen ble tatt inn til konserveringsavdelingen på Sverresborg for konservering og restaurering. Sammenlign med figur 2. Foto Jon Brønne.

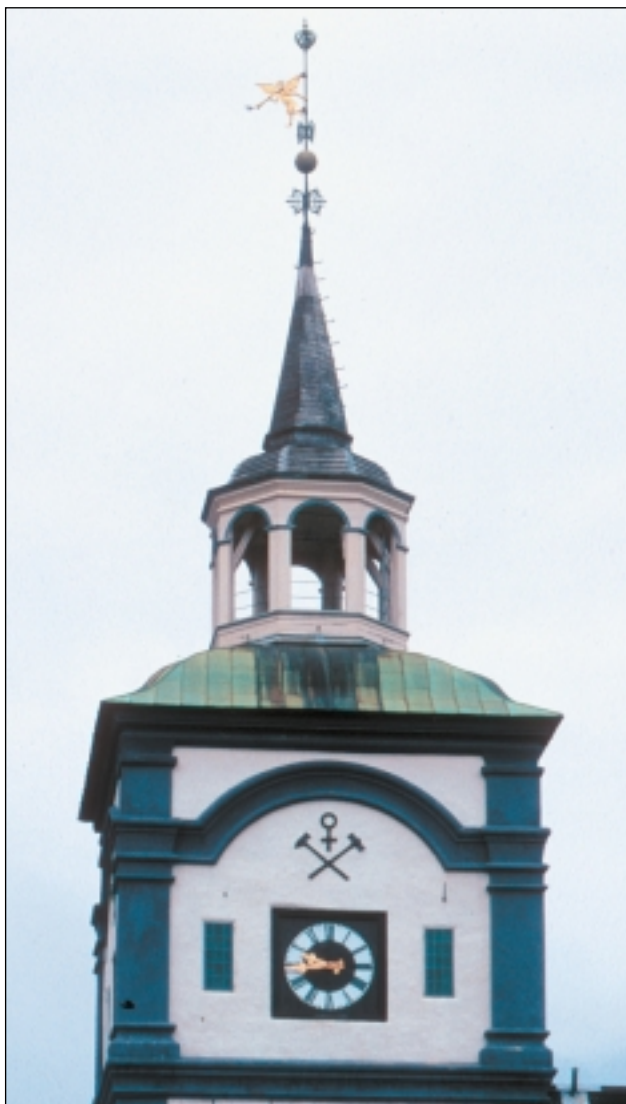
kanten». Værfløyen har form som en basunblåsende engel. Denne delen av tårnfasaden er lik mot alle kanter.

I tårnfotens fasader mot henholdsvis sydvest og nordøst er to høye, rektangulære vinduer, ett på hver fasade. Vinduene har en hovedinndeling i åtte vindusrammer, som igjen er inndelt av tresprosser i 3x3 småruter. I skip og kor sitter fem høye, rektangulære vinduer på hver «langside». Disse vinduene har samme hovedinndeling og underinndeling i 3x3 ruter. Over hvert av disse vinduene sitter et rundbuet vindu med sprosseinndeling i samme forhold som vinduet under.

Treverket i alle vinduene er opprinnelig, og mye originalt glass er bevart. Treverket er nå malt med alkydmaling.

Tilbyggene i tre har også trevinduer. Disse er nyere. Sideinngangene har dessuten rikt dekorerte innganger med detaljer i utsveifet, profilert og utskåret treverk.

Det enorme taket over det åttekantede midtpartiet med skip og kor er nærmest utført som et halvvalmet mansardtak. På hver side av taket, mot sydvest og nordøst sit-

Figur 5 Røros Kirke. Tårnhjelm, åttekanten og spiret med vindfløyen. Foto J. Brønne, 2000.

ter to små arker med ett vindu hver. Taket over kordelen er utført som saltak med gavl mot nordvest. Mot sydvest og nordøst sitter en liten ark med ett vindu i hver, tilsvarende som på midtpartiet. Taket over sakristidelen er utført som saltak med gavl mot nordvest. Takene over sideinngangene er utformet som halve pyramidetak.

Hovedtaket er tekket med meget grov, tjæret trespon. De øvrige takene er tekket med en finere spon.

1.2 Hovedretningslinjer for de tiltakene som foreslås

Røros kirke har vært i bruk ca. 220 år siden innvielsen. I løpet av disse årene er det foretatt noen endringer i kirkas eksteriør og få vesentlige endringer i interiøret. Eksteri-

ørendringene er i hovedsak et resultat av at det er benyttet andre materialer til overflatebehandlingene enn de opprinnelige. Det er også skiftet vinduer og dører i sakristiet samt noe av listverket rundt de øvrige dørene. De største endringene i interiøret er fjerningen av de forreste benkene og byggingen av plattformen i overgangen mellom kor og skip, installasjonen av den siste generasjonen sentralvarme, installeringen av siste generasjon orgel og installeringen av epitafiene på vestveggen i koret. De øvrige endringene i interiøret er ikke av vesentlig betydning for tolkningen og forståelsen av kirkerommet.

Resultatet av dette er at kirka fremdeles fremstår som et helhetlig arbeid fra overgangen mellom rokokko og klassisismen i 1700-åras siste del. Alle de vesentlige delene av arkitekturen, innredningen, fargene og dekoren er så godt bevart at kirka i dag fremstår som komplett.

Dette innebærer at de forslagene til tiltak som fremsettes i denne rapporten søker å tilpasse tiltakene mot en mest mulig helhetlig forståelse av hvordan kirka fremsto i siste del av 1700-åra, det vil si i perioden ca. 1785-1800. I forslagene til tiltak er det også tatt hensyn til de endringene i kirka, innredning, farger og dekor, som har satt sitt preg på kirkas historie. De nye elementene er i tiltakene forsøkt endret så lite som mulig. Der hvor elementer foreslås fjernet eller omplasseres er dette gjort med hensyn til brukernes og de besøkendes totalopplevelse av kirkas eksteriør og interiør. Ingen av tiltakene medfører radikale endringer av det historiske bildet som Røros' befolkning oppfatter som sin kirke, «Bergstadens Ziir.»

De største endringene som foreslås er for det første å dempe eller fjerne elementer som forstyrrer og til dels ødelegger den arkitektoniske helhetsoppfattelsen av kirkerommet. For det andre er det fremsatt forslag til tiltak for å søke å dempe noe av det verdslige preget som deler av kirka nå har fått.

- Ingen arbeider i kirka må utføres før de er godkjent av antikvariske myndigheter og dagens situasjon er grundig dokumentert.
- Det må heller ikke settes i gang arbeider uten at det er foretatt nødvendig sikring/beskyttelse av omgivelsene.
- Alle gjenstander som foreslås fjernet, bortsett fra søpelbøtter, «rullestolramper» og oppslagstavler pakkes forsvarlig, merkes og plasseres på det ryddede sakristiloftet. Alle tiltak skal rapporteres etter Riksantikvarens rapporteringsrutiner.

2 Kirkas omgivelser

Inngangsområdet, det vil si «kirkebakken», gravplassene og området rundt kirka, bærer sterkt preg av slitasje og manglende vedlikehold. Området er ikke på noen måte forarbeidet og lagt til rette på en måte som harmonerer med kirkas utseende og status. Hovedinngangen gjennom porten fra Kjerkgata er den adkomsten nesten alle brukere og besøkende benytter for å komme til kirka og nedre kirkegård. På grunn av det dårlige vedlikeholdet, er førsteinntrykket av kirkas omgivelser meget negativt. Det er helt vesentlig at det i samarbeid med antikvariske myndigheter utarbeides kort- og langsiktige planer for istandsetting, restaurering og skjøtsel av kirkegårdsmurene, nedre kirkegård og hele området rundt kirka.

2.1 Kirkegårdsmur og jernporter

Kirkegårdsmuren mot Kjerkgata

Denne er bygget opp av skiferheller og flate steiner lagt i forbant. Muren varierer i høyde og bredde. Gjennomsnittstykkelsen er mer enn 1 m. Høyden varierer mellom ca. 1,35 til 3,5 m. Murkronen er dekket av skiferheller lagt som et saltak i lengderetningen.

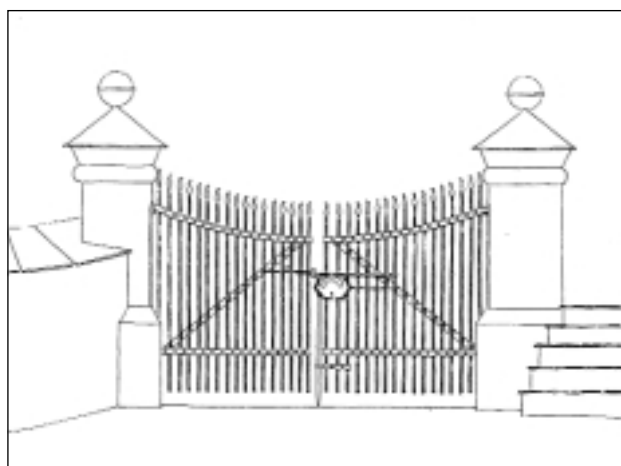
Forslag: Det er behov for vanlig vedlikehold på kirkegårdsmuren og skifertildekkingen. Behovet varierer, men den generelle tilstanden er ikke spesielt dårlig. Muren ettersees og holdes i normal god hevd. Ødelagte skiferheller i overdekningen skiftes rutinemessig.

Kirkegårdsmuren for øvrig

Store deler av kirkegården er omgitt av en kraftig steinmur. Muren er lagt opp som løsmur med diverse typer fyllmasser. Muligens er det benyttet leire og eventuelt litt kalk som mørtel i deler av murerarbeidet. Det kan se ut som deler av muren også er lagt opp som kistemur.

Deler av muren er i dårlig stand, og mot nord er et større stykke rast ut. Murene er på enkelte steder høye, og en utrasing kan medføre fare for mennesker og dyr som oppholder seg i nærheten.

Forslag: Det er viktig at det ødelagte stykket repareres/restaureres så snart som mulig. Videre må kirkegårdsmurene ettersees og eventuelt sikres og repareres slik at nye skader unngås. Reparasjonene utføres med samme materialer og tekniske oppbygging som den opprinnelige kirkegårdsmuren. Dette innebærer at det ikke må forsterkes med for eksempel sement i muren. Rørosmuseet har kompetanse og kontakter som kan utrede og eventuelt utføre dette arbeidet.

Figur 6. Hovedport. Oppmåling ved Fr. Theodor Olsen 1941.

Jernporter

Hovedporten inn til kirkegården og kirka er gjennom en jernport mot Kjerkgata. **Figur 6.** Den består av to firkanterte portstolper av mur og to port-«blader» av jern, sammensatt av smidde elementer. Portstolpene er konstruert på samme måte som kirkegårdsmuren. De er utformet med base og «kapitel», og toppen er dekket av skiferheller som er lagt slik at de danner en pyramide. Skiferhellene er festet med trenagler av einer(?). Toppen av pyramiden krones av en dreiet trekule. På nordsiden, og helt inntil portstolpen, er det en åpning i muren med «kreatursikker» trapp. Portstolpene og et felt av muren på hver side av disse er kalket hvite. Det er usikkert om portstolpene er eldre enn portbladene av jern, men ut fra utforming og sammenhengen er det sannsynlig at de er satt opp samtidig i 1836. En tilsvarende, mer forseggjort port, ble i 1851 satt inn i sydmuren mot «Det Hiortske Gravkapell».

Portstolpene. Nordre portstolpe luter kraftig mot nord-vest. Bilder tatt i 1976² viser at den luter svakt mot nord-vest. Senere fotografier tatt i 1983³ viser at allerede etter sju år var lutingen vesentlig forverret. Lutingen har fortsatt slik at i dag står nordre portstolpe med en kraftig og skjæmmende luting. Det er større skader i puss og kalklagene både på portstolpene og på de delene av kirkegårdsmuren som har vært og er pusset og kalket. Festepluggene for dekkskiferen er delvis ødelagt. Trekulene har løsnet og kan derfor tas av. Dette har ført til at de på natetid ved flere anledninger er blitt brukt som bowlingkuler ned Kjerkgata.⁴ Trekulene er uttørket og har små spor av maling.

Portstolpene til «Det Hiortske Gravkapellet» er i god stand etter en istandsetting i slutten av 1990-åra.⁵

Forslag: Hovedportalen: Sydstolpen. Skader i puss og kalkhvitning repareres og stolpen kalkes hvit. Nordstolpen. Setningsskadene og lutingen utbedres. Det er mye som tyder på at portstolpen kommer til å fortsette å lute til den om ikke lenge velter eller delvis kollapser. Det er derfor mest fornuftig å foreta utbedringene og restaureringen av stolpen før den får ytterligere skader. Før noen tiltak gjøres må stolpen måles opp av en erfaren arkitekt og dokumenteres med fotografier. Hvis det er mulig å sikre stolpen ved å emballere den og løfte den til side for deretter å rette den opp på nytt fundament, vil dette være den beste løsningen. Hvis dette ikke er mulig, bør det vurderes å ta den forsiktig ned og støpe nytt fundament. Fundamentet skal ligge under bakkenivå, slik at det ikke er synlig. Ved bruk av de opprinnelige materialene settes stolpen opp igjen som en kopi.

Det kan også være mulig at stolpene kan rettes opp ved å bruke samme teknologi som ble benyttet ved opprettingen av Det skjeve tårn i Pisa. Der har man fjernet masse på den høyeste siden, slik at vektballansen endres, og tårnet siger over i en mer vertikal posisjon.

Muren på ut- og innsiden av porten undersøkes for å bringe på det rene hvor mye av muren som opprinnelig har vært pusset og kalket. De delene som tidligere har vært pusset og kalket, behandles med puss og kalk på nytt.

Skiferoverdekkingene er festet med treplugger av eier(?). Disse er delvis ødelagt eller forsvunnet. Festepluggene erstattes eller repareres.

Trekulene på toppen festes forsvarlig. Dette kan for eksempel gjøres ved at det bores et hull i den øvre delen av festepiggen, og at det i det hullet settes inn en tynn låsepinne av rustfritt stål. Kulene fargeundersøkes, konserveres og males i opprinnelige farger og materialer.

Portbladene av jern. Portbladene er hengslet på portstolpene og slår inn mot kirka. Begge portbladene står i åpen stilling uten mulighet for å lukkes. Hovedgrunnene til dette er portstolpenes luting og at terrenget har «vokst» opp rundt portenes nedre del. I tillegg er det sydlige portbladet påkjørt av en bil og er stygt skadet. Låsanordningene er ødelagt.

Forslag: Begge portbladene og låsanordningene repareres og restaureres av en dyktig smed. Alle originale deler

gjenbrukes. Porten fargeundersøkes og males i opprinnelig fargesetting. Terrenget rundt porten senkes og forarbeides på samme måte som det vedtas for resten av kirkegården, og slik at portene igjen kan åpnes og lukkes på vanlig måte.

2.2 Hellelegging

Det er usikkert hvor lenge helleleggingen har vært rundt kirka, men det er ikke usannsynlig at hellene har ligget på plass siden kirka var ny. Forsidebildet til denne rapporten, et fotografi fra 1865, viser helleleggingen på plass rundt kirka, og de bærer også preg av at de ikke er nylagte.

Uansett alder er helleleggingen i dag et meget viktig element i kirkas og kirkegårdens historie. Helleleggingen fyller flere funksjoner. Den fungerer primært som gangareale rundt kirka. Deler av hellene er i tillegg satt på kant og skal danne renner som fungerer som avløp for takrenner og nedløpsrenner. Helleleggingen har også en brannhemmende funksjon, idet vegetasjon ikke kan gro inntil kirka.

Helleleggingen er i store områder i dårlig forfatning. På grunn av bevegelser i grunnen ligger mange av hellene ujevnt og ustøtt. Dette fører lett til brudd og avslag av biter. Det er til dels store skader på de hellene som ligger nærmest «kjøreveiene» som går rundt kirka. Disse skadene og en rekke andre skader og slitasje inne på kirkegården skyldes bruk av kjøretøy. **Figur 7.**

Videre er det store skader både på oppbyggingen og selve hellene som danner stikkrenner ut fra nedløpsrennene fra

Figur 7. Detalj av helleleggingen på sydøstsiden av kirka. De fleste skadene på helleleggingen i dette området skyldes kjøretøyer, enten ved normal trafikk eller ved snøbrøyting om vinteren. Foto. J. Brønne, 2001.

taket og de rennene som går i ytterkant av helleleggingen. På grunn av skadene i rennesystemene, fungerer ikke lenger rennene etter hensikten. Resultatet er at det kontinuerlig oppstår nye skader på dem. Samtidig bidrar de ødelagte rennene til at det blir stående fukt langs vegglivet. På sikt vil dette bidra til ytterligere og større skader både i veggkonstruksjonen og i pusslagene.

Forslag

Det innføres totalt kjøreforbud inne på kirkegårdsområdet. Dette bør også innbefatte bruk av kommunens egen traktor som benyttes blant annet ved søppeltømming. Traktoren kan brukes på øvre kirkegård og på veien ned til kirka, helt ned til den veien som går rundt kirkebygningen. Det bør kun gis dispensasjon til bruk av motorkjøretøy på kirkegårdsområdet ved spesielle høve. En av måtene å begrense kjøringen på, er å etablere en låseanordning på jordskåten på den ene av jernportene som står mot Kjerkgata slik at denne kun kan åpnes med nøkkel.

Helleleggingen dokumenteres. Ideelt sett bør dette gjøres både ved oppmåling og fotografering. Helleleggingen restaureres. Det betyr at hellene tas opp i seksjoner. Dårlig anleggsmasse under hellene fjernes. God, drenerende masse blir liggende. Det jevnes ut til nytt anlegg for hellene med jevn, god, ikke for fin sand. Massen må fungere godt som drenering. Helt ødelagte og manglende heller erstattes med heller av samme type, størrelse og form som de eksisterende. Kun ødelagte heller og deler av rennene skal skiftes. Store heller som er brukket i tre eller fire deler, eller små heller som bare er brukket i to deler skal ikke skiftes. Alle renner restaureres slik at de igjen fører vannet bort fra kirka.

Terrenget rundt kirka arronderes slik at overvannet føres vekk fra kirka. Dette er vanskelig å få til på nordsiden, men det må forbedres i forhold til dagens situasjon, hvor vannet enten blir stående i ytterkant av hellene eller i verste fall renner tilbake og blir stående inntil ytterveggene.

2.3 Gang- og kjøreveier

Det har gjennom årene vært stor trafikk både av kjørende og gående på kirkegården og kirkebakken. Det er svært mange år siden det er gjort istandsetting og opprydding på kirkegården og på kirkebakken i forhold til veier og gangveier. Resultatet er i dag at det er påkrevet med større arbeider for å få kirkas omgivelser akseptable.

Veiene som leder rundt kirka er ikke lenger definert som kjøre eller gangveier. Intens bruk, spesielt på sydsiden, har medført at «veien» har est ut i bredde og har mistet sin

form, slik at det ikke lenger er definerte sidekanter. Dette har medført at på enkelte deler av kirkegården går veien helt inntil gravene. Veiene strøs om vinteren. Når det brøytes, kastes strøgrus og opphøvet jord opp mot gravminnene og opp i de horisontale, granittomrammede gravminnene. Det kan se ut som om enkelte gravminner også har blitt påkjørt. Hele området virker i dag usedvanlig ustelt.

Forslag

Som anført foran bør det innføres totalt kjøreforbud på kirkegården, bortsett fra i særlige tilfeller. Gang- og kjøreveiene defineres med hensyn til utstrekning og form. Det etableres avgrensede klart definerte kanter mellom grusen i gang- og kjøreveiområdet og gresset på kirkegårdsområdet. Veibredden må gjøres vesentlig smalere mot sydøst, øst og nordøst. Det er viktig at det blir god avstand mellom gravminnene og veien. Mot sydvest, ved sakristiinngangen, er det viktig at veien blir så bred at det kan etableres en snuplass. Snuplassen må være så stor at biler lett kan snu uten å kjøre opp på gresset eller komme i kontakt med gravminnene. Veiene må ikke kantes med stein eller andre fysiske skiller mellom gresset og grusen. Hvis det innføres kanting, kan gangveiene lett få et parkmessig preg, noe som aldri har vært hensikten eller har blitt gjennomført på Røros kirkegård. Det etableres en klar definert avslutning av gresskanten mot grusveiene. Dette gjøres lettest ved å fylle opp med jord slik at gresset blir liggende høyere enn grusgangene. Det bør brukes en blandingsgrus på veiene rundt kirka. Grusen må være som øvrig grus brukt på Røros, ikke for fin.

2.4 Kirkegården

Det er kun nedre kirkegård som omtales. Denne delen av kirkegården er den eldste og inneholder en rekke viktige, verneverdige gravminner fra ulike tidsepoker. Den brukes nå kun i helt spesielle tilfelle til nye gravlegginger. Nedre kirkegård bør derfor betraktes som en museumskirkegård.

En del av gravminnene trenger konservering og restaurering. I tillegg til nedbryting av klimatiske årsaker eller lignende, er det er også skader på enkelte gravminner på grunn av bruk av kjøretøy på kirkegården, vegetasjon og hærverk.

Forslag

Det utarbeides en helhetlig verne- og skjøtelsesplan for kirkegården. I verneplanen innarbeides også en langsiktig konserveringsplan for gravminnene. Professor Arne Bugge Amundsen ved Institutt for Kulturhistorie, Uni-

versitetet i Oslo, er en kapasitet på historiske gravminner. Bugge Amundsen bør kontaktes for å få utarbeidet en historisk oversikt over de bevarte gravminnene på kirkegården. NIKU har kompetanse på konservering av de fleste materialgruppene som finnes i gravminnene.

2.5 Benker, rullestolrampe og oppslagstavler osv.

Som nevnt før er førsteinntrykket når man kommer inn av kirkeporten meget dårlig. Foran hovedfasaden mot øst er det tilfeldig plassert to simple benker av stål og tre, trolig fra 1970-åra. Videre henger det en meget skjemmende oppslagstavle syd for hoveddøra. Oppslagstavla er utført i sponplater med et spinkelt listverk. På bakken på hver side av hoveddøra er det plassert to askebegre/søppelbøtter. Disse er utformet som to lave, rødbrune halvsylindere i metall. Mot nord står «rullestolrampen» lent opp mot veggen. «Rullestolrampen» består av en hvit, respatexbelagt sponplate med en påspikret list. Det er også spikret på en trekantlist under hovedinngangsdøra som en hjelp for rullestolsbrukere. Videre er det støpt opp en liten «betongrampe» til supplement for «rullestolrampen» i tre. Hoveddøra blir også i stor utstrekning brukt som oppslagstavle.

Benkene er slitt og er en type som ikke på noen måte passer inn på Røros kirkegård. De er i tillegg plassert asymmetrisk og ikke i vater. Askebegrene er dominerende. De er skitne og bulkete og står tilfeldig plassert på bakken. Oppslagstavlen er utført i dårlige materialer. Den er skadet i sammenføyningene og malingslitt. «Rullestolsrampen» er utført i et materiale som er helt uforenlig med norsk uteklima. Tilstanden er deretter.

Hoveddøra har mange mekaniske skader og skader i malinglaget som skyldes at den har blitt brukt som oppslagstavle.

Forslag

Nåværende benker fjernes. Når tiltakene under avsnittene om helleleggingen og kirkegården er gjennomført, vurderes det om det eventuelt skal settes opp benker som er tilpasset kirka og kirkegården. Nyplassering av benker kan for eksempel være på de nyetablerte grøntområdene mot sydøst eller langs tårnets og skipets sydvegg.

Oppslagstavla fjernes. Det etableres to nye oppslagstavler. Oppslagstavlene utføres i gode trematerialer med oppslagstavla utenfor Hiortmausoleet som forbilde. Disse plasseres på sydsiden av inngangsporten til kirka, slik at de ikke er synlige når man står i Kjerkgata og ser inn gjennom kirkegårdsporten. Tavlene skal være lett synlige når man er kommet innenfor kirkegårdsporten. Den ene tavlen forbeholdes kirkelige aktiviteter, den andre bør inneholde opplysninger for besøkende om åpningstider, konserter og andre tilstelninger av interesse.

Søppelbøttene fjernes. Det settes opp nye, brannsikre søppelbøtter/askebegre innenfor kirkegårdsporten. Disse plasseres på samme måte som oppslagstavlene. Søppelbøttenes form og farge skal være tilpasset omgivelsene.

«Rullestolrampen» fjernes. Det lages en ny, tilpasset rullestolsrampe av førsteklasses malmen furu. Den nye rampen skal ikke overflatebehandles. «Betongrampen» fjernes.

3 Utvendige pussete vegger

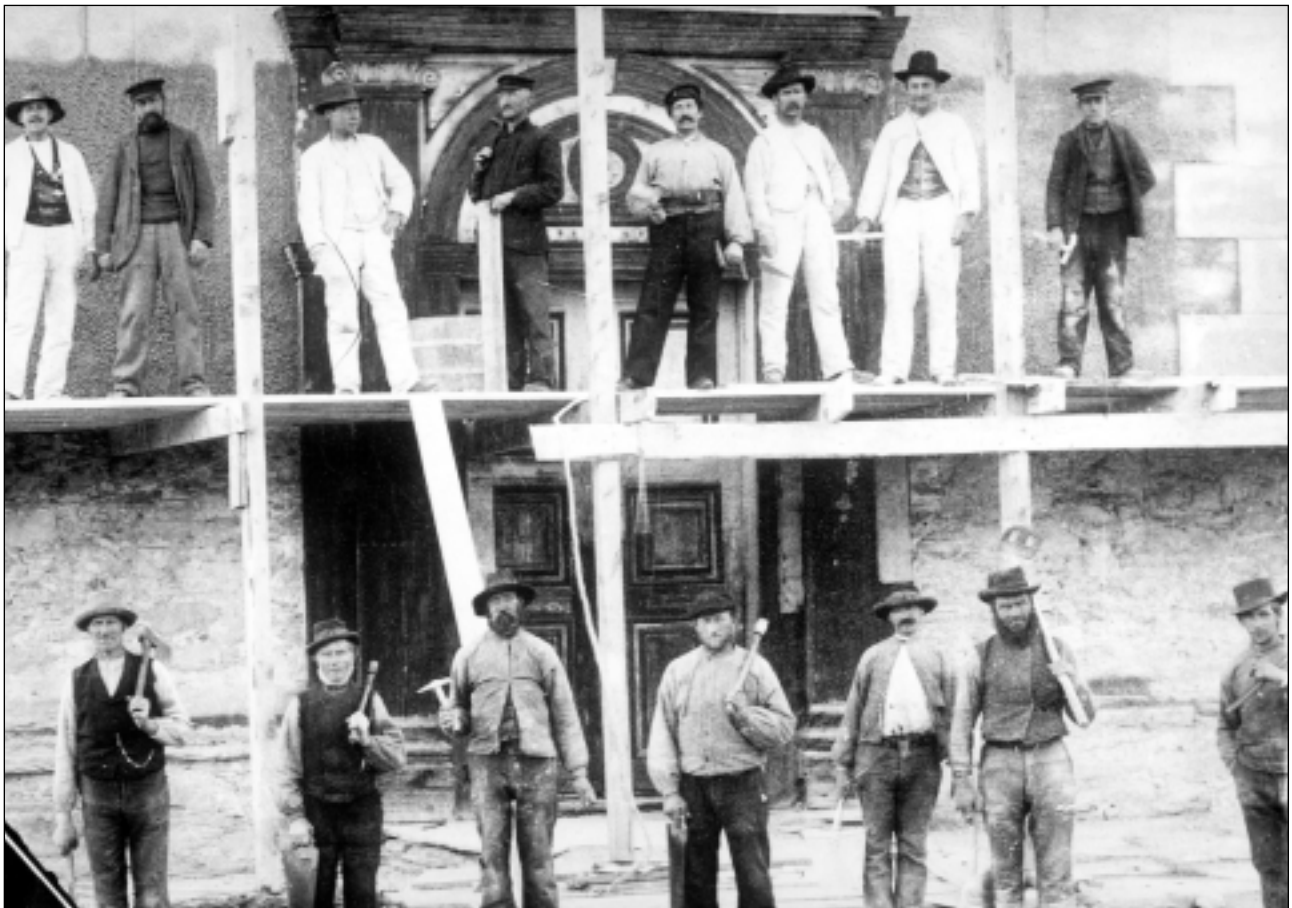
Det vises til vedlegg 1 med oversikt over alle kjente tiltak foretatt i kirka. Her skal kort nevnes de viktigste arbeidene som er utført på kirkas eksteriør.

Opprinnelig var kirka som beskrevet kalkpusset og kalkmalt utenpå kalkmurt skiferstein. Hjørnekvadene var sannsynligvis bare malt og ikke markert i pussen. I 1904 ble det foretatt en utvendig oppussing. Kirka ble pusset om med noe som i arkivmaterialet beskrives som en «skvett-puss», andre steder som «sopelimpuss». Den gamle kalkpussen ble hugget og meislet bort og erstattet med en se-mentholdig puss. Kvadermalingen ble fjernet. Taket ble tjæresmurt (Vedlegg 1, Guldal 1934:31). **Figur 8.**

I 1916 og -17 er kirka igjen restaurert, men vi vet lite om hva som ble foretatt. Kvadene er fortsatt ikke markert. I 1923 står kirka fortsatt uten markering av kvadere.

I 1959 ble det slått fast at det av antikvariske og estetiske hensyn, og ikke av vedlikeholdshensyn, var ønskelig å

Figur 8. Røros Kirke. Oppussing av kirka i 1904. Arbeidslaget er i ferd med å utføre to arbeidsprosesser. De har fjernet originalpussen på nedre del av tårnfoten mot øst. På første stillashøyde har de påført den nye skvettpussen med kvaderimitasjonene i hjørnene. Fotograf ukjent. Privat eie.

«... forvandle den grå «sopelimpuss» av 1904 til kvitkalkede vegger med mørkeblå hjørnekvadre og vinduer. ...» I Rørosboka heter det at de opprinnelige fargene ble tatt opp igjen, med hvite kalkvegger og svartblå hjørnekvadre og vindusomramminger (vedlegg 1).

I 1963 ble det igjen foretatt en utvendig oppussing. Muligens ble det utført en delvis «tilbakeføring» av fasadene utført som beskrevet i Oslo Mørtelverks brev til Riksantikvaren, datert 29.11.1960. Her beskrives en behandling der den gamle skvettpussen børstes med saltsyreoppløsning og påføres ett lag Murex til oppfylling av alle ujevnheter. Deretter beskrives overflatebehandling med en Mineralitmaling, som skal «villstrykes» med en slaskete murkost. Sorte hjørnekvadre og lisener males opp igjen.

I det følgende gis en kort gjennomgang av tilstanden på utvendig puss. Tilstanden er kun vurdert visuelt på stedet. Besiktigelsen av utvendig bygningskropp ble foretatt fra bakken. Besiktigelse av taket er gjort fra tårnets vinduer.

Det ser i utgangspunktet ikke ut til å være store skader og problemer forbundet med pussen på kirka. Dette gjelder med unntak av sokkelen som har store bompartier og oppsprukket puss, og tårnet som bør behandles for seg.

Sokkelen utgjør likevel kun en liten del av kirkas totale pussoverflate.

Dette betyr at på kort sikt er det tilstrekkelig å foreta flekkreparasjoner på kirkas hovedkropp. På sokkelen bør pussens fjernes og sokkelen pusses om, mens det for tårnet bør foretas nærmere undersøkelser for å vurdere om pussens fjernes og erstattes med ny. Både for sokkelen og tårnet bør det velges en kalkpuss så lik den opprinnelige som mulig. På lengre sikt vurderes om også kirkas hovedkropp bør gjennomgå den samme behandlingen.

3.1 Sokkel og fasader

Sokkelen av naturstein er pusset med en grå, grov puss direkte på steinen. Det forekommer en del setningslignende sprekker og en del bom. Skadene forekommer spesielt hyppig ved nedløpene. Nedløpene fører ned store mengder vann fra det enorme taket. Vannet slippes ut inn til sokkelen. Nedløpene er ikke tilfredsstillende utført, idet det ikke er tilstrekkelig kapasitet på renner og nedløp. I tillegg er ikke rennene utformet slik at de kaster vannet godt nok ut fra vegglivet. På grunn av de store temperatursvingningene rundt frysepunktet på Røros, gir dette lett store skader i stein, puss og mørtel.

På sokkelen er det også en del malingbom mellom siste malinglag og øvrige sjikt. Prøve er tatt av malinglaget og pussens på gesimsbåndet som skiller sokkelen fra fasaden for øvrig. (Prøve 01, vedlegg 4).

Fasadene. Fordelt over mesteparten av fasaden (det som var praktisk mulig å observere fra bakkenivå) er det flekkvise partier med bom i pussens. Bompartiene opptrer sporadisk uten noe spesielt mønster. Sannsynligvis opptrer skadene oftest der den ytterste sementholdige pussens har sluppet underlaget. Denne pussens er stivere enn den opprinnelige og tåler ikke de samme påkjenningene og bevegelsene i bygningen uten å sprekke opp. De fleste bompartiene er små og ufarlige, dessuten er de sprekkfrie og sitter godt. Det er derfor ikke nødvendig å gjøre noe med disse på kort sikt.

Under og over buevinduene og under de store vinduene på fasadene i den åttekantede delen (skip og kor) løper en eller to små setningssprekker. Langs de fleste sprekkenes under de store vinduene er det også bom i pussens. Denne er «reparert» ved å «kline» over med tynn puss og maling. Sprekkenes syntes å forverres jo nærmere vinduet står tårnet. I tillegg er de mer markert oppe enn nede på fasaden. Dette er små sprekker som kun tyder på mindre bevegelser. Sprekkenes vil trolig komme igjen og må kontrolleres og repareres jevnlig.

De store vinduene har en jerndryppnese som er slisset inn i muren. I løpet av året beveger disse dryppnesene seg sterkt på grunn av klimaforholdene på Røros med ekstrem kulde ute kombinert med oppvarming inne om vinteren, og tidvis sterk varme om sommeren ute og relativt kjølig inne. Pussen under vinduene tåler ikke bevegelsene i jernplatene og sprekker opp. Dette gjelder i spesiell grad den sementholdige pussens, men selv ikke den opprinnelige pussens ville klart dette. Problemet er imidlertid ikke av alvorlig grad, og det å reparere oppsprekkingen må også sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsarbeid.

Fra nordøstfasaden ble det tatt en prøve av puss og overflatebehandling. (Prøve 02, vedlegg 4). På denne fasaden ble det funnet en mengde bittesmå runde billelignende dyr med brun kropp og røde ben. Insektene opptrådte i hope-tall rett under malinglaget, det vil si mellom malingen og den sementholdige pussens. De kan være helt ufarlige, men for sikkerhets skyld bør det sjekkes. Det ble tatt en prøve av malinglaget med dyrene. (Prøve 03, vedlegg 4).

På nordøstfasaden er det et langt, smalt felt med saltutslag synlig under vinduet i den delen av skip/kor som vender rett mot nord. Feltet er ca. 0,20 m høyt og ca. 1,20 m langt og følger omtrent omrisset av en ovn som er montert på innsiden av veggen. Utslaget ser relativt nytt ut og har tilsynelatende ikke noe forklarlig opphav, annet enn at det kan være varmen fra ovnen på innsiden som forårsaker saltvandring i veggen.

Gesimsen eller «fotlisten» som løper rundt hele kirka er utsatt for svært kraftige påkjenninger på grunn av klima- og mekaniske påkjenninger. Gesimsen er malt blåsort som kirkas øvrige detaljer, men malingen er nå nærmest vasket bort. Gesimsen er som oftest dekket av snø gjennom vinteren. Utover etter vinteren og våren smelter og fryser snøen vekselvis. Dette gjentas flere ganger hver dag gjennom lengre perioder. Det dannes derfor et ispanser over gesimsen. Dette tærer naturligvis på malinglaget. Imidlertid må nok også dette sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem.

Hjørnekvaderne er malt blågrå. Det er benyttet en svært stiv maling. Pussen under er hard og glatt, og det kan se ut som om den er glattet med brett. En svært tynn puss sitter utenpå den harde underlagspussen. Deretter er det påført to malinglag. Noe bom forekommer, men det er få sprekker. Malingen i kvaderne sitter dårlig, det er bom i malinglaget og malingen sprekker opp flere steder. Nærmere undersøkelser bør tas for å finne egnet malingstype og puss for reparasjon. En pussprøve ble tatt av kvaderpussen på nordøstfasaden. (Prøve 04, vedlegg 4).

3.2 Tårn

Tårnet har seget i forhold til resten av kirkebygget, og det lener svakt innover mot kirka. Det er noe mer slipp av puss på tårnets fasader enn på kirka for øvrig. Flere store, avskallede felt er synlig på nordøstfasaden, i tårnfasadens andre felt, like under det store vinduet.

Pussen i kvaderne har en del bom med sprekker. Det er også en del bom i alle de tykke malinglagene. To prøver er tatt av pussen på tårnets sydøstre og sydvestre fasader. (Prøvene 05 og 06, vedlegg 4).

3.3 Tiltak - sammendrag

På lengere sikt bør det vurderes å fjerne den ytterste, se-mentholdige puss. Dette kan imidlertid by på store problemer da den sitter godt. En fjerning kan bli så hardhendt at underliggende puss- og malinglag skades. Steinen tåler imidlertid noen skrammer, da den i motsetning til teglen ikke suger verken mer eller mindre fuktighet i bruddflatene enn i den vanlige overflaten.

Sokkelen. Pussen og malingen på sokkelen analyseres for å bestemme puss- og malingtype. Videre behandling avhenger av type puss og maling som påvises. Mye av pussen sitter så løst at den sannsynligvis må av i sin helhet. Sokkelen bør i så fall pusses om med en kalkpuss, tilnærmet lik opprinnelig. Prøver for å bestemme kalkpussen kan tas hvis det finnes tilstrekkelig bevart av den opprinnelige kalkmørtelen. På befaringen ble det kun tatt prøver av gesimsen, prøve 01, vedlegg 4.

Problemet med malingen som slites av sokkelen på grunn av «ispanseret» er det antakelig lite å gjøre med. Dette må også sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem med mindre man ønsker å fjerne snøen inntil kirka på senvinteren.

Nedløpene må forbedres. Dette gjelder i første rekke avrenningen av nedløpsvannet som nå slippes inntil kirka. Alle renner og nedløp bør dessuten gås over. Alle sømmer og falser i nedløpene skal vende utover, slik at det er mulig å kontrollere eventuelle frostsprengninger og skader i nedløpene.

Kirkeskipet. Ingen store, alvorlige problemer er forbundet med den utvendige puss på kirkeskipet. Noe bom finnes, men pussen sitter stort sett godt. Pussen bør gås

over og flekkrepareres med en puss tilnærmet lik den eksisterende. Overflaten males med en maling som er så lik den nåværende som mulig. Prøvene som er tatt bør analyseres for valg av reparasjonspuss og for kunnskaper til bruk ved senere istandsettinger. Prøven er merket 02, vedlegg 4.

Mindre setningssprekker over og mellom vinduene i skipets sidefasader må sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem og må repareres med jevne mellomrom. Områdene under dryppesene, der pussen sprekker opp, må også sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem som jevnlig må repareres.

Funnet av insekter bør undersøkes nærmere. For sikkerhets skyld bør det sjekkes hva slags insekter dette er, hva de lever av og hvilken skade de ev. gjør, prøve 03.

Saltutslaget under vinduet på sydøstfasaden bør undersøkes nærmere. Årsaken bør finnes, selv om saltutslaget i seg selv er ufarlig. Imidlertid tyder det på lokalt stor fuktbelastning.

Det bør tas prøver av puss og malinglag på hjørnekvadrene for å bestemme reparasjonspuss og maling. Det ytterste malinglaget sitter dårlig, og dette bør fjernes før ommaling (prøve 04, vedlegg 4).

Beslag. Alle beslag bør gås over og eventuelt skiftes. En del steder mangler beslag helt. Her bør nye beslag snarest legges på.

Tårnets puss er såpass dårlig at det bør vurderes å hugge denne ned i sin helhet. Dette krever ytterligere undersøkelser og vurderinger når det er satt opp stillaser rundt tårnet. Ny puss og malingtype må vurderes i sammenheng med underlaget. Avgjørelser om dette tas når underliggende materialer er bestemt gjennom analyser av prøver, prøve 05 og 06 i vedlegg 4.

Veggen/setningssprekkene under vinduet i kirkerommet bør repareres med kalkmørtel, så lik den opprinnelige som mulig. (Prøvene 08 og 09, vedlegg 4). Dette problemet må nok sees på som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem som må repareres jevnlig. Eventuelt kan man vurdere oppvarmingsmåten; hyppigheten og temperaturen på ovnene. Dette omtales nærmere i kapittel 9.

4 Kongemonogrammet

Monogrammet til kong Christian den 7. er utført i lys grå stein og befinner seg over inngangsdøra på tårnets østvegg. **Figur 9.** Undersøkelsene ble utført fra stillas. Beskrivelsen er basert på visuell betraktning og skadebeskrivelsen er generell. For en grundigere beskrivelse av skader og mulige årsaker til endringene i monogrammet, kreves det lengre tid, materialanalyser og studier av monogrammets historikk og ytre og indre klimatiske påkjenninger.

Kongemonogrammet består av C-7 i et ovalt felt med en krone over. Under platen med monogrammet står årstallet 1780. Monogrammet er omkranset av arkitektoniske elementer. Nederst er en profilert sokkel. Hver side er avgrenset av pilastre, hver med base og doble kapiteler. En profilert arkivolt avslutter konstruksjonen. To jernkramper fester konstruksjonen til veggen.

Monogrammets ytre mål er H. 202 cm. og B. 124,5 cm. Om kongemonogrammet er et lokalt arbeide eller om det ble fraktet dit ferdig utført, vet vi ikke. Det har blitt laget før kirka var ferdig, og det har blitt etterhugget i underkant av sokkelen for å passe til overgangen mellom veggen og takoverbygget over inngangsdøra.

Figur 9. Christian 7. kongemonogram over inngangsdøra på tårnets østvegg. Foto J. Brønne 2002.

4.1 Konstruksjon

(Figur 10 - 11)

For å bringe på det rene hvordan monogrammet er konstruert og montert i veggen, var det nødvendig å hugge spor i pussen på sidene av monogrammet. Hele konstruksjonen består av 28 enkeltsteiner. Noen av steinene har i ettertid blitt delt eller brukket i flere deler. Opprinnelig var det meget fine fuger (1-2 mm) mellom steinene i de arkitektoniske elementene. F. eks. består pilastrene av flere steiner som er montert kant i kant uten markerte fuger. Hver pilaster er hugget som en enhet. Mellom de arkitektoniske elementene, som mellom pilaster og bunnplate, er fugene noe større. Disse elementene er ikke hugget som en helhet, men er montert utenpå hverandre. De større fugene har gjennom årene blitt påført forskjellige fugematerialer som reparasjoner.

Det ser ut til at sokkelsteinene er tykke og er murt i forband med veggen. Steinene 20-22 er derfor trolig selvberende.

De to platene, stein 27 og 28, er antagelig forholdsvis tynne. De mange skadene på stein 28 bekrefter dette. Stein 28 er delt i seks mindre deler, A-F. Grunnen til skadene er ikke fastlagt, men de kan skyldes klimapåkjenninger, frostsprengninger eller at steinen tidligere har vært demontert en eller flere ganger. Platene er murt inn i veggen, slik at overflaten flukter med vegglivet. Platene holdes på plass av pilastrene og arkivoltten. Fire mindre steiner (23-26) er stukket inn imellom toppen av den øverste platen, 28, og undersiden av arkivoltbuen. Steinene er små og tynne og tetter mellomrommet mellom bunnplaten og arkivoltten. Pilastrene og arkivoltten er hugget slik at basene og kapitelenes går over bunnplatene, og på den måten bidrar til å holde dem fast. Hvor langt inn i veggen pilastrene og arkivoltten går, er ikke undersøkt. Mulig er de konstruert med en indre armering i form av jerndyvler, eller de kan være hugget med taper som går i hverandre. Det er synlige jern i overkant av arkivoltten. Disse to jernene holder konstruksjonen fast i veggen og hindrer utglidning. Det er registrert få sprekker som kan relateres til jerndyvler. Vanligvis vil jerndyvler korrodere og på den måten danne rustflekker og sprengningsskader i steinen.

4.2 Materialer

I **vedlegg 5** er det en oversikt over prøver som er tatt ut for analyse. Det er tatt ut prøve av steinen som er en lys grå metamorf⁶ bergart. Den er ikke homogen, men har en

Figur 10. Kongemonogram - montering.

Blå streker. Mulige dyvler.

Røde streker. Skille mellom de enkelte steinene som monogrammet er bygget opp av.

A. Tynne steinplater murt inn i vegglivet i flukt med murlivet.

B. Tykke pilastrer og base. Murt lengre inn i muren. Fungerer som en bærende del av monogrammet. Enkeltelementene er muligens holdt sammen med dyvler (blå streker).

C. Tynne fyllstein låst fast av omliggende stein.

D. Arkivolt. Enkeltelementene er muligens holdt sammen med dyvler. I overkant synes de kraftige jernkrampene (blå skravering) som fester monogrammet til veggen.

svak skifrig struktur med markerte foldinger. Hovedminalene er lyse. Den har et innhold av karbonater, som flere steder er tydelig som karbonatårer. Materialprøven gir muligheter for bergartsbestemmelse i form av optisk mikroskopering av tynnslip av steinen.

Fugene mellom steinen er av varierende tykkelse. De smale fugene har trolig ikke hatt murte fuger, men kun kalkmørtel mellom steinene for å binde dem sammen. De tykke fugene har rester av kalkmørtel under senere reparasjoner. De sekundære reparasjonene er utført med forskjellige materialtyper.

Figur 11. Kongemonogram - materialtyper.

Rød strek: Skille mellom de enkelte steinene monogrammet er bygget opp av. Steinene er nummerert 1-28. Stein 21 er delt i to deler 21A og 21B. Stein 28 er senere oppdelt i seks deler 28A - 28F.

Rosa: Linoljekitt tilsatt «sølvpulver», kan være grafitt.

Blå skravering: Jern

Grønn: Gips.

Gul: Kalkmørtel.

Grå: Silikon.

To jern er synlige i overkant av arkivoltten. Det er mulig at det er flere jern i konstruksjonen. Disse er ikke synlige i dag.

Overflatebehandling sees som et svakt grønlige skjær. Det er trolig benyttet olje som bindemiddel tilsatt et grønt pigment som er påført den lysgrå steinen. Det er usikkert om dette er for å imitere en grønn marmor eller kleberstein, om det er utført som en beskyttende overflatebehandling eller om det er en «retusjering» etter en eller flere skadereparasjoner.

Deler av kongemonogrammet har nå rød og gul maling. Det er rester etter flere lag med maling under dagens røde

og gule. Det er ingen synlige rester etter bladgull, men detaljer i kongemonogrammet har trolig opprinnelig vært forgylt.

4.3 Tilstand

(Figur 12)

Det er vanskelig å skille hva som er patina, materialendring, forvitring, skade, nedbrytning og ødeleggelse. Alle disse delelementene medfører forandringer av det opprinnelige utseendet. Større fysiske forandringer som materialbortfall eller større sprekker kan være forårsaket av setninger i konstruksjonen, vektbelastninger, stress fra indre spenninger, frostsprengninger og mekaniske skader forårsaket av mennesker.

Forvitring kan forklares ut fra kombinasjoner av forskjellige fysiske, kjemiske eller biologiske prosesser som påvirker overflatens utseende og/eller egenskaper slik at denne endres. Tilstedeværelse av vann er en viktig forutsetning for slike nedbrytingsprosesser. Eksempler på forvittringsformer er at det dannes sorte skorper (crust), at karbonatårer vaskes ut slik at deler av overflaten fremstår i relieff, eller avflaking og pulverisering av overflaten.

Det er også sekundære endringer i relieffet som består i at enkelte steiner har blitt delt i flere deler, og at det er foretatt omfuginger i deler av relieffet.

Forandringer. Det har blitt utført en rekke utbedringer av fugene. De sekundære fugematerialene ser enkelte steder ut som gips, andre steder ser det ut som det er brukt en blanding av linoljekitt og et sølvliknende pulver som muligens er grafitt. Noen av disse utbedringene har trolig skjedd samtidig med reparasjoner av bakgrunnsplatene. Det har ved flere anledninger trolig vært problemer som har oppstått bak platene. Fukttinntrenging og frostsprengning er sannsynlige skadeårsaker. Platen med kongemonogrammet (stein 28) har blitt delt i seks deler (A-F). Dette kan ha skjedd ved frostsprengning, eller ved at platen er tatt helt ut for reparasjon. Det er tatt prøver av de ulike reparasjonsmaterialene som er benyttet.

Skader. Relieffets overflate utsettes for fukt og frost. Fuktpåkjenningene kan tidvis være meget store og medfører skader. Skadene består hovedsakelig av fargeforandringer, oppløsning av karbonater og mikrobiologisk vekst. Jerninnholdet i de opprinnelige hvite karbonatene har oksidert og gitt en karakteristisk gul eller rødbrun fargeendring av karbonatene. Dersom karbonatårene på mindre detaljer ligger parallelt med overflaten, vil oppløsningen av karbonatene kunne medføre at steinoverfla-

Figur 12. Kongemonogram - skader.

Rød strek: Sprekker i steinen.

Rød skravering: Gipsskorper og pulverisering av overflaten.

Rosa: Manglende deler og avskallinger i overflaten.

Gul: Jern og rust.

Blå: Sorte overflateskorper (Crust).

Blå skravering: Overflaten avslitt slik at det danner et relieff i overflaten.

ten går i oppløsning og flaker av. Ellers gir oppløsningen steinen kun et karakteristisk relieff. Vannsiget har ført til noe misfarging fra tungtoppløslige korrosjonsprodukter, avsatt som en hinne på steinen.

4.4 Konservering og restaurering

Undersøkelser. Før en eventuell konservering er det behov for grundigere registrering av tilstand og skader. Det er viktig å få bestemt bergarten som er brukt til relieffet hvis det er behov for å konsolidere de mest forvitrede par-

tiene. Bergartsbestemmelsen kan dessuten gi opplysning om arbeidet er lokalt eller ikke.

Det bør gjøres forsøk på uttrekk av salter i de sterkeste skadete partiene. Dette må gjøres for å vurdere om de eventuelle saltene som finnes i steinen kan skape problemer i fremtiden.

Det bør også undersøkes hva de forskjellige mørtel/ fugemassene består av, og hvilken sammensetting de har.

Den lysegrønne overflatebehandlingen bør undersøkes. Vi kjenner lite til hvilke tradisjoner med bruk av pigment eller polering som har blitt brukt i forbindelse med impregnering av stein i Norge.

Kongemonogrammet fargeundersøkes. Hensikten med fargeundersøkelsene er å kunne male opp monogrammet i opprinnelige farger med eventuell forgylling. Det var vanlig at denne typen monogrammer var heraldisk korrekt malt og forgyllt.

Noen av disse undersøkelsene kan utføres ved å analysere et utvalg av de innsamlete prøvene: Andre punkter av undersøkelsene krever ytterligere arbeide i felt. Dette gjelder for det første grundigere skaderegistreringer, forsøk på saltuttrekk og fargeundersøkelse.

Tiltak. Skjemmende fuger av kitt, gips og annen fugemasse fjernes og erstattes med kalkmørtel. Skadete kalkmørtelfuger repareres eller omfuges med kalkmørtel. En god fugemørtel skal tette fuger på en måte som er estetisk akseptabel. Mørtelen må ha vedheft til stenen for å hindre at vann trenger inn. Videre skal den være diffusjonsåpen, slik at fukt som trenger inn i materialene lett kan passere ut igjen uten at steinen skades. Tette, klebrige fugemasser som akrylater eller silikon gir for tette fuger. Den er ikke

diffusjonsåpen for de fuktbevegelser som finner sted i veggen. De moderne fugemassene har dessuten overflater som skiller seg klart ut fra omgivelsene og de er derfor heller ikke estetisk tilfredsstillende.

Det bør foretas rengjøring av sorte skorper og uttrekk av salter. Avsatte tungt løselige salter vil danne hinner eller skorper. Disse kan medvirke til en oppløsning av mineraler i overgangen mellom steinens overflate og overflateskorpen. Lett løselige salter legger seg på overflaten og i steinens porer. Dette medfører en muligheter for pulverisering av overflaten. Akkumulerte salter på overflaten og i steinens porer bør derfor fjernes.

Dette kan blant annet gjøres ved rengjøring av overflaten og uttrekk av salter for eksempel ved hjelp av kompresser. Ytterligere registreringer og forsøk på stedet vil avgjøre om det er behov for og om det er mulig å utbedre et eventuelt saltproblem.

Eventuell konsolidering av flakende eller pulverisert stein. Forvitring kan gi en oppløsning og pulverisering av overflaten. Ytterligere registreringer og forsøk på stedet vil avgjøre om det er et problem og om stenen er porøs nok til å ta til seg et konsolideringsmiddel. Etter en bergartsbestemmelse bør det vurderes hvilket konsolideringsmiddel som vil kunne være aktuelt.

Eventuell fjerning av nyere løs maling og oppmaling i opprinnelige materialer, tekstur og farger. Overflaten har flere lag av avskallende maling på bokstavene, tallene og kongekronen. Fargeundersøkelsene vil vise hvilke pigmenter og malingstype som var den opprinnelige. Det må da vurderes om den opprinnelige bemalingen skal rekonstrueres eller om man velger å la dagens overflate stå urørt.

5 Utvendige vinduer

Figur 13, 13a og 13b, sidene 23 og 24.

I tårnfotens fasader mot henholdsvis sydvest og nordøst er to høye, rektangulære vinduer, ett mot nord og ett mot syd. Vinduene har en hovedinndeling i åtte vindusgrinder. Hver vindusgrind er igjen inndelt med tresprosser i ni småruter.

I det åttekantede skipet sitter fire tilsvarende, høye, rektangulære vinduer på hver «langside», det vil si fire mot nord og fire mot syd. Disse vinduene har en hovedinndeling i 12 vindusgrinder. Hver vindusgrind er igjen inndelt med tresprosser i ni småruter. I koret er det tilsvarende vinduer, ett mot nord og ett mot syd. I rett linje over alle vinduene i kor og skip, og med samme bredde, sitter vinduer med en øvre rundbuet avslutning. Vinduene består av tre vindusgrinder plassert horisontalt ved siden av hverandre nederst. Hver vindusgrind er inndelt med tresprosser i ni småruter. Over disse sitter tre buete vinduer. Sidevinduene er utformet som gotiske spissbuer. Midtvinduet er utformet som et omvendt trapes med buete sider og toppstykke. I dette toppstykket er det en utskåret, stilisert blomst. Treverket i alle disse vinduene er opprinnelig. Mye originalt glass er bevart.

Tårnet har seks vinduer. Disse er plassert i samme rom som uret. Det ett vindu på hver side av urskivene, henholdsvis mot syd, øst og nord. Det er ikke vinduer mot øst i tårnet. Hver av vindusrammene består av en ramme, med 3x5 glass. Disse vinduene er malt hvite.

I kirkas hovedtak er det to arker mot syd, og to mot nord. I hver ark sitter det et torams vindu med svakt buete overrammer. Hver ramme har 3x5 glass. I syd- og nordtaket over koret er det tilsvarende arker og vinduer. Arkoppbyggene er utført i tre og malt lys engelsk rød. Alle vindusformatene er stående.

Vinduene i sideinngangene og i sakristiet er nyere trevinduer. Vinduene i sideinngangene og i sakristiet er skiftet i 1959? etter råd av arkitekt Wilhelm Swensen i 1952 og arkitekt Erik Guldahl i 1958. Vinduene i sakristiet er vanlige torams rokokkovinduer med 2x5 glass i hver ramme. Vanlig Norsk Standard.

Overvinduene i sideinngangene er tilsvarende, men med 2x4 glass i hver ramme. Dørene i sideinngangene har nye overlysvinduer. Disse er utformet som buete, svakt sammenklemte halvsirkelsegmenter. Vinduene har buete tresprosser.

Alle vindusrammene er utført i treverk og malt blågrå med alkydmaling.

Det er registrert fem ulike skadetyper på vinduene og vinduskarmene.

1. Råteskader i karmen og/eller i vindusrammer
  2. Løst kitt
  3. Avskallet kitt
  4. Avskallet maling
  5. Nedmattet og avvasket maling
- Sprukket glass er ikke registrert.

Tilstanden til alle vinduene er gjennomgått i **tabell 1**, side 25. Vinduene er nummerert, og de ulike skadetyperne som er registrert er listet opp under hvert vindu. Se også figur 13 a og b.

Selv om vinduene har tendenser til råteskader, er skadene svært begrenset. Det ser ut til at råten i de fleste skadete partiene ikke går langt inn i treverket, og at treet er friskt og hardt noen millimeter inn under den skadete overflaten. Malingen på vinduene er imidlertid i meget dårlig forfatning.

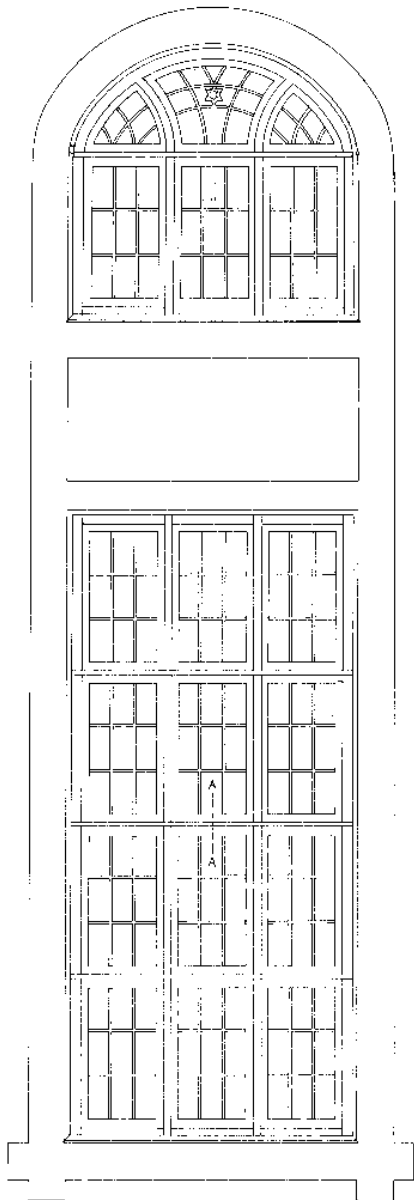
Forslag

Bortsett fra de nye vinduene, har kirka meget verdifulle originalvinduer av usedvanlig høy kvalitet. Det er derfor meget viktig at vinduene bevares for fremtiden med mest mulig originalmateriale intakt. Alle istandsettingsarbeider må derfor følge de strengeste antikvariske prinsipper for denne typen arbeider. Dette innebærer at vinduene må fargeundersøkes før snekker eller malerarbeider igangsettes.

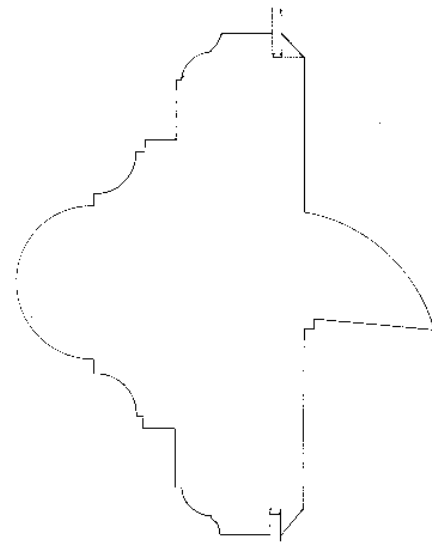
Ved istandsettingen må ikke karmene løsnes fra innfestingen i murene. Alle nødvendige reparasjoner må utføres mens karmene sitter i vegglivet. Det ser ut til at alle vindusrammene er festet med spiker eller hestekosøm til rammene. Dette dokumenteres forsvarlig før rammene demonteres, slik at alle fester kan monteres på samme måte som opprinnelig.

Rammene demonteres for reparasjon. Reparasjonen foretas etter den metoden som anbefales av vindushåndverkere. Det skal ikke fjernes mer maling ut- eller innvendig enn det som er nødvendig for reparasjonene. Ingen deler av vinduene skal settes inn- eller «impregneres» med rå eller kokt linolje før maling.

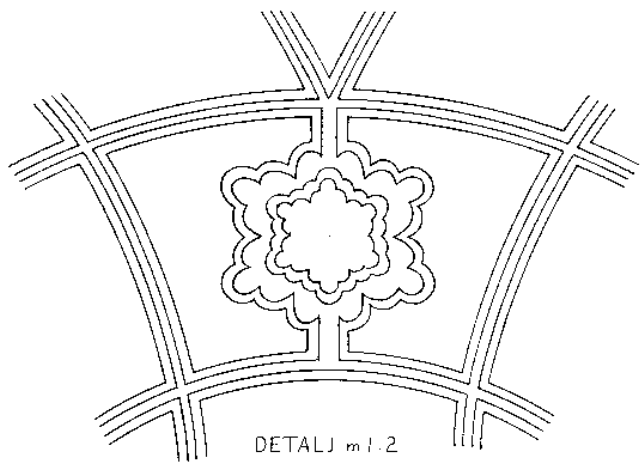
RØROS KIRKE STORT VINDU

OPRISS m 1:20

SNITT A-A m 1:1

DETALJ m 1:2

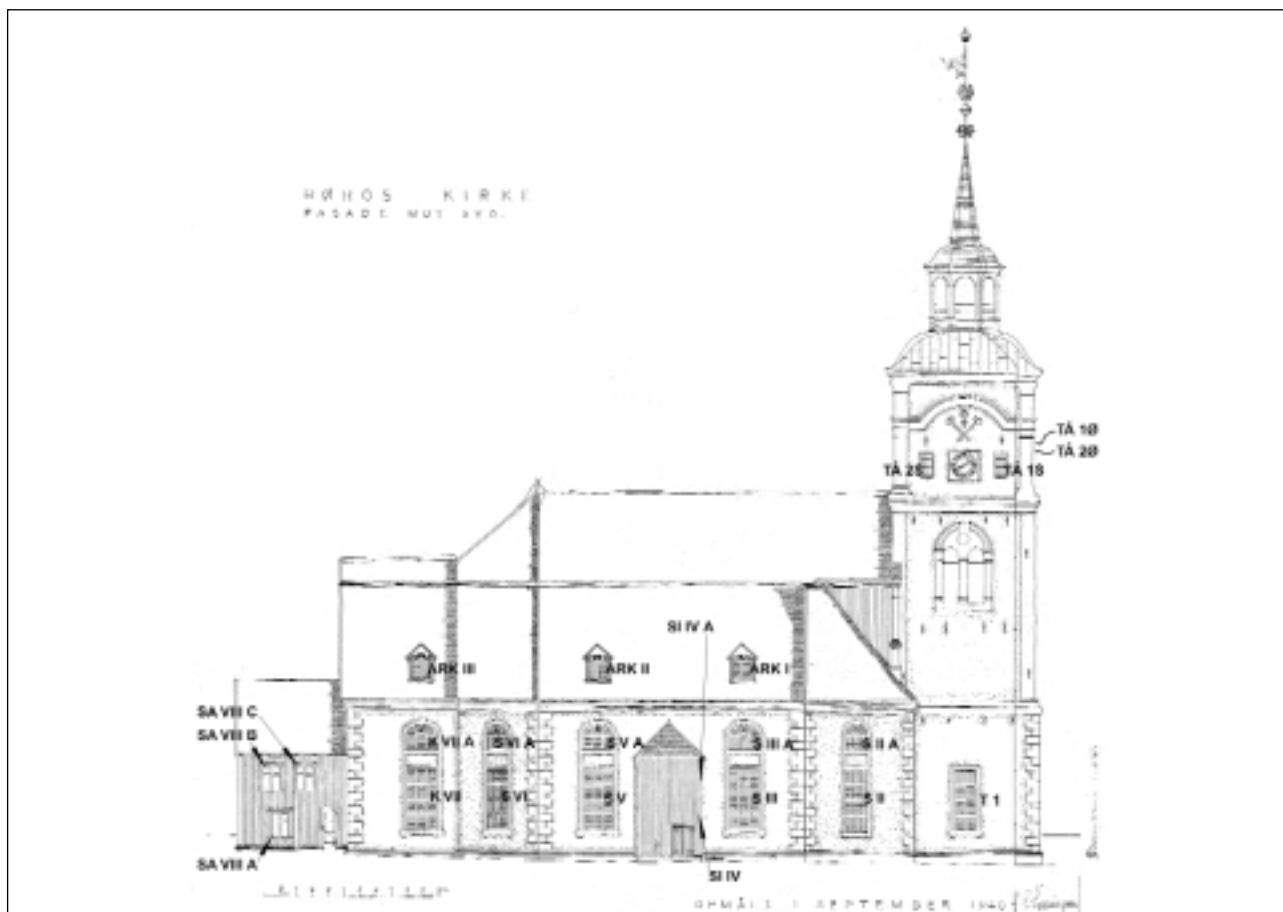
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 cm

OPMÅLT I SEPTEMBER 1940

Anne Margrethe Haug

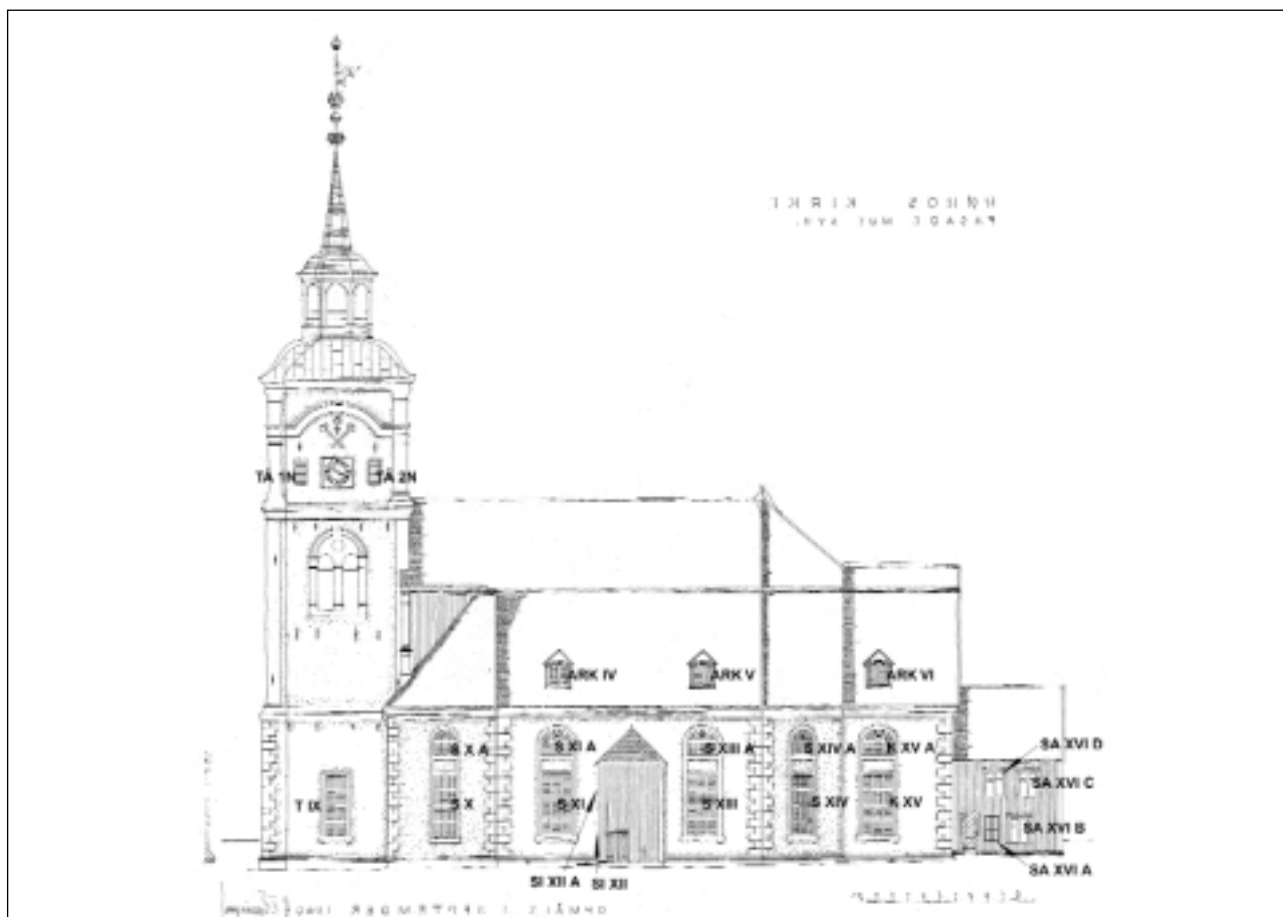
29.

Figur 13. Røros Kirke. Oppmåling av hovedvinduene i skip og kor. Helhet, snitt og detaljer. Oppmålingen er utført av Anne Margrethe Haug i 1940. NTNUs arkiv.

Figur 13a (over) Røros kirkes sydfasade med nummerering av vinduene. Jfr. tabell 1. F.S. Svenningsson, 1940. NTNUs arkiv.

Figur 13b (under) Røros kirkes nordfasade med nummerering av vinduene. Jfr. tabell 1. F.S. Svenningsson, 1940. NTNUs arkiv.

Tabell 1 Skader på vinduer

Nummereringen går fra øst mot vest. TÅ = Tårnvindu, T = Tårnfoten, S = Skipvindu, SI = Sideinngangsvindu, K = Korvindu og SA = Sakristivindu. Ark = Arkvinduer.

? = Det har ikke vært mulig å komme nærmere nok til å vurdere tilstanden.

Vindu Nr.	Skadetyper				
	1 Råteskade	2 Løs kitt	3 Avskallet kitt	4 Avskallet maling	5 Nedmattet maling
TÅRNET					
TÅ 1 S	?	X	X	X	X
TÅ 2 S	?	X	X	X	X
TÅ 1 N	?	X	X	X	X
TÅ 2 N	?	X	X	X	X
TÅ 1 V	?	X	X	X	X
TÅ 2 V	?	X	X	X	X
SYDVEGG					
T I	X	X	X	X	X
S II	X	X	X	X	
S IIA	X?	X	X	X	
S III	X	X	X	X	
S IIIA		X	X	X	
SI IV				X	X
SI IVA				X	X
S V		X	X	X	X
S VA		X	X	X	X
S VI	X	X	X	X	X
S VIA	X	X	X	X	X
K VII	X	X	X	X	X
K VIIA	X	X	X	X	X
SA VIII A	X	X	X	X	X
SA VIII B		X	X	X	X
SA VIII C		X	X	X	X
ARK I	X?	X	X	X	
ARKII	X?	X	X	X	
ARKIII	X?	X	X	X	
NORDVEGG					
T IX	X	X	X	X	
S X	X	X	X	X	
S X A	X	X	X	X	
S XI		X	X	X	X
S XI A				X	X
SI XII				X	
SI XII A				X	
S XIII			X	X	
S XIII A			X	X	
S XIV	X	X	X	X	X
S XIV A	X	X	X	X	X
K XV	X	X	X	X	X
K XV A	X	X	X	X	X
SA XVI A		X	X	X	X
SA XVI B		X	X	X	X
SA XVI C		X	X	X	X
SA XVI D		X	X	X	X
ARK IV	?	?	?	?	?
ARK V	?	?	?	?	?
ARK VI	?	?	?	?	?

I størst mulig utstrekning tas de sprukne originalglassene ut av rammene og limes. Etter liming monteres glassene på vanlig måte. Råd om liming evt. limingen av glassvinduene kan utføres av NIKU. Ødelagt glass erstattes i størst mulig grad med gammelt glass av tilsvarende type.

Etter reparasjon males vinduene med ren linoljemaling. Tradisjonelle prosedyrer for påføring av linoljemaling følges.

- Alt malerarbeid skal utføres med pensel og det skal brukes ren linoljemaling. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene.
- Det vaskes nøye med kraftig varmt salmiakkvann eller Pingo Fagvask. Ved bruk av salmiakkvann etter skylles det nøye. Ved bruk av Pingo Fagvask følges bruksanvisningen på emballasjen
- Etter vask børstes overflaten forsiktig i vedretningen med en stålbørste. Når treverket har hatt god tørk i minst to døgn etter vask, eller fuktinnholdet i treet er lavere enn 12%, kan overflaten males.
- Det flekkgrunnes med et strøk tynnet med 5% white spirit eller malingen påføres uførtynnet meget tynt. Det er viktig at malingen arbeides godt inn i treverket.
- Videre males det minst to tynne dekkstrøk med uførtynnet maling.
- På innsiden forsterkes linoljemalingen med ca. 10% halvblank alkyd benarolje. Rørosmuseet har god kompetanse på dør- og vindusrestaurering. Dette betyr at arbeidene bør kunne utføres lokalt.

6 Utvendig tak og treverk

6.1 Tak

Det er vanskelig å oppdage skader i takene på så lang avstand fra takflaten. Imidlertid så sponen ut til å ligge bra. Dette gjelder alle takene. Tidligere var takene tjæret med milebrent tretjære tilsatt store tilslag av grove biter av trekull. Trekullet fungerte som en armering, samtidig som den ga usedvanlig god beskyttelse mot fukt og ultrafiolette stråler (UV-stråler).

Det er uklart hva som er benyttet ved de siste overflatebehandlingene av takene. Trolig har takene i mellomkrigstiden og i årene etter siste krig blitt «tjæret» med Steinkulltjære, Bernakré⁷ eller Kreosot. Overflatebehandlingen på takene er i dag svært avslitt. Det er lite eller ingen beskyttelse av treverket mot fukt og UV-stråling.

Forslag

Takene bør tjæres med milebrent tretjære. Tjæra må kokes inn før påføring. Følg anvisningene i Riksantikvarens Informasjonsblad om kulturminner Nr. 3.9.12. Overflatebehandling: Tjærebreing. For å oppnå maksimal beskyttelse og armering av tjæra kan tjæra tilsettes knust trekull. Kornstørrelsen bør ligge mellom 3-7 mm. På grunn av omfanget av arbeidet og de store kostnadene som er forbundet med tjæringen, anbefales det å gjøre prøver på ulike innblandinger og påføringsmetoder på deler av taket før hele taket behandles. Det anbefales å gjøre prøveoppstrøk både på nord- og sydsiden av takflatene. Prøvene må stå et år. Etter et år vurderes prøvene, og det vil da være mulig å gjøre det best mulige valg for tjærebreing av hele taket.

Beslag. Enkelte beslag på tak og i overganger mellom takene og veggene er enten svært gamle eller skadet. Se for øvrig kap. 13 Loft over kirkerommet.

Alle beslag går over og en del av beslagene må skiftes. Det er både dårlige og manglende beslag. Det er mangler ved beslagene bl.a. i kilrennene ved alle arkene, ved de gamle rørgjennomføringene i takene, og i overgangen mellom tårnet og veggen i hovedskipet. Alle beslag skal utføres i sink.

6.2 Treverk: Takarker, sideinnganger til skipet, sakristiet, ytterdører

Disse elementene behandles under ett hva angår forslag til tiltak fordi så vel problematikk som behandling i stor grad er felles for alle.

Takarker. I kirkas hovedtak er det to arker mot syd og to mot nord. I syd- og nordtaket over koret er det tilsvarende arker og vinduer. Arkoppbyggene er utført i pløyd kraftig rupanel og malt i fargen lys engelsk rød. I hver ark sitter det et torams vindu med svakt buete overrammer. Over vinduene er det en buet, profilert list.

Det har ikke vært mulig å sjekke den strukturelle tilstanden på panel, listverk og vinduer. Malingen har opp- og avskallinger. Når stillaser settes opp for å behandle takflatene, ettersees, repareres og males arkene slik det er beskrevet lenger frem.

Sideinnganger til skipet. Det er sideinnganger til skipet mot syd og nord. Sideinngangene er oppført i stenderverk som er panelt på ut- og innsiden. På utsiden er det et kraftig, stående, pløyd rupanel. Deler av panelet er opprinnelig. Panelet er malt lyst gråhvitt med alkydmaling. På hjørnene som vender ut fra kirka er det malt illusjoner av kvadere i mørk blågrå alkydmaling.

Panel og listverk er i forholdsvis god stand. Det kan være tilløp til begynnende råteskader enkelte steder nede mot sokkellisten. Malingen er slitt og har opp- og avskallinger. **Figur 14a og b.**

Sakristiet. Hele sakristitilbygget er kledd med stående profilert tømmermannskledning. Deler av panelet er opprinnelig. Panelet er malt lys gråhvitt med alkydmaling. Listverket rundt dør og vinduer er nyere, trolig skiftet i forbindelse med utskiftningene av vinduer og dør i 1959.

Panel og listverk er i forholdsvis god stand. Det kan være tilløp til begynnende råteskader enkelte steder nede mot sokkellisten. Malingen er slitt, og har opp- og avskallinger.

Ytterdører. Det er fire ytterdører i kirka. Hovedøra mot øst er en stor tofløyet dør. Hvert dørblad har tre rikt profilerte fyllinger, stående format oppe og nede, og tilnærmet kvadratisk midtfilling.

Dørene inn til sideinngangene er utformet som tradisjonelle 1700-talls labankdører, utvendig panelt med profilerte lister i A-formet fiskebensmønster. Alle de tre dør-omrammingene er utformet som pilastrer som bærer et kraftig gavlfelt. Alle elementene har profilerte detaljer. De tre dørbladene er opprinnelige. Dessverre er deler av dør-omrammingene nyere. Disse er trolig delvis fornyet under restaureringen i 1910-16, og igjen er deler skiftet i 1960-årene.

Figur 14a Helhet av syddør, og **14b** Detalj av omramming på samme dør.

Malingskader på søndre sideinngang. Skadene er typiske for alle de partiene som er malt med alkydmaling ved siste oppmaling. På grunn av dårlig underarbeid løsner malingen ned til treverket. Overflatespenningen i de øverste lagene trekker malingen opp- og av treverket. Foto. J. Brønne 2001.

Dørene er i relativt god teknisk stand, men låser og beslag må ettersees slik at dørene går lett og slutter godt til i karmene. Dørene skal være lette å åpne og lukke. Det er en del skader i treverket. Disse skadene restaureres ved innbøtinger med tre. Treet skal være av samme type og med samme form som de delene som skiftes ut. Dører og dør-omramminger er svært malingslitt, med til dels store malingskader med opp- og avskallinger i malinglagene.

Beslag. Det er en rekke fine smidde beslag på dørene som har rustangrep. Det er deler av metallet som er bøyet opp og deler mangler. Enkelte festenagler mangler.

Forslag

Fargeundersøkelser. Ettersom all pussen på kirka trolig ble hugget av i forbindelse med restaureringen i 1910-16, er det ikke mulig å finne opprinnelige farger og fargesetting på de pussede delene av kirka. For å ha mulighet til å finne de øvrige opprinnelige fargene på øvrige deler, må de originale bygningselementene utført i tre undersøkes. Dette innebærer at på for eksempel sideinngangene må panelet, sokkellister, dører, dør-omramminger, overlysvinduer, pilastrer, gavlfelt over dørene osv. fargeundersøkes før det settes i gang noen form for snekker- eller malerarbeider.

Det er muligheter for at noen detaljer på portalene er sekundære tilføyelser, satt på ved siste restaurering i 1950- og 60-årene. Dette vil det trolig være mulig å registrere ved fargeundersøkelsene. Ved å sammenligne eldre fotografier med oppmålingstegningene og de funnene som gjøres ved fargeundersøkelsene, kan det være mulig å fastslå om det er montert sekundære elementer på portaler og omramminger.

Reparasjoner. Etter fargeundersøkelser utføres evt. reparasjonsarbeider på panel og listverk. Reparasjonene utføres som innbøtinger av nye deler i det gamle treverket. Kun skadete deler fjernes og byttes ut. Det skal ikke fjernes mer maling enn det som er nødvendig for å gjennom-

føre reparasjonene. Panel og listverk skal ikke «impregneres» med rå eller kokt linolje før maling.

Med hensyn til dørene, må det etableres god tetting mellom hoveddøra og veggen. Baser og sokler på dør-omrammingene demonteres, repareres og monteres. Alle dørterskler repareres, renses og males med de farger og materialer som bestemmes etter fargeundersøkelsene.

Maling. Etter reparasjon males panel og listverk etc med ren linoljemaling. Tradisjonelle prosedyrer for påføring av linoljemaling følges.

- Alt malerarbeid skal utføres med pensel og det skal brukes ren linoljemaling. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene.
- Det vaskes nøye med kraftig varmt salmiakkvann eller Pingo Fagvask. Ved bruk av salmiakkvann etter skylles det nøye. Ved bruk av Pingo Fagvask følges bruksanvisningen på emballasjen
- Etter vask børstes overflaten forsiktig i vedretningen med en stålbørste. Når treverket har hatt god tørk i minst to døgn etter vask, eller fuktinnholdet i treet er lavere enn 12%, kan overflaten males.
- Det flekkgrunnes med et strøk tyntet med 5% white spirit eller malingen påføres uførtynnet meget tynt. Det er viktig at malingen arbeides godt inn i treverket.
- Videre males det minst to tynne dekkstrøk med uførtynnet maling.
- Når det gjelder dørene, forsterkes linoljemalingen på innsiden med ca. 10% halvblank alkyd benarolje. Rørosmuseet har god kompetanse på dørrestaurering. Dette betyr at arbeidene bør kunne utføres lokalt.

Beslagene fargeundersøkes for å finne de opprinnelige farger og overflatebehandling. Deretter demonteres beslagene forsiktig. Festenagler og beslag rustkonserveres. Manglende deler og nagler kompletteres. Overflatebehandlingen av nagler og beslag bestemmes etter at resultatet av fargeundersøkelsene foreligger. Arbeidet med låser og beslag må utføres av godt kvalifiserte fagfolk.

7 Tårnets utvendige deler

7.1 Vindfløy og spir

Det er skader i vindfløya og opphenget slik at vindfløya ikke roterer fritt. Det ser ut til at det har blitt så store slitasjer og rustangrep i opphenget og i glideflatene som skal rotere, at fløya tidvis setter seg helt fast. Dette medfører meget stor belastning på spir, oppheng og vindfløy. Belastningen kan ved kraftig vind bli så stor at fløya brekker av og faller ned.

Det er tidligere utført reparasjoner på fløyas oppheng som ikke på noen måte kan sies å være tilfredsstillende. Dagens oppheng er trolig vesentlig svekket i forhold til det opprinnelige. Smijernet i fløy og spir trenger også konservering samt fornyet og riktig overflatebehandling. På vindfløya er det store oppskallinger i malinglaget. Disse skyldes dels at malingen har dårlig feste til underlaget fordi det har blitt malt med en kraftig alkydmaling. Alkydmalingen har sterkere overflatespenninger enn underliggende overflater. Resultatet blir at siste malinglag trekker med seg deler av underliggende lag. Oppskallingene i malinglaget skyldes også at det er rustdannelser under de nåværende malinglagene. Overflaterusten sveller og presser på den måten malingen opp. Det kommer fukt til det bare jernet og prosessen forsterkes.

Spiret og vindfløya må tas ned for fullstendig reparasjon, konservering og overflatebehandling. Ettersom spiret er meget tungt kan det ikke løsnes og tas ned med håndmakt. Høyden fra bakken og opp til spiret er ca. 49 meter.

Forslag

Det er flere metoder for å få spiret ned.

1. Det bygges et stillas opp rundt hele tårnet. På dette stillaset monteres det en løfteanretning, som både kan løfte spiret opp og senke det ned på bakken. Det blir da mulig å utføre nødvendige reparasjoner på trekonstruksjonene. Det blir også mulig å utføre fullgod overflatebehandling av alle elementer i spirkonstruksjonen som måtte ha behov for det.
2. Spiret løftes ned med helikopter. Det må også da være et stillas som nevnt under 1. for at mannskap skal kunne gi fullgod assistanse ved nedtagning og re-montering. Det blir da mulig å utføre nødvendige reparasjoner på trekonstruksjonene. Det blir også mulig å utføre fullgod overflatebehandling av alle elementer i spirkonstruksjonen som måtte ha behov for det.
3. Spiret løftes ned med mobilkran. Det behøver da ikke å være et stillas som nevnt under 1. for at mannskap skal kunne gi fullgod assistanse ved nedtagning og re-

montering, men mannskapet må naturligvis sikres forsvarlig. Vær oppmerksom på at uten stillaset blir det vanskeligere å utføre nødvendige reparasjoner på trekonstruksjonene. Det blir også vanskeligere å utføre fullgod overflatebehandling av alle elementer i spirkonstruksjonen som måtte ha behov for det.

Når spiret er fjernet, blir det mulig å gå meget nøye over trekonstruksjonene i spirets øverste del og taktekkingen over åttekanten.

Det er ikke mulig å gi råd for behandling når det gjelder de nødvendige arbeidene på spir og vindfløy før spiret er demontert og befinner seg på bakken. Det er imidlertid meget viktig at disse elementene fargeundersøkes og dokumenteres før arbeider igangsettes. Videre er det viktig at hele spiret og vindfløya gis riktig konservering, forgylling og overflatebehandling. Hvis ikke vil nye skader oppstå meget raskt etter remontering.

7.2 Tårnhjelm og åttekanten

Tak og bærekonstruksjonen samt gulvet for åttekanten har tidligere blitt tettet og overflatebehandlet med tretjære og bek. På alle de vertikale flatene på utsiden av tårnet, og på de horisontale flatene i gulvet i åttekanten ser det ut til at det har blitt benyttet tykk eller innkokt tretjære. I alle overganger og skjøter mellom trekonstruksjonene er det i tillegg til tjærebehandlingen benyttet bek eller meget hardkokt tjære som tettemiddel. De øvrige trekonstruksjonene er malt med hvit eller brukket hvit linoljemaling. Overflatebehandlingene er i dag meget nedbrutt, og det er sterkt behov for nybehandling.

Forslag

Tidligere tjære og bekbehandlede overflater: Alle større sprekker og overganger mellom vertikale og horisontale bord tettes først med bek. Deretter behandles alle flater som tidligere har vært tjæret med milebrent tretjære. Behandlingen skal følge de anvisningene som er gitt i Riksantikvarens informasjonshefter 3.9.11 Overflatebehandling: Produksjon av tjære og 3.9.12 Overflatebehandling: Tjærebreng.

Tidligere malte overflater: Alle deler fargeundersøkes for å kartlegge opprinnelige farger og materialbruk. Deretter vaskes det nøye med kraftig varmt salmiakkvann eller Pingo Fagvask. Ved bruk av salmiakkvann etterskylles

det nøye. Ved bruk av Pingo Fagvask følges bruksanvisningen på emballasjen

Etter vask børstes overflaten forsiktig i vedretningen med en stålbørste. Når treverket har hatt god tørk i minst to døgn etter vask, eller fuktinnholdet i treet er lavere enn 12%, kan overflaten males. Første strøk tynnes med 5% white spirit eller påføres uforynnet meget tynt. På dette males det minst to tynne dekkstrøk med uforynnet maling. Alt malerarbeid skal utføres med pensel og det skal brukes ren linoljemaling. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene.

7.3 Uret og urskivene

I tårnet er det plassert et større urverk som driver visere mot syd, øst og nord. Det er ikke det opprinnelige urverket som hadde én viser (forsidebilde). En av de opprinnelige urskivene med viser er plassert i museumsavdelingen i tårnet. Dagens urskiver er sirkelformede. Tidsmarkeringen er gjort med sorte romertall fra I til XII på hvit bunn. Urene har lang- og lillevisere som er malt sorte.

Det opprinnelige urverket ble skiftet i 1910 (vedlegg 1). Fotografier fra siste del av 1800-tallet viser den opprinnelige urskiven. Urskivene har senere blitt malt opp eller er skiftet to eller tre ganger. I en periode var urskivene malt med sort midtparti og ytre del av urskiven med tallene var hvit. Dagens urskiver er hvite med en tynn, mørk delestrek mellom senteret og talldelen.

Det har ikke vært mulig å kontrollere bevaringstilstanden til urskivene på nært hold. Ved betraktning fra bakken med kikkert og telelinse ser det ut til at urskivene, tallene og viserne har behov for ettersyn og oppmaling.

Forslag

I forbindelse med istandsetting av tårnets vegger utvendig vil det bli satt opp stillaser. Når stillasene er oppe, evalueres tilstanden til alle urskivene og visere. Visere og urskiver fargeundersøkes og males opp i de fargene og med de materialene som finnes ved undersøkelsene. Urverket bør etterses jevnlig av en kyndig urmaker.

8 Generelt om kirka innvendig

Figur 15 og 16

Kirka er meget malingslitt og fremstår som rufsete og ustelt.⁸ Enkelte dekorerte kirkeinteriører tåler forholdsvis mye slitasje og nedbryting i de konstruktive elementene, monokrome overflatene og den malte dekoren uten at det blir sjenerende for helhetsoppfatningen av interiøret. I kirker som Røros er toleranseterskelen for denne typer slitasje og skader mye lavere. Dette skyldes interiøres kjølige og beherskede helhetsutforming. Denne helhetsvirkningen var tilsiktet da kirka ble bygget og dekorert. Skadene i overflatene er derfor svært sjenerende i kirkerom som er utformet som i Røros.

Noe av det første som bør utføres i kirka er at alle dører, låser og slåer etterses. Dørene justeres i hengsler og gangjern slik at de går lett og ikke tar i karmene. Alle låser og slåer etterses, evt. repareres og justeres slik at lukke- og låsmekanismene fungerer enkelt og tilfredsstillende. Dette er meget viktig både for å unngå nye skader på dørene, og for at de skal fungere lett og enkelt i en eventuell nødsituasjon i kirka.

I denne rapporten foreslås det blant annet at store deler av inventaret i kirka renses og rengjøres. Dette arbeidet må ikke igangsettes før malerikonservatorer har utført fargeundersøkelser, rense- og løselighetsprøver på alle deler av innredning og inventar, og ut fra dette har utarbeidet retningslinjer for evt. konservering, restaurering, oppmaling, rengjøring og rensing. Det er mulig at overflatene i deler av kirka er så sensible at de kun kan renses av malerikonservatorer. Andre rensearbeider kan trolig utføres av lokale krefter etter anvisning og oppfølging på stedet av malerikonservator.

Skiltingen i kirka er uensartet, tilfeldig og skjemmende. Den består for det meste av tilfeldige papirlapper og graverne plastikkskilt fra restaureringen i 1959-62.

Forslag

Kirka bør gjennomgå skiltprogrammet og revidere hva som er nødvendig. Skilting bør utføres med malt skrift direkte på de elementene som skal skiltes. Skrifttypen bør være av 1700-talls type og lett leselig. Ved valg av farger i tekstene kan både sort, gul oker og gulloker benyttes. Fargene på teksten tilpasses den fargen underlaget får etter restaureringen. Eksempel: Sakristi, Ingen adgang.

Figur 15 (over). Røros Kirke. Kirkerommet sett mot vest med alteret, prekestolen og orgelet. Foto: J. Brønne, 2002.

Figur 16 (under). Røros Kirke. Kirkerommet sett mot øst med hovedinngang og kongelosjen. Foto: J. Brønne, 2002.

9 Klima og oppvarming

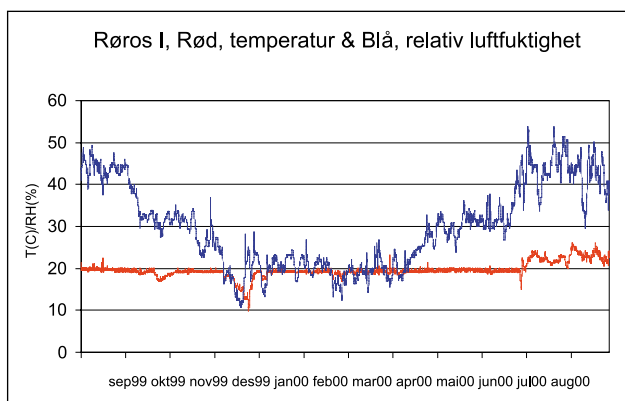
9.1 Klimamålinger

Det er tidligere foretatt langtidsmålinger med termohygrograf i kirka. Det foreligger måleskjemaer fra flere perioder. Problemet med disse målingene er at det er vanskelig å stole fullstendig på dem. Grunnen til dette er at det ser ut til at termohygrografene i perioder ikke har vært fullstendig kalibrert. Resultatet er at målingene fra to delperioder i samme hovedmåleperiode ikke kan sammenlignes. Det er også usikkerhet om hvilken av periodene som er den pålitelige.

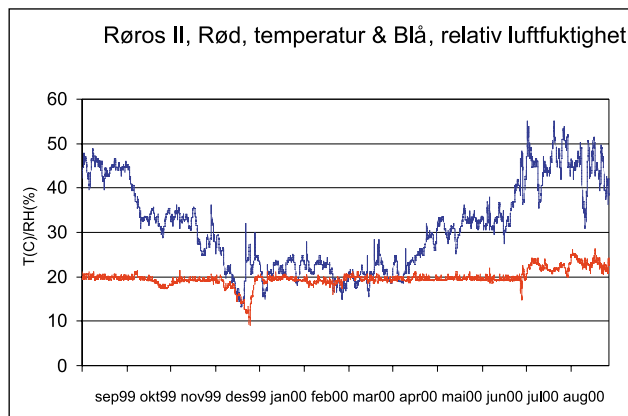
Det er derfor foretatt nye langtidsmålinger med dataloggere av temperatur og relativ luftfuktighet (RH)⁹ i kirka. To loggere har vært utplassert, Røros I og Røros II. (For tekniske data, se vedlegg 6). Røros I var plassert bak alteret på den plassen hvor vanligvis Irgensepitafiet henger, ca. 2,5 m over gulvet. Røros II var plassert på nordsiden av søyle nr. 2 fra vest på nordgalleriets 2. etg. Data er samlet inn i perioden mellom 27. august 1999 og 25. august 2000. Temperatur og relativ fuktighet er lest av hvert 75. minutt i hele perioden.

Resultat

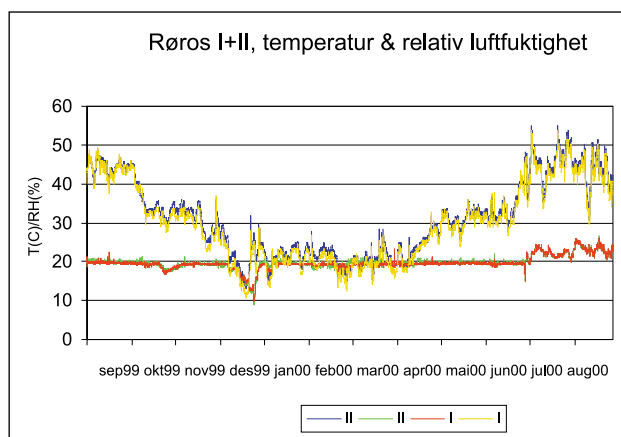
Målingene viser at de klimatiske forholdene i kirka er meget dårlige når det gjelder bevaring av så vel bygning som inventar. **Figur 17-20**. Målingene viser at det trolig er liten forskjell i de klimatiske forholdene ulike steder i kirkerommet. Ytterligere punktmålinger vil sannsynligvis likevel vise at det er lokale «lommer» i kirkerommet hvor relativ luftfuktighet og temperatur er enda ugunstigere enn i de områdene hvor det er i denne omgang er foretatt målinger. Punktmålinger ved besøk i kirka viser at lokale verdier for relativ luftfuktighet (RH) kan ligge enda lavere enn de målte. For eksempel var temperaturen i kirka 23°C den 26.4.1999 nede i høyde ved alteret.

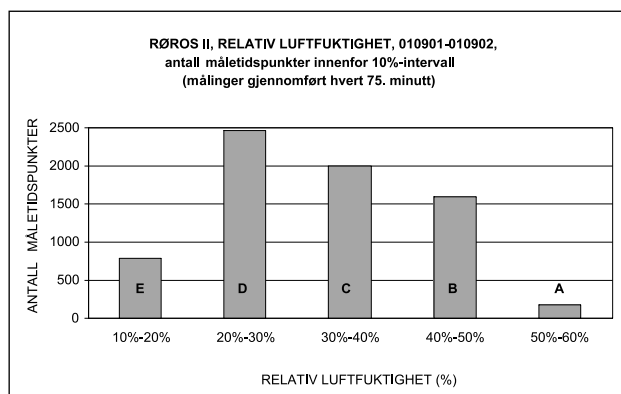
Figur 17. Røros I. Grafisk fremstilling av klimamålingene foretatt bak alteret. Måleperiode, august 1999-august 2000. Blå strek viser relativ luftfuktighet, RH. Rød strek viser temperatur, T.

Figur 18. Røros II. Grafisk fremstilling av klimamålingene foretatt på nordgalleriet. Måleperiode, august 1999-august 2000. Blå strek viser relativ luftfuktighet, RH. Rød strek viser temperatur, T.

Figur 19. Røros I og Røros II. Grafisk fremstilling av begge klimamålingene lagt sammen. Måleperiode, august 1999-august 2000. Blå og orange = relativ fuktighet, RH. Rød og grønn = temperatur, T. Sammenstillingen av måleresultatene viser at det er marginale ulikheter i klimaet på de to målestedene i kirka. Vi kan registrere at temperaturen på galleriet, som forventet, er noe høyere enn nede bak alteret.

Figur 20. Røros kirke, nordgalleriet i skipet. Søylediagram som viser %deler av registrert relativ luftfuktighet:

- A: Gode klimatiske forhold
- B: Gode klimatiske forhold
- C: Begynnende klimaskader på innredning og objekter
- D: Klimaskader på innredning og objekter
- E: Alvorlige klimaskader på innredning og objekter

Oppe på orgelgalleriet ved spillepulten var det 26,5°C. Den 28.4.1999 var det 19°C ved alteret og 21°C ved spillepulten. RH ble ikke målt.

Røros kirke har mange ulike materialtyper i interiøret. Innredning, instrumenter og kunstverk i kirka vil reagere ulikt på vekslende relativ luftfuktighet. anbefalte verdier for relativ luftfuktighet i kirkerom som i Røros kirke ligger mellom 40-60% RH, og med jevne endringer i RH. Det ideelle er en RH som ligger jevnt rundt ca. 55%. Dette er ikke oppnåelig i et kirkerom som på Røros.

Under ca. 30% RH begynner ødeleggelse i orgler, treverk, lerretsmalerier og tekstiler. Under 20% blir som regel skadene permanente. Det er målt opp mot 55% RH ved et par målinger midt på sommeren 2000 og ned til ca. 9% RH i kirka i desember 1999. Måleresultatene vil bli oversendt Røros kommune og Riksantikvaren.

Målingene viser to meget alvorlige tendenser. For det første at variasjonene i RH er voldsomme både over lang og kort tid. For det andre at i store deler av året er RH i kirka langt under de anbefalte verdier. I vinterhalvåret er i perioder verdiene for RH så lave at permanente skader oppstår. Dette er blant annet lett synlig i innredningen i kirka. Galleriene, bæresøyler, orgel, malerier, vinduer, møbler osv. har fått permanente skader.

Forslag

Det er en mange tiltak som må gjøres for å bedre klimaet i kirka. Tiltakene for å bedre klimaet vil også kunne redusere fyringsutgiftene radikalt.

- 1. Oppvarmingssystemet** i kirka må legges helt om. Slik det er nå skader det kirka og medfører meget høye fyringsutgifter. (Se avsnittet om oppvarming, kap. 9.3).
- 2. Vinduene** må repareres. Slik vinduene er nå, gir de liten eller ingen isolerende virkning. I tillegg gir kombinasjonen av ovnplassering og utette innervinduer nye skader på de originale yttervinduene. (Se avsnittene om Eksteriør, vinduer og interiør, vinduer. Kap. 5 og 11.3).
- 3. Kirkeloftet** må isoleres vesentlig bedre enn det er nå. Samtidig med at bedre isolasjon etableres må tettingen langs raftene fjernes. På den måten kan loftet fungere som et uisolert kaldloft. (Se avsnittet om loftet, kap. 13).
- 4. Fyringsrutinene** må omlegges radikalt. I første omgang må temperaturen i kirka senkes 3-5°C. Ønsket er å få en temperatur nede i kirkerommet på ca. 16-17°C i vinterhalvåret. Det vil gi en temperatur på galleriene på ca. 20°C. Til å begynne med må dette gjøres i perioden fra slutten av september og til slutten av mai. Før tiltakene under 1-3 er gjennomført, vil det bli merkbart kaldere i kirka. Det innebærer at det må etableres en lokal oppvar-

ming av organisten. Dette kan utføres som et enkelt, ca. 120 cm høyt, tredelt og flyttbart skjerm Brett. På skjerm brettet monteres det panelovner av passende styrke. Dette skjerm brettet settes opp og «rundt» organisten etter behov. Ovnene slås av når skjerm brettet ikke er i bruk. Kor- og orkesterøvelser forsøkes redusert i vinterhalvåret. Hvis dette ikke er mulig, kan evt. øvelser flyttes til andre lokaler i de kaldeste månedene av året. Det er fornuftig at kommunen/kirkevergen/soknerådet går ut med informasjon i lokalaviser og radio og informerer om at menigheten inntil videre må belage seg på å kle seg i varmere klær når de skal delta i tjenester i kirka i vinterhalvåret. Disse tiltakene kan være upopulære og bli oppfattet som pirkete og unødvendige. Det er ikke uvanlig at kirkelige myndigheter og kommunene møter motstand og trenering av denne typen tiltak. God informasjon og dialog med allmennheten og de ulike brukergruppene av kirka er meget viktig for å få gjennomført endringer i fyringsrutinene. For å begrense ytterligere, ødeleggende skader er det svært viktig at alle disse tiltakene gjennomføres. I forbindelse med omleggingen av fyringsrutinene måles klimaet på nytt med dataloggere gjennom ett år. Det vil da være mulig å etterprøve om reguleringen av fyringsrutinene har hatt den ønskete effekten.

- 5.** Når tiltakene under 1-3 er gjennomført, vil det bli bedre komfort for de som deltar i tjenester og andre arrangementer i kirka. Fyringsrutinene vil i den sammenheng bli gjennomgått på nytt.

9.2 Lysforhold

Naturlig lys

Det er viktig å påpeke at svakt lys gjennom lang tid gir samme nedbryting som sterkt lys i kort tid. Det er de ultrafiolette, UV, strålene i lyset som er skadelig for inventar og gjenstandene. Lyset i kirka er målt to ganger. Den 26.4.1999 og 25.6.2000. Begge målingene ble foretatt midt på dagen ca. klokken 13.00. Ute var det sol, men det var ingen steder direkte sollys inn i kirka. Målingene var så like begge ganger at gjennomsnittet presenteres her (**tabell 2**). Hvis målingene hadde blitt utført når sollyset

Tabell 2 Måling av naturlig lys

Alteret, sydsiden, ca. 2 m over gulvet.	1.500 lux
Alteret, nordsiden, ca. 2 m over gulvet.	600 lux
Alterbildet.	300 lux
Benkevange midt i skipet, syd.	250 lux
Benkevange midt i skipet, nord.	300 lux
Allmennbelysning midt i korsarmene.	250 lux
Inngangsdøra til skipet, innsiden.	110 lux
Våpenhuset, allmennbelysning.	400 lux

kommer direkte inn av vinduene fra syd, ville verdiene ha ligget skyhøyt over de målingene som nå er foretatt.

Internasjonale anbefalte lysverdier (målt i lux) for oppbevaring av kunstverk ligger langt under de verdiene som er målt i Røros kirke. Se **tabell 3**.

Tabell 3 Anbefalte lysverdier

Særlig følsomme materialer som : Tekstiler, akvareller, gobeliner, trykk, tegninger, manuskripter og farget lær	50 lux
Følsomme materialer som: Olje- og temperamalerier, linoljemalte overflater, horn, elfenben	100 lux
Andre materialer: Metaller, stein, glass, keramikk, juveler, emaljearbeider og umalt tre	300-500 lux

På grunn av de meget høye luxverdiene i kirka, og de skadene som allerede har oppstått på grunn av de store lysmengdene som kommer inn i kirka, er det store blekeskader på deler av inventaret. Skadene er lett synlige på hele sydsiden av alterveggen der den malte dekoren, marmoreringen, er nesten totalt bleket bort. Andre deler, som for eksempel sakristigangene mot syd, har «sviskader» forårsaket av UV-stråling på overflater og inventar.

Forslag: For å begrense nye skader påsettes alle innervinduer UV-filtre. Filtrene monteres på utsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre som anbefales, leverandører og montører kan fås hos Norsk Museumsutvikling, Oslo.

Kunstig belysning

Kirkerommet har de to store kobberlysekronene som ble satt inn i kirka da kirka fikk elektrisitet i 1914 (vedlegg 1). I tillegg er det taklamper under alle galleritakene, i pulpiturene, i de faste stolene og losjene møt øst og på orgelgalleriet mot vest. Det generelle brukslyset er alt for dårlig i alle deler av kirka.

Forslag: De store lysekronene har nå hengt i kirka i 88 år og har derved blitt en viktig del av kirkas historie. Kronene ettersees og evt. restaureres. Det vurderes om det eksisterende lyset i kronene kan suppleres med integrert halogenbelysning uten at dette blir synlig nede fra kirka.

De øvrige lampene i kirka er trolig valgt tilfeldig og er fra ulike perioder. De færreste er eldre enn fra ca. 1955.

Det utarbeides forslag til en helhetlig ny belysningsplan for hele kirka. Lysplanen må omfatte alle kirkelige bruksrom, forsamlingsrom, tårnrom, lagerrom, ganger osv. Det anbefales å kontakte arkitekter som har spesialisert seg på denne typen arbeider.¹⁰

All armatur og lamper som demonteres i kirka pakkes forsvarlig, merkes med hvor den har hengt og når og av hvem den er tatt ned. Armatur og lamper oppbevares samlet i kasser på egnet sted på kirkeloftet (se kap. 13).

9.3 Oppvarming

Oppvarmingssystemet i kirka er forholdsvis nytt. Det er ikke funnet noen korrespondanse mellom kirka og antikvariske myndigheter i forbindelse med omlegging og nyinnstalling av dagens varmesystemer. Varmesystemet består av radiatorer som er plassert langs ytterveggene inne i pulpiturene og stolene. For å skjule røropplegget som er lagt tvers over sidegangene ute ved sideskipdørene, er det bygget opp treplattinger i enden av sidegangene ut mot sidedørene. For å få fram rørføringene, er det utført forhugninger av benkevanger og benkestokker. Plattingene er meget skjemmende og fremstår som fremmedelementer i kirkerommet.

Det er mulig at det også er lagt rørføring til radiatorene under den store plattingen i overgangen mellom skip og kor.

Plasseringen av radiatorene er med på å forsterke inntrykket av forfall. Ved denne plasseringen av oppvarmingskilden vil hoveddelen av varmen gå med til å varme opp nedre del av murveggene, vindusnisjene, lufta mellom ytter- og innervinduene og den delen av lufta i kirkerommet som er nærmest veggene. Menigheten vil ikke nyte godt av oppvarmingen annet enn i form av den generelt oppvarmede lufta. Plasseringen av ovnene langs ytterveggene bidrar også til at veggene blir svært skitne. Lufta i kirkerommet vil hele tiden inneholde ulike typer støv. Varm luft stiger opp og når den støvholdige lufta treffer radiatorene, vil den stiger opp fra radiatorene og stryke langs ytterveggene. Ettersom veggene er kaldere enn lufta, vil lufta kjøles ned og stoppe opp. Det innebærer at støv og smuss festes på den kalde veggen. Siden kalken er porøs, vil støv og smuss ikke bare legge seg på overflaten, men også trekke inn i kalkoverflaten og misfarge denne.

Forslag

Varmeanlegget i kirka må legges helt om. Det anbefales at det nåværende anlegget fjernes fullstendig. Det er helt

vesentlig at varmekildene i et kirkerom skal fungere slik at de gir minst mulig generell varme til kirkerommet, vegger, tak og dekorative detaljer i interiøret, og mest mulig varme direkte rettet mot brukerne av kirka.

Ved å installere varme under kirkebenkene, vil det kunne oppnås god varmekomfort for kirkegjengerne samtidig som den generelle temperaturen i kirkerommet holdes lav. Det er gjennom mange år forsket på lokaloppvarming av kirker i Norge. Det er i den sammenheng utviklet varmeovner som er spesielt egnet for kirkebenker og interiører som i Røros kirke. Riksantikvaren og NIKU kan gi råd om dette. Det anbefales å kontakte firmaer som er spesialister på kirkeoppvarming. Sammen med antikvariske myndigheter og evt. NIKU kan det da utarbeides en helhetlig varmeplan for hele kirka. Denne typen oppvarming i kirka kan redusere skadene på konstruksjoner, inventar, maling, dekor og kunstverk vesentlig. Videre vil fyringsutgiftene kunne reduseres dramatisk.

Siden kirkerommet er så stort må det etableres lokaloppvarming/klimatisering for orglene, slik at man oppnår så gode verdier som mulig for RH og temperatur i forhold til de krav som stilles for instrumentene. Organisten kan også lokaloppvarmes. Det er flere måter å utføre dette på, én er skissert over. Organisten kan også få et varmeoppbygg som er installert i eller under orgelkrakkene.

Varmeovnene må kobles slik at de kan aktiviseres seksjonsvis. På den måten kan kun deler av kirka varmes opp på dager hvor det vanligvis ikke er mange til stede i kirka. Ettersom benkene i kirka er organisert i fire seksjoner, kan hver seksjon ha egen styring. Gallerier, pulpiturer og stoler kan også ha egne styringskurser for oppvarmingen. På den måten kan for eksempel bare de to forreste seksjonene aktiviseres ved vanlige tjenester i vinterhalvåret.

Denne typen oppvarming kan også installeres på deler av galleriene og i stoler og pulpiturer. Den eneste personen i kirka som ikke får lokaloppvarming, er presten. Det inne-

bærer at prestene må kle seg ekstra godt under tjenestene i den kalde årstiden. Varmen behøver ikke å settes på mange dager i forveien hvis det skal være tjenester i vinterhalvåret.

Det er også viktig at de aktivitetene som ikke nødvendigvis må foregå i kirka i den kalde årstiden, legges til andre lokaler i og utenfor kirka. Ved å sette i stand og innrede sakristirommet i 2. etg., kan dette brukes til de kor- og orkesterøvelser og konfirmanntforberedelser som ikke krever at man er nede i kirkerommet. Ved å være konstruktive og etablere et godt samarbeid mellom kirkelig fellestråd, kommunen, menigheten og eksterne brukere, kan de aktivitetene som forårsaker skader på grunn av oppvarming i vinterhalvåret trolig reduseres med 50-75%.

9.4 Reparasjon av tørkeskader

Store, sjenerende sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. Dette gjøres enten ved at sprekkeene i fyllingene, og de stedene hvor dette er mulig, drives sammen og limes. Hvis dette ikke er mulig, limes det inn trelister i de mest skjemmende sprekkeene. Arbeidet må utføres meget nøyaktig, og uten at bemalingen på begge sider av skadene skades. Listene skal kun limes til den ene siden av sprekkeene. På grunn av at det har vist seg at limet kan være sterkere enn treverket, må arbeidet utføres på denne måten for å forhindre at treverket sprekker på nye steder ved siden av dagens tørkesprekker.

Dette arbeidet må ikke igangsettes før hele interiøret er nøye gjennomgått av antikvariske myndigheter og male-rikonservator. Deretter kan det i samarbeid med kirkeverge og representanter for menigheten diskuteres hvilke skader som skal utbedres på denne måten. På denne måten sikres en bred enighet om hvilke skader i kirkerommet som skal behandles. Alle de nye innbøtingene grunnes og retusjeres med linoljebasert maling inntil omliggende farge og dekor.

10 Våpenhus og tårn

Våpenhuset ble modernisert i 1913-17 i forbindelse med restaureringsarbeidene i kirka. I rommet står to kirkebenker, en langs sydveggen og en langs nordveggen. Kirkebenkene kommer fra en annen kirke. De er malt i en rødlig mellomoker farge. I tillegg er det noen Jærstoler, mange pappkasser med blandet innhold, en søppelbøtte av samme type som den som står utenfor kirka og diverse rot.

Rommet ryddes. Benker, pappkasser, stoler rusk og rask fjernes. Hvis det er ønskelig med benker i våpenhuset, lages det nye benker av solid 1700-talls type som tilpasses rommet. Rørosmuseet kan evt. fremstille benkene etter tegning av arkitekt. Benkene bør stå som nå på syd og nordvegg. Benkene males som innkledningen under trappa. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene. Alle oppslag fjernes fra dørene, alle oppslag skal i oppslagstavlene. Offerbøssa flyttes inn i kirkerommet og henges opp på ramtreet vest for dør No. 4. til galleriet.

10.1 Gulv

Gulvbelegget består av lyse, mønstrede keramiske fliser. Størrelse ca. 16x16 cm. Flisene er trolig lagt i 1915 (se guly, skip, kap. 11.1). Flisene ligger som en «løper» ca. 233 cm på det bredeste fra hovedinngangsdøra og inn til den indre, opprinnelige hoveddøra til kirka. De lyse flisene er kantet med en tilsvarende i grålig mellomoker. På grunn av den ujevne bredden på gangarealet i våpenhuset, er også bredden på «flisløperen» varierende. Begge sidefeltene fra løperen og ut til veggene mot nord og syd er lagt i betong. Denne er gråmalt. Dette gulvet tåler ikke de bevegelser som er i tårnet og i grunnen og har sprukket opp. Dette vil forbli et problem så lenge betonggulvet ligger der.

Dagens farger er fra restaureringen i 1959. Det er usikkert hvilken type gulvbelegg det opprinnelig har vært i våpenhuset. Det har ikke vært mulig å finne billedmateriale eller rapporter som viser eller omtaler våpenhuset og de arbeidene som har blitt utført i rommet. Det er to muligheter for opprinnelig gulv i våpenhuset. Det er mest sannsynlig at gulvet var samme type som i skip og kor, det vil si et tregulv av solid, god kvalitet. Den andre muligheten er at gulvet besto av skiferfliser lagt rett i sand og mørtel.

Flisene er svært slitt innenfor døra og i gangarealet. Betongen er slitt og har sprekker.

Forslag

Gulvet fremstår som et slitt fremmedelement i rommet. Det foreslås derfor at hele gulvet fjernes og erstattes av et

meget kraftig, pløyd bordgulv av tre. Gulvbordene kan med fordel lages med løs fjær. Gulvet må legges med god lufting både mot vegger og grunnen og evt. med underliggende varme. Gulvet skal være i fallende bredder, mellom 10" og 14" og av beste kvalitet malmen furu. Gulvet legges øst/vest. Gulvet impregneres med grønnsåpe (vedlegg 7).

10.2 Vegger

Nedre del og i vindussmygenes nedre del er veggene pusset med sement. Sementpussen går ca. 180 cm over overkant av nåværende gulv. Sementen er «kalket» hvit. Over sementpussen er veggene kalket hvite. Dagens farger er fra restaureringen i 1959. Ca. 180-185 cm over overkant av nåværende gulv hadde rommet en mørk kalkmalt brystning. Denne ble avsluttet oventil av en horisontal gråsort strek. **Figur 21.**

Figur 21. Våpenhuset. Ny mellomdør inn til skipet. Bildet er trolig tatt umiddelbart etter at dørene er satt inn i 1922, idet dørene fremdeles har i to gråfarger. Se den historiske oversikten. Veggene har på dette tidspunktet malt brystning. Brystningen må da være malt mellom 1915 da rommet ble pusset opp, og ca. 1922. Ukjent fotograf, ant. Domenico Erdmann.

Veggene i hele rommet er pusset med en sementholdig puss fra gulvet og opp i ca. 1,75 cm høyde. Denne pussen går også inn i vindusnisjene. Dette er en svært stiv og tett puss som ikke klarer å kvitte seg med tilført fuktighet. Tydelige tegn på fukt er synlige på sydvestveggen på hver side av vinduet. Malingen flaker av ettersom fuktighet sugd opp i veggen ikke klarer å slippe ut på annen måte enn gjennom å sprengte seg gjennom malingen. Malinglaget tåler ikke dette vanntrykket og sprekker opp. Sementpussen har saltutslag, skjolder og avskallingsskader forårsaket av fukt. Kalkpussen har noen få utfall og sprekker. I vindussmygene inn mot vindusrammene er skadene større.

Forslag

Veggene fargeundersøkes. Sementpussen hugges av og erstattes med kalkpuss. Skader i pusslagene repareres. Veggene kalkes/males i opprinnelige materialer, farger og tekstur.

10.3 Trapp

Fra våpenhuset går en tretrapp opp i tårnet. Trappa er rett-løpet med reposer. Første løp går fra vest mot øst. På første repos er det en dør, som består av en fylling nede og en stor åpning oppe, formet som et vindu uten glass. Døra er låst med en slå med hengelås. I trappa er det rester etter fester for en trappeløper. Under reposit er trappa kledd inn med pløyd rupanel, slik at det dannes en kasse under reposit. Denne kassen inneholder et kott. På sydveggen av denne kassen henger en umalt oppslagstavle laget av 10 pløyde rupanelbord. Oppslagstavla er omrammet med en firkantlist. Sidevangene på trappa er også kledd inn med det samme pløyde rupanelet som kassen under reposit.

Opp- og inntrinnene og oversiden av trappevangene er malt blågrå. Sidevanger, håndlister, «ballustre», «meglere», dør til tårnet, underside trapp og innkassingen under trappen er malt grå. Over innkassingen på reposit og videre oppover i trappeløpet er nordveggen kledd med et profilert tømmermannspanel.

Alle overflatene har til dels store slitasjeskader. Det er opp- og avskallinger i malinglagene og en rekke mekaniske skader. Oppslagstavla er rufsete og slitt. Kottet under trappa er fullt av rusk og rask.

Forslag

Alle bygningselementer fargeundersøkes og males i opprinnelige farger og materialer. Skapet/kottet under trappa tømmes for rot og søppel. Nødvendige gjenstander sta-

bles pent i kottet. Det lages hyller i kottet hvis det er nødvendig. Forhenget i «vinduet» i trappedøra fjernes.

Oppslagstavla fjernes. Det lages fire nye oppslagstavler. Oppslagstavlene kan gjerne lages som grunne kasser med glassdører. Kassene utføres i god kvalitet snekkerfuru. Ramtrærne på dørene utføres med profiler av 1700-talls type. Rørosmuseet kan gi råd, eventuelt utføre arbeidet. Kassene males i samme farge som den fargen som fremkommer ved fargeundersøkelsene av trappesiden/innkledningen under trappa. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene.

1. Oppslagstavle 1. Turistinformasjon. HxB ca. 100x145 cm. Henges der hvor nåværende oppslagstavle henger, men plasseres sentralt og noe høyere enn dagens tavle.
2. Oppslagstavle 2. Kirkelig informasjon. HxB ca. 100x100 cm. Henges i sydøsthjørnet, østvegg.
3. Oppslagstavle 3. Kirkelig informasjon. HxB ca. 100x80 cm. Henges i sydøsthjørnet.
4. Oppslagstavle 4. Kirkelig informasjon. HxB ca. 100x80 cm. Henges i sydøsthjørnet, sydvegg.

Tavlene 2-4 henges med senter ca. 150 cm. over gulvet. Oppslagstavlene på ytterveggene henges opp med en isolerende plastskive på skruefestene, slik at de blir hengende ca. 1 cm. ut fra veggen. På den måten unngås kondens og skader på kasser og innhold.

10.4 Vinduer

Vinduene er opprinnelige fra 1784. Det er bevart mye opprinnelig glass. (For beskrivelse se eksteriør kap. 5). Vinduene er malt blågrå trolig med linolje eller alkydforsterket linoljemaling. Dagens farger er fra restaureringen i 1959. Vinduene i våpenhuset er enkle uten innervinduer.

Trevirket i vinduene er av usedvanlig høy kvalitet. Likevel er det fuktskader i treverket. Kittet i falsene har mange steder gått i oppløsning. En del glass er knust. Det er opp- og avskallinger i malinglagene.

Forslag

Vinduene fargeundersøkes. Skadete partier i treverket bøtes inn og knuste glass erstattes med gammelt vindusglass av samme type. Ødelagt kitting erstattes med rent linoljekitt. Det knas inn noe malt sort pepper i kittet for å forhindre at fuglene umiddelbart spiser opp det ferske kittet. Originalglass med mindre eller små sprekker kan tas ut og limes med egnet type epoxylim. Vinduene males med linoljemaling i opprinnelige materialer, farge og tekstur. (Se også vinduer, eksteriør kap. 5).

Rommet har i dag ingen oppvarming. Hvis det etableres noen form for oppvarming i rommet ut over en svak overvarme basert på oppvarming i gulvet, må det lages innervinduer. Disse må lages med faste karmen som festes inn i murlivet rundt vinduene. Innervinduene må være fullstendig tette. Ved et eventuelt slikt tiltak må det etableres lufting av yttervindue. Innsetting av innervinduer vil bedre den generelle komforten i kirka, senke fyringsutgiftene og i stor grad forhindre kondens og nye skader på yttervindue.

10.5 Dører

Det er to dører i våpenhuset. Hoveddøra er original. Det er en tofløyet dør med tre fyllinger i hvert dørblad. Døra er malt gråhvitt med alkydmaling. Hengsler og beslag er malt mørk gråsorte med alkydmaling.

Døra mellom våpenhuset og tårngangen er en tofløyet dør med tre fyllinger i hvert dørblad. Døra er sekundær, satt inn i 1922 (figur 21). Døromrammingen er utformet som pilastrer. Over døra er det et halvsirkelformet buevindu med en kraftig, buet belistning/gerikt over. Vinduet er delt i et lite halvsirkel/segmentformet glass nederst med fem buete glass over dette. Dør, pilastrer og overlysvindu er malt grå, nesten samme valør som trappa. I midtglasset er det montert et forgylt kors. Over døra er det en sluttstein hvor det er hugget inn Ao. 1780 d. 4. juli(?).

Døra brukes som oppslagstavle. Det er satt opp en innrammet opplysning om teleslyngeanlegget i kirka. Andre oppslag er festet rett på døra med tegnestifter. På sydpilastren henger en sortmalt offerbøsse av metall. Se innledningen til dette kapitlet.

Dørene er malingslitte med mange skjemmende mekaniske skader. Døra inn til kirkerommet har en mengde skader etter tegnestifter og små spiker. Dørene er utette.

Forslag

Alle låser og beslag ettersees og eventuelt repareres slik at dørene går lett. Slitasjer og skader mellom karmen og dørblad spunses slik at trekken reduseres i størst mulig grad. Fastdørene påsettes solide neopren tettelisten. Dørene som er til å åpne behandles på samme måte. Tettelistene bør på disse dørene være av en type som tåler berøring og slitasje. Dørene, døromrammingene og overlysvinduet fargeundersøkes. Hovedinngangsdøra males med opprinnelige farger, fargesetting og materialer. Døra inn til kirka males som den ble malt da den ble satt inn i 1922, dvs. i opprinnelige farger, fargesetting og materialer.

10.6 Tak og takbjelker

Taket har synlig bjelketak. Tak og takbjelker er malt mørk rødlig guloker. Det er opp- og avskallinger i malinglagene. Noen mekaniske skader. I taket er det montert et el-anlegg for lys og et ledningsanlegg for varsling. Dette er meget stygt montert.

Forslag

El- og varslingsanlegget legges om slik at det tres ned gjennom taket. Taket fargeundersøkes. Males i opprinnelige farger og materialer.

10.7 Tårnrommet

Tårnrommet ligger i etasjen over våpenhuset. Rommet fungerer i dag som et lite kirkemuseum med mange sjeldne og kulturhistorisk meget verdifulle gjenstander, blant annet en av de originale utkastmodellene som ble laget da kirka skulle bygges.

Oppbevaringsforholdene for mange av gjenstandene er ikke tilfredsstillende. Klimaet er trolig svært dårlig for oppbevaring av mange av de materialtypene som er representert. Mange av gjenstandene har skader.

Forslag

Det utføres en gjennomgående registrering, merking og tilstandsbeskrivelse av alle gjenstandene i tårnrommet. Deretter utarbeides det en tiltaksplan for konservering og oppbevaring av gjenstandene.

10.8 Tårnet

Tårnet inneholder trapper og stiger som leder opp til urverksrommet og åttekanten. Fra tårnet er det også dører som leder ut på kirkeloftet og på kirketaket. Veggene er for det meste pusset med kalkpuss, men det er også delreparasjoner med andre materialer. Bjelkelag, gulv, trapper, stiger, innredning, skap, luker og innvendige dører er utført i tre. Dørene ut til kirkeloftet og til taket er brann-dører i metall. Som i resten av kirka er det skittent og rotete i tårnet.

Rett i under- og overkant av etasjeskillene oppover i tårnet, ca. 0,20 m hver vei, er det tydelige saltutslag. Pussen har løsnet inn til steinen og det ligger også steinmel (stein i oppløsning) i området. Dette tyder på stor fuktbelastning. Årsaken er vanskelig å oppdage, men vann kan ha fulgt med jernankrene inn i veggen. I den andre «etasjen» og i klokkerommet er det smurt på noe ubestemmelig «lurium». Her ble tatt en prøve av pussen med saltutslag og «lurium». (Prøve 07, vedlegg 4).

I etasjeskillet for klokkerommet fins antydning til soppangrep i bjelkehodene. Her er mye kalksøl som gjør det vanskelig å vurdere omfanget av et eventuelt soppangrep, som til forveksling kan være lik kalksølet. Dette bør undersøkes nærmere.

I klokkerommet er det plassert plast foran alle urskivene, uvisst av hvilken grunn. Med den plasseringen kan man oppleve at plasten opptrer som en kondensfelle. Dette kan forårsake store korrosjonsskader. Det burde snarere vurderes å tette rommet ordentlig.

Forslag

Bjelkehodene i etasjeskillerene i tårnet bør kontrolleres for sopp/råte. Eventuelle funn bør repareres snarest. Reparasjonsmetodene er avhengig av sopptype og skadens omfang.

Det bør sjekkes hva skadeområdet i tårnet er prøvd reparert med, det vil si «luriumet». Reparasjonen bør gjøres om og «luriumet» fjernes og erstattes med kalkmørtel. Mørtelen må være så lik den opprinnelige som mulig. Grunnen til fuktpåkjenningen er antakelig vanskelig å fjerne, og problemet må sannsynligvis betraktes som et kontinuerlig vedlikeholdsproblem som må repareres jevnlig.

Plast-tettingene foran urskiven må fjernes. Rommet bør nøye gjennomgåes med hensyn til tetting for å hindre snødrev og regn å trenge inn.

Døra ut til kirkeloftet over skipet er forsøkt tettet med en vintermatte. Denne er ødelagt. Vintermatta fjernes. Ny, tett dør innsettes. Den gamle døra merkes og oppbevares i kirka. Døra fra tårnhuset og inn i kirkerommets gesims bør fjernes og erstattes med en tett dør.

Tårnrommene ryddes, støvsuges og vaskes. Alle gjenstander med tilknytning til kirka pakkes forsvarlig, merkes og lagres på sakristiloftet. Skader i pussen utbedres med kalkpuss. Veggene kalkes hvite.

10.9 Rom mellom våpenhus og skip

Dette rommet er et «nytt» rom som fremkom da ekstradørene ble satt inn mot våpenhuset i 1924. Det innebærer at rommet tidligere var en del av våpenhuset, og det er behandlet som dette.

Det lille rommet har tønnehvelvet tak hvor hvelvretningen er øst/vest. Tak og vegger er kalkpusset. Døra mot skipet er den originale. Se beskrivelse under skip, dører 11.4. Døra mot våpenhuset er sekundær, satt inn i 1922. Begge dørene er malt rødbrune som de øvrige dørene i skipet.

Overflatene på vegger og tak er meget skitne. Dørene har store mengder mekaniske skader i malinglaget. Behandles som de samme delementene i våpenhuset.

11 Skip

Kirkerommet fremstår som slitt, rotete og med mange skader i overflatene. Det er ingen tvil om at temperaturen i kirka er alt for høy. Resultatet er en kraftig uttørring av alt trevirke i inventaret. Dette har medført svært store tørkeskader i interiøret både på konstruktive og dekorative elementer.

11.1 Gulv

Det nåværende flisegulv ble lagt i forbindelse med restaureringen i 1913-17. Opprinnelig gulv var et bredt bordgulv i fallende bredder. Gulvet synes på **figur 22** (side 43) samt på et fotografi som finnes på Rørosmuseet.¹¹ Gulvet er også synlig på fotografier tatt av Wilse i 1914.¹² Dette innebærer at gulvet ikke var ferdig lagt før i 1915.¹³ Flisene har glassert overflate i rødbrun farge. Gulvet fremstår som et fremmedelement i kirkerommet. Både materialer, tekstur og farge er lite forenlig med kirkas øvrige inventar. Det bør diskuteres om man på sikt skal erstatte dette gulvet med et bordgulv av førsteklases furu.

Fremre del av skipet ble innlemmet i korpartiet i 1971-72. Dette ble utført ved at de tre forreste benkeradene og brystningen ble fjernet og at hele området foran alterringen og frem til fjerde benkerad ble bygget opp med et tregulv. Gulvet er lagt av jevnbrede bord av furu(?).

Denne store endringen i kirkas interiør ble tegnet av førsteantikvar Ola Øgar Svendsen hos Riksantikvaren og godkjent av samme institusjon i 1971. Den nye plattingen fremstår i dag som et meget sjenerende fremmedelement i kirka. I den arkitektoniske planen og komposisjonen som Røroskirka er hovedeksponenten for, med en grunnplan som er en blanding av langkirke og sentralkirke, er skillet mellom koret og skipet helt vesentlig. Skillet skal ligge i overgangen mellom korets langskipsdel og skipets åttekantdel. Ettersom benkene forrest i skipet er fjernet og koret nå «flyter» helt ut i kirkerommet, er balansen i dette åpne, opprinnelig velkomponerte kirkerommet fullstendig forstyrret. I stedet for å fremstå som en del av alterpartiet, ser utbyggingen av koret nå ut som en «plattung» som tilfeldig er lagt inn i kirka. Effekten forsterkes av den jevne bredden på gulvbordene. Treplattingen står også i sterk kontrast til flisegulvet.

Det er noe slitasje på flisene innenfor hoveddøra, men ellers er gulvet i forbausende god stand. Det virker imidlertid skittent. Det er ikke midtløper eller løpere i sidegangene i kirka.

Forslag

Treplattingen fjernes og de forreste benkeradene gjeninnsettes/rekonstrueres. Flisegulvet bør dybderengjøres og bones. Tregulvene skures opp og deretter impregneres med grønnsåpe (vedlegg 7). Opptrinnet på de nye bordgulvene og alle nye lister som danner overgangen mellom benkevangene og det nye gulvet, males som benkene.

Det ville trolig dempe den kraftige effekten av flisegulvet og kontrasten til tregulvet i «korpartiet» hvis det ble lagt gode, ensfargete løpere i riktig bredde, det vil si 185 cm. Dette tilsvarer innvendig bredde på karmen til hoveddøra. Bredden på midtgangen er ca. 314 cm. Dette gir ca. 65 cm luft på hver side av løperen inn mot benkestokkene. Sidegangene har en total bredde på 195 cm. Her bør løperen være ca. 128 cm. Løperen bør være varm grå, tilpasset kirkas interiørfarger. Løperen bør gå helt fram til alterringen. På sikt bør flisegulvet erstattes med et tregulv av samme type som er foreslått lagt i våpenhuset.

11.2 Vegger

Veggene er pusset med kalkpuss. Det er enkelte reparasjoner i sement og KC-mørtel. Det er minst seks til syv lag med kalkhvitting på veggene. De eldste lagene er mer kittfarget og varmere i fargen. Alle de senere lagene er meget skitne. Dette tyder på at de senere lagene er påført etter at kirka fikk oppvarming med ovner. De tidligere lagene er glattere enn de nyere.

Innvendig i kirkerommet ses setningssprekkene tydeligere enn ute. Sprekkene er synlige i buelhvelvene over selve vindusflaten. Sprekker er også tydelig i vindusni-sjen og i muren under vinduene. Spesielt er det store sprekker under vinduet i sydvestfasaden, nærmest tårnet. Her kan det tydelig leses at denne delen av kirka har sunket og tårnet ser ut til å bevege seg uavhengig av resten av kirkebygget. Her ligger tykk kalkpuss rett på steinen. Det er noe bom i malinglagene.

Sprekkene i pussen er nok først og fremst setningssprekker, men varmen fra radiatorene har nok forsterket skadene. Varmeskadene følger delvis setningssprekkene. Her tørker kalkpussen helt ut og slipper underlaget. Sprekkene er tydeligst ved vinduene nærmest tårnet.

To pussprøver ble tatt i kirkerommet. Den ene ble tatt under ett av de store vinduene på sydvestveggen (vinduet nærmest tårnet og hovedinngangen), mens den andre ble

tatt oppe på galleriet ved siden av kongelosjen. (Prøvene 08 og 09, vedlegg 4).

Dagens overflate er meget skitten. Over hele flaten er det bom i både kalklagene og i pussen. Det ser ikke ut til at bommen i pussen er alvorlig. Bommen i kalklagene fører imidlertid til at det stadig oppstår nye avskallinger og utfall i kalklagene. Det er også riss og sprekker, i pussen og kalkoverflaten. Det er større skader etter vanninntrenging på begge sider av østgalleriet. Skadene er der hvor østgalleriet møter de østre skråveggene. Videre er det større skader og sprekkskader i hvelvene over de øverste vinduene og i hvelvene mellom vinduene i hele skipet.

Kombinasjonen av skader av et visst omfang som må utbedres samt en skitten, lite tiltalende overflate på kalken tilsier at det ikke er nok med en partiell utbedring av skadene og rensing av overflatene. Resultatet ville bli en overflate som var skjoldet, ujevn og svært lite tilfredsstillende. Videre ville kalken fortsette å flasse og skalle av.

Forslag

Kalklagene ned til opprinnelig lag fjernes forsiktig ved lett hogging og ved hjelp av murerskje og spatler. Skader, riss og sprekker i den opprinnelige overflaten utbedres med ren kalkmørtel og kalkpuss. Overflaten skal etter reparasjon ha samme tekstur som den opprinnelige pussete overflaten. Veggene hvittes med ren kalkhvitting. Det er svært viktig at tekturen i den ferdige nye kalkoverflaten blir tilsvarende den opprinnelige.

Før arbeidet med veggene startes, utarbeides det helt nøyaktige retningslinjer for det innvendige mur- og kalkarbeidet. Retningslinjene utarbeides etter at det er utført prøvefeltet på arbeidet. Prøvefeltene skal godkjennes av antikvariske myndigheter før hovedarbeidet igangsettes. Alle kunstgjenstander som kan tas ut av kirka fjernes. Gjenstandene oppbevares midlertidig i et magasin med tilfredsstillende klimatiske forhold. De gjenstandene som ikke kan flyttes, som for eksempel bildene over dørene, orglene, albertavla og epitafiene, beskyttes og pakkes forsvarlig inn. Innpakkingen bør utføres av malerikonservatorer.

11.3 Vinduer

Yttervinduene er beskrevet i kapitel 5. Det er usikkert når innervinduene er satt inn, men sannsynligvis er det i forbindelse med restaureringen i 1959-62. Malt blå med alkydmaling.

Det ser ut til at vinduene er i forholdsvis god stand. De er imidlertid montert slik at det ikke er tetting mellom veg-

gene og innervinduene karmen. Dette medfører at den varme inneluften lett trenger inn mellom vinduene. Resultatet er at det i kuldeperioder umiddelbart dannes kondens på yttersiden av innervinduene og på innsiden av yttervinduene. Dette fører til skader i vinduene trerammer, kitting og maling. Skadene kan lett utvikle seg til å bli alvorlige.

Forslag

Innervinduene tas ut. Det etableres nye, solide anslagsrammer i vindussmygene eller på de opprinnelige yttervinduene. Anslagsrammene skal være fullstendig tette slik at inneluft ikke kommer inn mellom vinduene. Innervinduene monteres slik at de blir fullstendig tette. Alle anslagsflater tettes med neopren tettelisten. Det er mulig at det i tillegg må monteres noen spennbeslag for å få tettingen god nok. Beslagene som velges må være utformet slik at de ikke blir synlige i vesentlig grad. Det er mulig at de kan utføres som smidde vridere eller klemmer. Søk råd hos antikvariske myndigheter. Før arbeidet igangsettes, må alle detaljer i utformingen være diskutert med og godkjent av antikvariske myndigheter. Innervinduene males som yttervinduene innside. Det benyttes linoljebasert maling. Både på yttervinduene innside og innervinduene innside skal linoljemalingen forsterkes med ca. 10% alkydolje, f. eks. Benar- eller Oxanolje.

På grunn av de meget høye luxverdiene i kirka er det oppstått store blekeskader på deler av inventaret. Andre deler, som for eksempel sakristingangene, har «sviskader» på overflater og inventar. For å begrense nye skader påsettes alle innervinduer UV-filtre. Filtrene monteres på innsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre og leverandør kan fås hos Norsk Museumsutvikling, Oslo.

11.4 Dører

Alle dørene inne i kirka er opprinnelige. Det er tre doble fløydører inn til skipet fra henholdsvis øst, nord og syd. Hver av dem krones av malte supraporter/døroverstykker. Disse omtales i avsnitt 11.6.5.

- Hoveddør mot øst: Tofløyet trefyllingsdører (stil: Louis XVI). Mål innvendig karm b.184 x h. 241 cm.
- Norddør: Tofløyet firefyllingsdører (stil: Louis XVI). Mål innvendig karm b.136 x h. 245 cm.
- Syddør: Tofløyet firefyllingsdører (stil: rokokko/Louis XVI) med utskårne ornamenten på de to midtre horisontale ramtrærne og på de to øverste og nederste fylingene. Mål innvendig karm b.144 x h. 256 cm.

Beslagene er opprinnelige, men er flyttet på innsiden av dørene. Dette kan ha sammenheng med brannforskriftene

som kom etter brannen i Grue kirke i 1822. Det kan også være utført da den nye dobbeltdøra ble satt inn mot tårnfoten i 1922.¹⁴ Det er laget ny låseanordning for nøkkel på den gamle låskassa. Dørene er malt mørk rød med alkyd(?)maling. Fargen er ikke mulig å kode, men ligger nærmest S 4030-Y90 R. Beslagene er malt sorte.

Norrdør og syddør: Det er satt inn en sekundær ytterdør av samme type, som en dobbeltdør, ut mot trapperommet. Det er ikke dokumentasjon på når denne døra er satt inn, men trolig er det utført i siste halvdel av 1800-årene. Denne døra, inkl. karm og gerikter, er malt lys grå.

Dørene har ødelagte og ikke fungerende beslag og låser. De er utette og det trekker kraftig fra døråpningene. Østdør: Mekaniske skader og slitasjeskader. Terskelen er meget slitt. Norrdør og syddør: Mekaniske skader og slitasjeskader. Skitten, malingen er avvasket og bleket. Den vertikale dekklista mellom dørene er saget av i nedre del pga. den nye platingen som er laget for rørføringene for sentralvarmen.

Forslag

Hengsler, beslag og låser må repareres slik at dørene går lett og kan låses forsvarlig. Det må etableres skåter på sideramtrærne nede slik at de faste dørene sitter forsvarlig festet. Hvis disse dørene ikke har godt feste, vil det ikke være mulig å få dørene tette. Dørene justeres slik at de fungerer uten problemer. Det monteres tettelisten av neopren på dørene. Hvis det er mulig, monteres det i tillegg slepelister for tetting mot gulv på dørbbladene. Når rørføring og plating foran nord- og syddøra fjernes, kompletteres dekklista som en kopi.

Samtlige dører fargeundersøkes og males i opprinnelig farge, materialer og tekstur.

11.5 Tak

Hovedtaket i skipet er utformet som et tønnehvelv. Hvelvet består av pløyde(?) bord i fallende bredder, underspi-kret på et kraftig ribbehvelv. Hvelvet er malt hvitt med linoljebasert(?) maling. Opprinnelig var takflaten malt med limfarge. Eldre fotografier viser at taket tidligere i en periode var underkledd med malt papp. Pappen var trolig malt med limfarge. Figur 22. Pappen ble fjernet etter 1914 i forbindelse med restaureringen i 1904-17. **Figur 23** (side 44). (Se vedlegg 1, 1914). Noen takbord ser ut til å være løse. Taket er skittent. Det er opp- og avskallinger i malinglagene. Det er kondensgjennomslag med rust i nesten alle spikerhoder.

Forslag

Takbordene kontrolleres og eventuelt løse bord festes forsvarlig. Alle spikerhoder skrapes rene for maling og rust. Spikerhodene rustbehandles med Ferrobet rustbeskytter og males et par strøk med hvit rusthindrende maling.

Hele takflaten males med et par strøk matt, hvit, linoljebasert maling, glans 5.

11.6 Inventar

11.6.1 Benker

Figur 24, side 45

Benkestokker

Benkestokkene er kraftig profilerte. De er opprinnelige, dette kan bl.a. sees på de kraftige festenaglene i jern, som holder tappene til benkevangene på plass. Bortsett fra i den forreste delen av kirka, har disse aldri blitt fjernet i forbindelse med ombygginger.

Det er diverse sprekker i benkestokkene og enkelte større mekaniske skader etter slag og støt. Noen av disse skadene ser ut til å ha blitt forsøkt utbedret med et slags rødt vokskitt. Benkestokkene er malt mellomgrå med alkydmaling, tilsvarende mellom NCS S 2502-Y og 3502-Y. Det ser ut til at dagens farge og tekstur avviker fra den opprinnelige. Malingen har avskallinger samt mekaniske skader og bruksslitasje. Slitasjen på benkestokkene er påfallende liten i døråpningene.

Forslag

De delene av benkestokkene som har sprukket opp og som gjør deler av vanger og dører ustabile, må festes eller stabiliseres. Dette gjøres trolig best ved å sikre sammenføyningene med treplugger. Det bores hull og festes med kvadratiske plugger. Benkestokkene fargeundersøkes og males i opprinnelig farge, glans og tekstur med en 5-10% alkydforsterket linoljemaling.

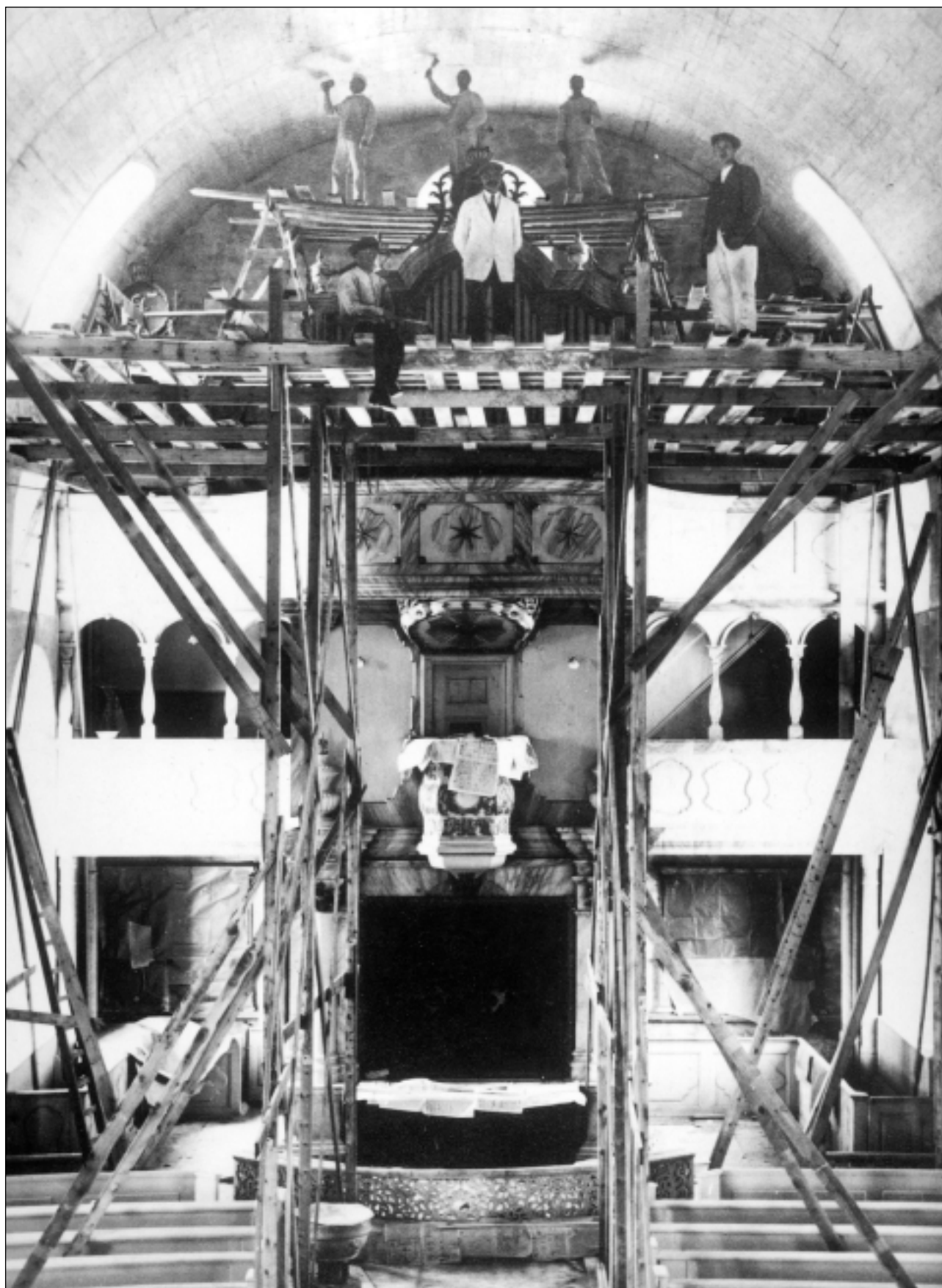
Benkevanger

Stående kraftige høvlete glattkantbord, dekorert på utsiden med utsveifete og utskårete barokk/rokoko pilastre. Det ser ut til at de fleste vangerene er opprinnelige. Vangerene er malt som benkestokkene, mellomgrå med alkydmaling, tilsvarende mellom NCS S 2502-Y og 3502-Y. Det ser ut til at dagens farge og tekstur avviker fra den opprinnelige. Fotografi tatt av D. Erdmann, trolig i forbindelse med befaringen i 1923,¹⁵ viser en benkevange som ser ut til å ha spor av marmorering. (**Figur 25**, side 46). På bakgrunn av den helhetlige farge- og dekorkom-

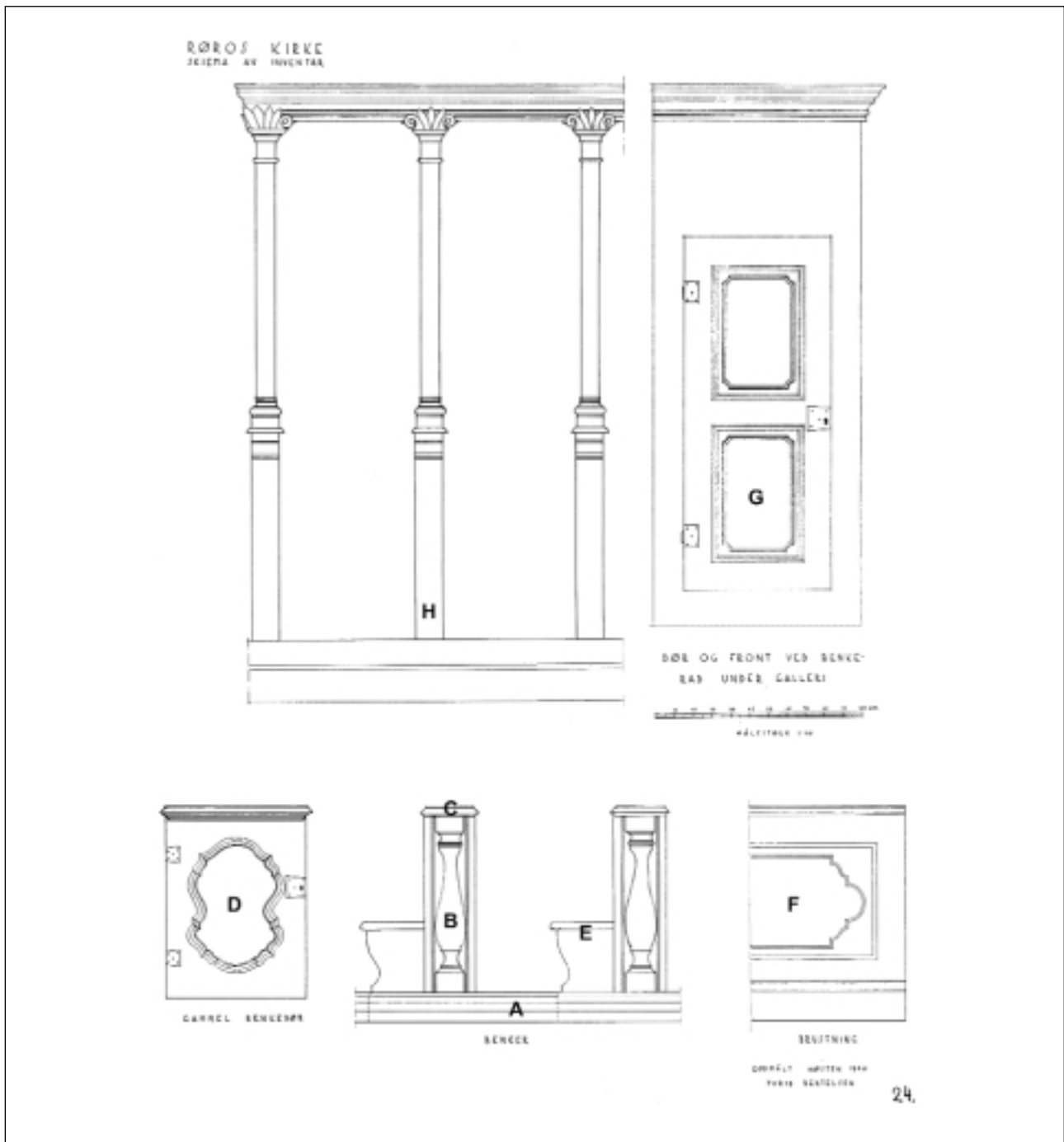

Figur 22. Skipet sett mot alterveggen i 1897. Taket er på dette tidspunkt underkledd med papp. Vannskjoldene viser at det er malt med limfarge. Taket er meget skittent. Barokkorgelet er fjernet og erstattet av 2. generasjons orgelet. Fanene er rullet opp på stendene. Ingen tekstiler i galleriene. Salmenummertavlene er utvidet i lengden. Epitafiene på vestveggen, på hver side av alteret er ikke ennå montert. Det opprinnelige gulvet ligger ennå

både i koret og skipet. Alle benkedører er fjernet. Det er ikke fastslått når dette ble gjort, men benkedørene ble rekonstruert i 1916. Kun fem malerier i skipkorområdet. Dette bildet henger i sakristirommet i 2. etg. i kirka. På baksiden er det teksten «Billedet Fått efter Jenny Amneus. Og billedet er tatt i året 1897. HS.». Fotograf ukjent. Avfot. Anne T. Winterthun, NIKU.

Figur 23 Skipet sett mot alterveggen 1912-14. Malerne er i ferd med å male takhvelvet. Pappen under bordtaket er fjernet. Foto: Fotograf Olsen, Røros. Privat eie.

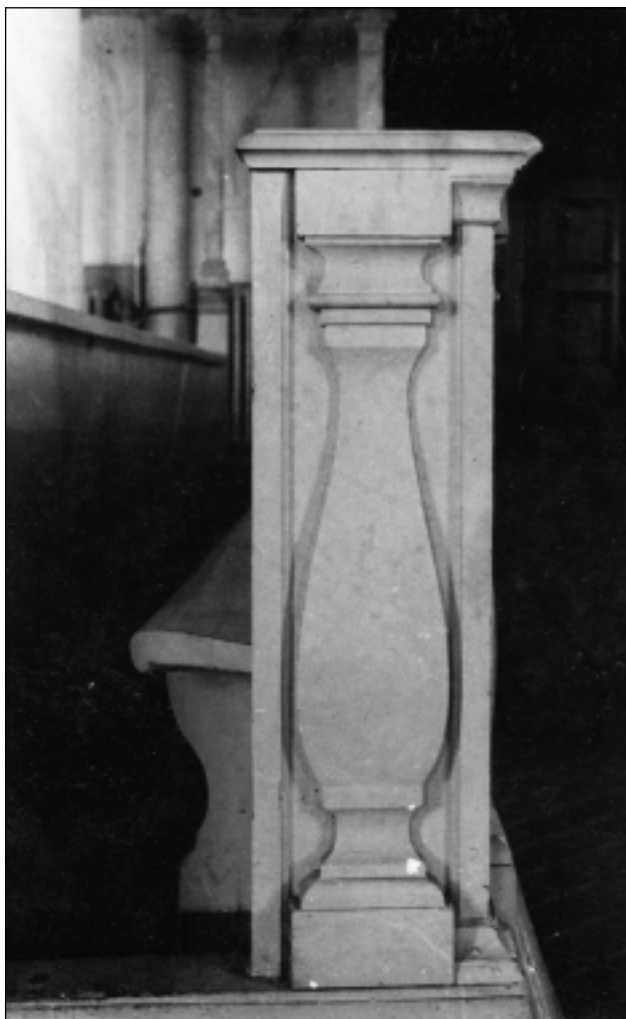
Figur 24. Oppmålingstegning av (A) benkestokker, (B) benkevanger, (C) profilerte toppstykker, (D) benkedører, (E) sittebenker, (F) benkefronter, (G) hoveddør til pulpitur, (H) søylerad pulpitur. Turid Bertelsen 1940. NTNUs arkiv.

posisjonen i kirka, er det svært sannsynlig at vangene og benkedørene opprinnelig har hatt marmorering.

Det ser ut til at de profilerte toppstykkene på benkevangene er nye. Mye kan tyde på at enkelte av de opprinnelige profilerte toppstykkene fra benkevangene er gjenbrukt på benkene på galleriene. Disse er utformet på en annen måte med samme profil hele veien rundt. Dette kan bety

at vangene opprinnelig kan ha hatt en annen utforming, slik at vangene har vært høyere enn benkedørene. Dette kan trolig fastslås ved en fargeundersøkelse. De profilerte dekklistene på benkefrontene på øst- og vestsiden av nordre sidegang og på vestsiden av søndre sidegang er opprinnelige. De øvrige dekklistene på benkevangene og benkedørene er «kopier». Profilen på de opprinnelige dekklistene skiller seg fra kopiene ved en ekstra 90° kvartstaff på undersiden.

Malingen har mekaniske skader og bruksslitasje. En del av vangene er løse.

Figur 25. Røros kirke. Benkevange med spor av marmorering. Benkedørene mangler. Foto. D. Erdmann, trolig 1923. Riksantikvarens arkiv.

Forslag

Benkevangene festes forsvarlig. Vangene fargeundersøkes og males i opprinnelige farger, dekor, glans og tekstur med en 5% alkydforsterket linoljemaling.

Benkedører

Det ser ut til at de fleste benkedørene er opprinnelige. De var i perioden 1914 til 1959 lagret i tårnfoten. At de var fjernet går også frem av figur 27 som gjengir et foto fra 1905. Dørene ble gjeninnsatt i forbindelse med restaureringen i 1959. Hengslene ble smidd nye til remonteringen. De nye hengslene er ikke tilsvarende de opprinnelige.¹⁶ Hengslene er også plassert høyere på dører og vanger i forhold til opprinnelig plassering. Jeg har ikke funnet noen opprinnelige hengsler og kan derfor ikke henvise til utseende og funksjon på de opprinnelige, bortsett fra de som vises på figur 24. Dørene er malt som benkestokkene, mellomgrå med alkydmaling tilsvarende

mellom NCS S 2502-Y og 3502-Y. Det ser ut til at dagens farge og tekstur avviker fra den opprinnelige.

Enkelte dører har krympeskader, og noen få har sprekkdannelser pga. uttørking av treverket. Mange av dørene er umulige å lukke skikkelig. Låseanordningene for benkedørene fungerer meget dårlig, slik at mange av dørene til enhver tid blir stående åpne. Malingen har mange mekaniske skader og bruksslitasje.

Forslag

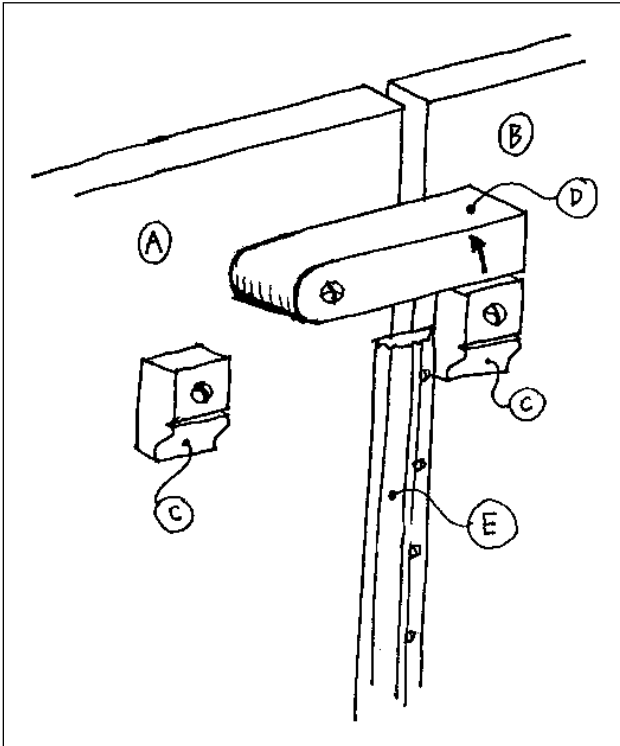
Sittebenker festes forsvarlig. Skader repareres. Benkedører repareres og hengsler og låseanordninger settes i stand slik at dørene går lett, og slik at de er enkle å holde lukket. Dette innebærer at dører og vanger må justeres innbyrdes, slik at det er jevn, parallell avstand mellom de to delene. Det påsettes en anslagslist på innsiden av benkevangen/ramtreet som dørbladet kan ligge an mot når døra er lukket. Lista må ikke stikke langt ut i døråpningen. For å dempe slaglyd når dørene lukkes, kan anslagslista påsettes strimler av grå filt. Disse vil da ikke være lett synlige, og forutsatt at døras ramtre og benkevangen er parallell, vil dempeeffekten være optimal. Hvis det er et problem å få dørramtreet og benkevangen parallell, kan det stiftes en filtstrimmel som er brettet dobbelt på anslagslista. Farge på filten velges etter benkedørsfargen slik at den blir minst mulig synlig. For å holde dørene lukket, settes det på enkle vriderlukkere av tre. Disse utføres slik det var vanlig på 1700-tallet (**figur 26**).

Det er viktig at vriderne får et stoppanslag på benkevangen og et bakanslag på dørramtreet. Som stoppanslag på den lukkende delen av vrideren må være lengst og der ved tyngst. På den måten holder vrideren seg på plass og dørene forblir lukket. Hvis vriderne ikke får et anslag, vil de bevege seg på grunn av vibrasjoner i kirka. Resultatet er at de blir hengende vertikalt og dørene går opp.

Sprekker repareres ved innliming av trelister. Benkedørene fargeundersøkes og males i opprinnelig farger, glans og tekstur med en 5% alkydforsterket linoljemaling.

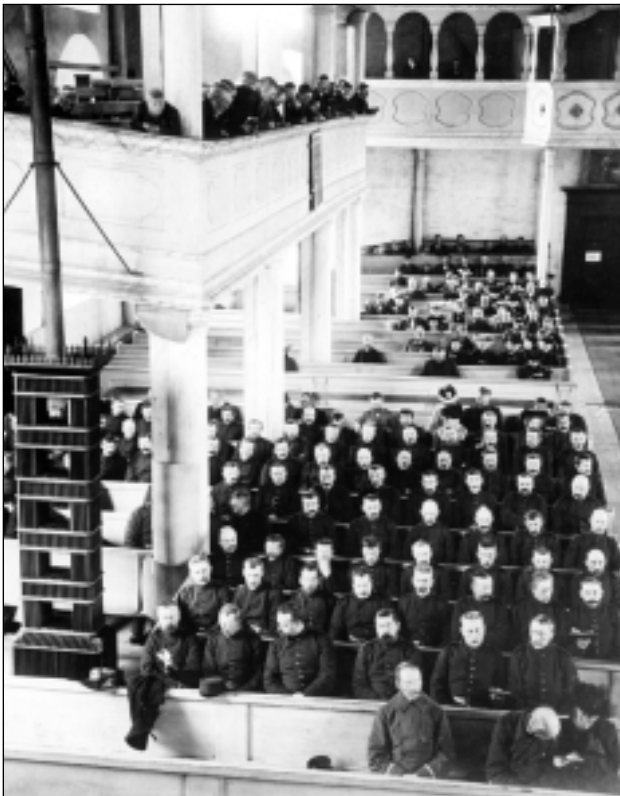
Benkefronter

Benkefrontene er utført som fint profilerte liggende fyllinger innfattet i ramtrær med en enkel flat halvstaffsprofil. Benkefrontene som vender ut mot sidegangene er betydelig mer forseggjort i profilering og utforming i fyllingene enn profilene på de benkefrontene som vender mot koret. De vertikale ramtrærne som vender mot sidegangene er utformet som barokkfyllinger. Mellom hver annen fylling er det plassert pilastrer av samme type som pilastrene på benkevangene. Det er mye som tyder på at

Figur 26 Nye lukkere og anslagslister til benkedørene.
 A: Benkedør
 B: Benkevange
 C: Stoppeklosser i tre for den vridbare låseklossen
 D: Vridbar låsekloss av tre
 E: Profilert anslagslist av tre, festet på benkevangen.
 Skisse. J. Brønne. 2000.

Figur 27. Fotografi i Rørosmuseets arkiv tatt av Sandberg-Hansen i 1905 viser hoveddelen av skipet med sidegalleriene på nordveggen. Marmoreringen er den samme som dagens. På fotografiet sees også en fem etasjes jernovn av en type som var vanlig fra ca. 1880.

den forreste delen av kirka mot koret har blitt bygget om ved flere anledninger. Det kan se ut til at benkefrontene mot koret er nyere enn de øvrige i kirka. Det er spor etter fester for benker i de tidligere benkestokkene som ligger i benkeretningen som viser at det er skjedd endringer. Dette kan fastslås ved fargeundersøkelser.

Et fotografi tatt av Sandberg-Hansen fra 1905 viser at det var minst to benker forrest i kirka foran dagens forreste benker. Se forrige avsnitt. To ekstra benkerytter er synlige i forkant av billedet, men bildet viser ikke den eventuelt forreste benkefronten. **Figur 27.**

Benkefrontene har til dels krympet betraktelig pga. tørkeskader. Det er ingen sprekker i fyllinger eller ramtrær. Benkefrontene er malt som benkestokkene, mellomgrå med alkydmaling tilsvarende mellom NCS S 2502-Y og 3502-Y. Det ser ut til at dagens farge og tekstur avviker fra den opprinnelige. Malingen har mange mekaniske skader og brukslitasje. Det er også skjemmende flekker pga. «retusjer» i de skadete partiene.

Forslag

Større mekaniske skader repareres ved innliming av tre. Benkefrontene fargeundersøkes og males i opprinnelig farger, glans og tekstur med en 5% alkydforsterket linoljemaling.

Benker

Benkene er ombygget i 1959. Deler av de opprinnelige benkene ble brukt ved ombyggingen, og det ser ut til at de fleste ryggene og deler av setene fra de opprinnelige benkene ble gjenbrukt. Alle de gamle festene i de langsgående bunnsvillene er kappet. Det ser ut til at de opprinnelige benkene hadde rette rygger og seter. De nye benkene har fått lutende rygger og buete seter. Fargeundersøkelser kan lett bringe på det rene hvilke deler som er de opprinnelige. Ved å kombinere de delene som er bevart med de negative fargespoene som finnes og de opprinnelige festespoene, kan det være mulig å rekonstruere de opprinnelige benkenes utseende.

Benkene er malt som benkestokkene, mellomgrå med alkydmaling tilsvarende mellom NCS S 2502-Y og 3502-Y. Det ser ut til at dagens farge og tekstur avviker fra den opprinnelige.

Malingen har mange og store mekaniske skader, brukslitasje og til dels store tørkeskader i form av krymping og sprekker. I tillegg er det store skader og utfall i malinglaget som skyldes at det ved oppmalingen etter ombyggingen av benkene ble benyttet store mengder spar-

kel. Det er også skjemmende flekker pga. «retusjer» i de skadete partiene.

Forslag

Topp/Dekklisterne repareres. Skadene skyldes at dørene går for langt inn i åpningene. Det etableres stoppere av tre som settes i riktig dybde på sideramtreet. Se forrige avsnitt. Nye låseanordninger lages.

Større mekaniske skader og tørkeskader repareres ved innliming av tre. Det er også nødvendig med stabilisering, festing, forsterkning og ny sammenføyning av enkelte benker.

Benkene fargeundersøkes og males i opprinnelige farger, glans og tekstur med en 5% alkydforsterket linoljemaling. Ved oppmaling tas det ikke hensyn til at benkene er endret i forhold til opprinnelig utseende. Selv om benkene fikk endret farge ved ombyggingen, bør benkene males i den opprinnelige fargen fra 1784.

11.6.2 Sidepulpiturer

Sidepulpiturene er plassert på lang- og skråveggene i skipet mot nord og syd, samt på østveggen under kongeløsningen. De var en del av den opprinnelige innredningen i kirka. Bruken av pulpiturene hadde en meget spesiell bakgrunn. For å skaffe inntekter til kirka ble stolradene bak pulpiturene hvert år lagt ut på auksjon. De som ønsket kunne da by på en stol for på den måten å skaffe seg en standsmessig sitteplass i kirka. Den som fikk tilslaget hadde stolen til disposisjon i ett år. Fornyetelsen skal visstnok ha fulgt kalenderåret. Det er ikke kjent at denne ordningen har blitt praktisert andre steder i Norge.

Pulpiturene ble tatt ned i forbindelse med restaureringen i 1904. Det ble i 1911-12 satt inn «søylerader» som erstatning for de opprinnelige pulpiturene. Det viser seg at disse var deler av det opprinnelige pulpituret. Det var bare de vertikale, flate, utsveifete «søylene» med den opprinnelige gesimsen/bekroningen som ble montert. Dørene inn til pulpiturene ble ikke montert. Figur 2 og 24 (A). Ved restaureringen i 1959-1962 ble det laget nye pulpiturefronter med dører inn fra fronten som opprinnelig (figur 15). Toppene av fronten ble utformet som en gesims av samme type som toppgesimsen. Den nye gesimsen ble marmorert som en kopi av den opprinnelige. Det er usikkert om deler av fronten er opprinnelige og at de ble gjenfunnet og brukt ved rekonstruksjonen. Dette kan evt. fastslås ved en fargeundersøkelse. Seks av hoveddørene som leder inn til sidene av pulpiturene ble gjenfunnet og remontert ved den samme restaureringen.

Det er mekaniske skader, bleket maling og dører som ikke kan lukkes tilfredsstillende.

Forslag

Dører låser og beslag repareres. Fargeundersøkes og males opp i opprinnelige farger og materialer.

Hoveddører til pulpiturene

(Figur 24 G, **figur 28 G**)

Seks dører er bevart. Disse er merket ved innrissing: III, N^o4, V, VI, VII og VIII. (Figur 1). De dørene som er bevart tyder på at de to dørene som mangler, I og II, opprinnelig har vært plassert fremme mot koret.

Alle dørene er tospeils rokokkodører med rik profilering på ramtrær og fyllinger. Fyllingene er stående. Det er ikke overhøyde i fyllingene i forhold til ramtrærne. Dørene har opprinnelige, smidde bladhengsler. Låsen er felt inn i ramtreet fra baksiden. På forsiden er det «nøkkelskilt» av jern med nummerering. Nummereringen er utført på samme måte som man lager sjabloner ved at nummeret er klippet bort. Alle dørene, omramming og beslag er malt som benker og benkevanger. For at ikke originalnøklene skal komme bort eller bli stjålet, er de festet til ramtreet med en tynn lenke av samme type som brukes til proppen i badekar.

Dør III. Låsvrider i tre. Nøkkelbeslag ødelagt. Delvis festet med en skrue. Låsen er løs. Noen mekaniske skader i malingen.

Dør N^o4. Døra kan ikke lukkes. Tar i nedkant. Stor skade rundt spikeren i bunnkarmen. Noen mekaniske skader i malingen.

Dør V. Mekaniske skader etter tidligere slå og lås. Det er tørkeskader i omrammingen. Noen mekaniske skader i malingen.

Dør VI. Øvre hjørne er ødelagt. Døra var i en periode gjenspikret. Skadene har oppstått da døra ble brutt opp igjen. Karmen ved siden av låsen er splintret og ramtreet har sprukket.

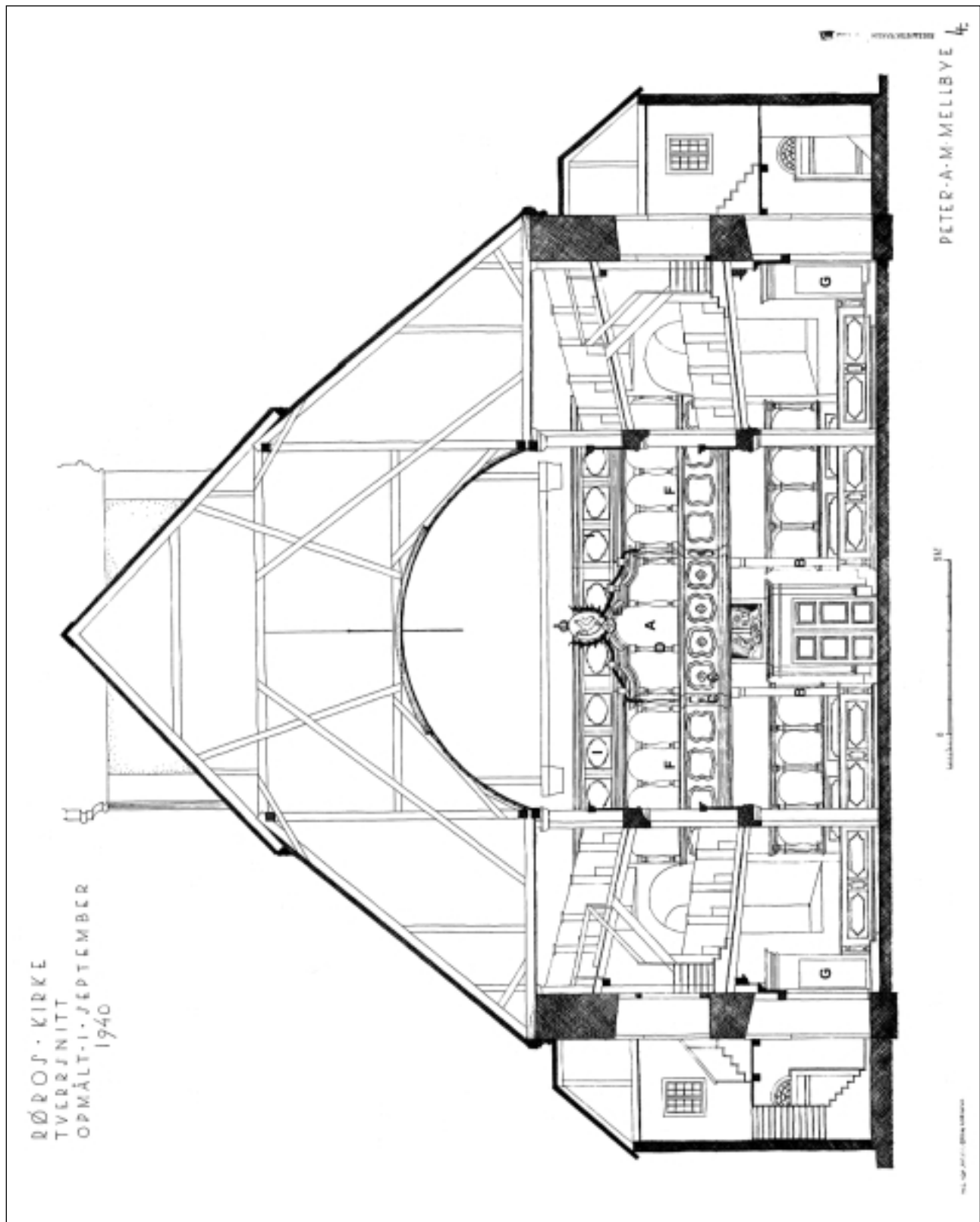
Dør VII. Tørke- og sprekkskader i ramtre, omramming og fylling. Noen mekaniske skader i malingen.

Dør VIII. Karmen ved siden av døra er gjennomboret med et hull på ca. 45 mm. Dette er gjort for å komme til lufteskruen på radiatoren.

Forslag

Dører og låser repareres. Dørene justeres slik at de går lett i karmene og kan åpnes, lukkes og låses uten problemer. Baderomskjettingene erstattes med tynn jernkjetting. Denne males som dørene. Dørene fargeundersøkes og males i opprinnelige farger, materialer og tekstur.

Figur 28. Østveggen med kongelosjen og gallerier før det nåværende orgel ble satt inn. Oppmålt i 1940 av Peter A. M. Mellbye.

- A: Kongelosjen
- B: Dreide søyler
- C: Rokkokofyllinger
- D: Pilastrer
- E: Gesims
- F: Sidegallerier til kongelosjen
- G: Hoveddører til pulpiturene
- H: Dører til pulpiturene. Se også figur 2 og 24.
- I: Galleriet over kongelosjen
- J: Sidegalleriene

11.6.3 Kongelosje

Figur 28 A-E

Kongelosjen (A) er plassert på galleriet i 1. etasje på østveggen og bæres av fire dreide søyler (B). De to mot vest bærer selve stolen, mens de to mot øst i hovedsak bærer den delen av galleriet som utgjør bakre del av kongelosjen. Selve losjen er trukket fram i forhold til galleriets front. Losjen har seks meget fint utførte rokokkofyllinger i fronten (C). Fire av disse utgjør fronten. På hver side mot nord og syd er det en fylling. Kongelosjen er bekronet med en baldakin båret av åtte flate utsveifete «pilastrer» (D). På toppen av pilastrene hviler en kraftig profilert, buet gesims (E). Gesimsen krones av et skjold med «Den Norske Løve» med en utskåret, forgylt kongekrone over. Under dette er plassert et utskåret skjold med Røros Bergverks emblem. Emblemet er omrammet av en utskåret, forgylt ramme. På gesimsen, rett over de fire pilastrene er det plassert fire dreide urner av tre. Disse er forbundet med utskårne girlandere. Åpningene i kongelosjen har tunge brunrøde «gardiner» av fløyel.

Hele utsiden er illusjonsmarmorert. Den malte dekoren har meget høy kvalitet. Marmoreringen skiller seg fra den øvrige marmoreringen i kirka. Hovedfargene er rød oker, sinober, blyhvitt og prøyserblått(?) / indigo(?). Deler av marmoreringen er opprinnelig. Midt i speilene på fyllingene er det utskårne blomster. Disse er forgylt med slagmetall.

Innsiden av losjen er malt lys blå. Deler av malingen er trolig opprinnelig. Fargen varierer på grunn av bleking, men tilsvarer mellom S 2010 - B30G, S 2010 - B10G og S3010 - B30G. Gesimsen er marmorert på samme måte som utvendig. Håndlista er nymalt med alkydmaling. Taket inne i losjen er trukket med lerret. Lerretet er malt hvitt med limfarge. De røde fløyelsgardinene er festet med wire og klips. Gulvet er umalt. Opprinnelig benkeinnredning er bevart på begge sider av døra.

Det er store klima- og tørkeskader i kongelosjen. Sprekk-skadene i kirka ble utredet i 1974 av Riksantikvarens bygningskonsulent Arne Madsen, og skadene i kongelosjen ble i en periode vurdert som så alvorlige at losjens frontdel ble midlertidig understøttet med to ekstra søyler. Klimaskadene var ikke så alvorlige at de ble vurdert som farlige, i den forstand at losjen og galleriet kunne kollapse. Understøttelsen ble derfor fjernet etter at statiske beregninger for alle galleriene og kongelosjen var foretatt av Madsen (rapport i Riksantikvarens arkiv).

Utvendig: Håndlista er overmalt med grå alkydmaling. Deler av den rosa marmoreringen kan være overmalt.

Både originaldekoren og den senere dekoren er også avbleket på grunn av UV-stråling. På kongestolen har malingen slitasje og blekeskader. Opprinnelig forgylling er reforgylt med slagmetall eller overmalt med bronsemaling.

Innvendig: Rotete; To verdifulle eldre stoler sto i losjen sammen med et par benker og noen ødelagte pinnestoler. De løse benkene er sekundært plassert inn i losjen. Noen mekaniske skader og slitasje i malinglagene. Gulvet er meget skittent. Det ligger en skitten, rød løper på gulvet. Løperens format passer ikke til gulvet.

Forslag

Utvendig: Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se kap. 9.4 Reparasjon av tørkeskader). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av hele kongelosjen og sidelosjene bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Forgyllingen renses forsiktig. Stygge retusjer og overmaling med bronsering avdekkes. Etter at arbeidet med de monokrome flatene, marmoreringene, rens og avdekking av gullet er ferdig, vurderes det om deler av forgyllingen skal forsiktig retusjeres eller reforgylles, eller om helhetsvirkningen av kongestolen og kongestolsveggen er tilfredsstillende slik den fremstår etter rensing.

Innvendig: Generell opprydding. De løse benkene tas ut og erstattes av noen få, pene, gode stoler. Stolene skal være tilpasset kirka, og stoltypen skal godkjennes av antikvariske myndigheter før de settes inn i kirka. Malingen på innsiden av losjen renses og regenereres. Mekaniske skader retusjeres. Hvis den røde løperen skal bli liggende på gulvet, må den tilpasses til formatet på den delen av gulvet der den skal ligge, kantsyes slik at den ikke rakner, og renses.

Gardinopphenget for fløyelsgardinene med wire og klipsoppheng passer ikke i kirka. Det bør smies små enkle krokker som festes på ramtrærne. Det syes messingringer på fløyelsgardinene til opphenget på krokene.

11.6.4 Gallerier

Sidegallerier til kongelosjen (Figur 28 F)

På hver side av kongelosjen er det sidelosjer/sidegallerier. Disse er utformet på samme måte som sidegalleriene til prekestolen (se koret, prekestolsgalleriet, 12.3.6). Sidegalleriene til kongelosjen har fire buefeller båret av pilastrer på hver side av kongelosjen. Ramtrær, fris og fyllinger er malt grå. På grunn av UV-stråling varierer fargen mellom NCS S 2500 - N/3000-N og 2502-Y. Malingen er ny. De same elementene som er marmorerte på prekestolsgalleriet er marmorerte på sidegalleriet til kongelosjen.

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i galleriet, i «triumfbuene» og i den skårne dekoren. I galleriet er det skader både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyningene. Deler av bunnfargen og marmoreringen er oppmalt. Både originaldekoren og den senere dekoren er avbleket på grunn av UV-stråling. Sollyset fra vinduene har gjort avblekingen spesielt sterk på nord og sydsiden av galleriet. I hele galleriet har malingen slitasje og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper og rifter. Tidligere retusjer har både lysnet og mørknet.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se Reparasjon av tørkeskader, 9.4). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av hele sidelosjene bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Galleriet over kongelosjen.

Nåværende orgelgalleri (Figur 28 I)

Galleriet er sammensatt av profilerte fyllingspaneler og løper fra nordvegg til sydvegg. Totalt er det 12 fyllinger i galleriet. Galleriet er utformet og malt på samme måte som orgelgalleriet i koret. (Se koret, orgelgalleriet, 12.3.6), ramtrær, fris og fyllinger er malt blå. Fargen varierer mellom NCS S 3010-B90G og 3010-B50G. Sokkellist og håndlist er blåmarmorerte.

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i hele galleriet, i «triumfbuene» og i den skårne dekoren. I galleriet er det skader både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyningene. Deler av bunnfargen og marmoreringen er oppmalt. Både

originaldekoren og den senere dekoren er avbleket på grunn av UV-stråling. Sollyset fra vinduene har gjort avblekingen spesielt sterk på nord og sydsiden av galleriet. I hele galleriet har malingen slitasje og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper og rifter. Tidligere retusjer er både lysnet og mørknet.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se kap. 9.4 Reparasjon av tørkeskader). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av hele galleriet bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Sidegallerier (Figur 2 J og figur 28 J)

Det er gallerier i to etasjer mot syd og nord. Galleriene bæres av fire runde tresøyler ut mot midtgangen på hver side, og fire søyler samt to pillarer (firkantete søyler) ut mot henholdsvis syd- og nordveggene. På baksiden, inn mot galleriene er søylene forsterket med fastboltete pilastrer. Alle søylene er marmorerte.

Gallerifrontene er de opprinnelige. Profilerte fyllinger med varierende utforming innrammet av enkle, profilerte ramtrær. Det er samme profil på ramtrærne som på benkedørene. Alle gallerifrontene er malt lys blå i oljebasert maling. Fargen på øvre galleri mot syd varierer og tilsvarende NCS S 2010-B30G/ 2010-B10G og 3010-B30G. Opprinnelig har alle galleriene hatt samme farge.

Det kan se ut til at deler av vestre del av galleriene er overmalt med en mager linoljemaling. Dette er trolig utført i forbindelse med restaureringen i 1959-62.¹⁷ Baksiden av brystningene i begge etasjer er malt med et tynt strøk med lys grå linoljebasert(?) maling. Takene i galleriene, sidene og undersidene av trappene er malt med en hvit, matt alkydbasert maling. Horisontale bærebjelker løper øst/vest og er malt matt blå med alkydmaling.

På sydgalleriet står spillepulten til orgelet. Dette galleriet benyttes også som «kontor» av organisten med arkivalia og kontorutstyr samt noter i store mengder.

Det er sprekker og tørkeskader i treverket. Dette gjelder både i ramtrær, fyllinger, brystninger og i sammenføyninger. Skadene er både i gallerikonstruksjonene og dø-

rene til galleriene. Deler av «brystningen» i sydgalleriet har løsnet helt og sprukket fra hverandre.

Over hele galleriene har malingen slitasje og blekeskader. Siden den opprinnelige malingen består av blyhvitt og prøysserblått, har fargen endret seg på grunn av lyspåvirkning. UV-stråling har brutt ned det prøysserblå pigmentet slik at den har bleknet og blitt lys grå. Ved å avdekke det ytterste nedbrutte blå fargelaget, kommer en klar blå farge til syne. De delene av gallerifrontene som er mest utsatt for lys har blitt mest bleket. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper, spikerhull og skader etter tape som har blitt brukt til å feste blomster, løs dekor og lignende. Tidligere retusjer har både lysnet og mørknet. Den hvite alkydmalingen i takene og på trappene har en mengde mekaniske skader, riper samt opp- og avskallinger.

Takene under sidegalleriene i 1. etg. har i tillegg er rekke vannskjolder etter gjennomtrenging av vann fra vask og vannsøl på gallerigulvene i 2. etasje. De horisontale bærebjelker øst/vest er skitne med store områder med opp- og avskallinger i malinglagene. Organistens «kontor» oppleves som meget rotete.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se Reparasjon av tørkeskader, 9.4). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene fargeundersøkes, både de som står med opprinnelige overflater og de som er overmalt. Det er nødvendig å utføre fargeundersøkelser på alle elementer, fordi det er den eneste muligheten til å få sikre holdepunkter for hvordan kirka så ut som ny og hvordan kirkas fargehistoriske utvikling har vært. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om hvor mye som skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av gallerifrontene bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

I de områdene under galleriene og trappene hvor malingen har store opp- og avskallinger skrapes malingen forsiktig av. Det grunnes og males opp med samme materialer, tekstur og farger som opprinnelig.

Organistens «kontor» må flyttes. Organisten må gis muligheter for organisering og lagring av sitt utstyr og materiale på et egnet sted i kirka eller i kirkas umiddelbare nærhet. Det hører ikke hjemme i et kirkerom med denne

kvaliteten at deler av det sakrale rommet omdannes til et overfylt kontor/lager. Videre er det forbundet med brannfare å lagre noter og annet papir på denne måten.

11.6.5 Supraporter/døroverstykker

Tre malte supraporter/døroverstykker, utført med oljebasert maling på tre, er flyttet over fra den gamle kirka og er nå montert over henholdsvis hoveddøra mot øst, norddøra og syddøra. Alle tre har vært i kirka siden 1784/85.

Hver av supraportene består av et dobbelt maleri rammet inn av enkle blåmarmorerte ramtrær med en forgylt flat kvartstaff inn mot bildene. Forgylningen er opprinnelig og meget ujevnt utført med mange helligdager.¹⁸ Mesteparten av forgylningen ser ut til å være utført i ekte bladgull, men det later til at maleren også kan ha lurt sine oppdragsgivere, idet deler av forgylningen er utført i slagmetall. Marmoreringen er karakteristisk tett malt. Det blå pigmentet har karakter som prøysserblått. Hvis det er prøysserblått, er enten marmoreringen sekundær, eller så er bildene utført senere enn tidligere antatt. Prøysserblått ble fremstilt første gang i 1704. I Norge har vi hittil ikke registrert pigmentet før 1718. Det bør tas prøver av pigmentet for analyser.

Dobbeltbildene er bekronet med en profilert list. Lista er flyttet ned i forhold til opprinnelig plassering for å få plass til supraportene under galleriene. Supraporten over hovedinngangsdøra har i tillegg montert en utskåret, delvis forgylt «sky», med en malt due. «Skyen» er montert midt på, foran nedre del av bildene.

Pannåene (panelet) som maleriene er malt på er alle utført av samme snekker. Det vises ved karakteristiske høvelspor som skyldes at høveljernet har hatt en skade. Sporene går i vedretningen.

Motiver

- Supraport over hoveddøra mot øst. Treenigheten. Venstre maleri, Den oppstandene Kristus. Høyre maleri, Gud Fader.
- Supraport over norddøra. Venstre maleri, Moses. Høyre maleri Aron.
- Supraport over syddøra. Venstre maleri, David som harpespiller. Høyre maleri, Salomon(?) i sitt nye tempel.

Kilder tilskriver maleriene Kontrafeier Peder Andersen Lilje (Lillie) (død 1711).¹⁹ Det er en viss karakter- og kvalitetsforskjell på de tre supraportene. Kvaliteten på hoder og ansikter på Gud Fader og Kristus i supraporten over hoveddøra er vesentlig bedre enn tilsvarende i de andre. Dette og flere andre detaljer kan være en indikasjon

på at bildene er utført av to forskjellige kunstnere. Det er teorier om at Peder Lillies bror, Gustav Andersson Lillie, skal ha arbeidet sammen med broren.²⁰ Dette kan være en mulig forklaring på forskjellen i utførelse. I følge utbetalinger fra Bergmester Henning Irgens, datert 6. november 1673, ble bildene malt i 1672-73.²¹

Den generelle tilstanden er relativt god. Alle bildene har krympet pga. uttørring i treverket. Det høye bildet over norddøra har krympet så mye at det har dannet seg rygger med oppskallinger i malinglaget. Oppskallingene har ennå ikke løst. Høye bilde over syddøra har tørkesprekker i vedretningen. Bildene har stygge skader i rammene etter tidligere og nåværende oppheng. Alle bildene er meget skitne og fernissen er nedbrutt. Likeledes ser det ut til at gullfernissen er helt nedbrutt. Dette innebærer at hvis det er mer slagmetall på bildene enn det som nå har blitt sort, vil dette også mørkne hvis det ikke gjøres tiltak.

Forslag

Mekaniske skader repareres. Bildene renses, konserveres og fernisseres.

11.6.6 Marmorerte elementer

Det er åtte hovedtyper marmorering som er utført i kirka.²² Se **tabell 4** som viser en oversikt over hvilke elementer som er marmorert i skipet. Tallene refererer til typen marmorering i beskrivelsen i det følgende.

1. Blå «Gjellebekkmarmor» utført som illusjonsmarmorering.
2. Blå «Gjellebekkmarmor» utført som dekorativ marmorering.
3. Lys blå «Gjellebekkmarmor», utført som illusjonsmarmorering.
4. Lys gråblå «Gjellebekkmarmor utført som illusjonsmarmorering.
5. Rosa «Rosso Verona» utført som illusjonsmarmorering.
6. Grå med flerfargete tegninger. Fantasmarmor.
7. Blå dekorativ marmor,
8. Mørk blå dekorativ marmor.

All marmorering er utført vått-i-vått på en tørr grunning i varierende gråtoner. All den blå og blågrå marmoreringen er utført kun med pigmentene blyhvitt og prøysserblått og med tørrende oljer, sannsynligvis linolje, som bindemiddel. Marmoreringene er utført med ulik karakter og faglig dyktighet. Det ser ut til at det meste av marmoreringene er opprinnelige. Dette innebærer at det minst må ha vært tre malere som arbeidet parallelt i kirka ved den første oppmalingen og dekoreringen. Oversikt over prøver av farger og marmorering er gjengitt i **vedlegg 8**.

Tabell 4 Marmorerte elementer i skipet.

Østvegg	2	Håndlist/gesims på øverste galleri
	2	Baselist på øverste galleri
	2	Håndlist/gesims på nederste galleri
	2	Baselist på nederste galleri
	2	Gesims på Søyle radene på begge sider av døra
	2	Håndlist på søyle radene på begge sider av døra
	3	«Søyle/pilastrer» i søyle radene i og mellom nedre og øvre galleri
	5	Kongelosjen med pilastrer/søyle og gesims
Nordvegg	4	Bæresøyle til galleriet
	8	Rammeverket på supraportene
	2	Håndlist/gesims på øverste galleri
	2	Dekorativ list på øvre galleri
	2	Baselist på øverste galleri
	2	Håndlist/gesims på nederste galleri
	2	Dekorativ list på nederste galleri
	2	Baselist på nederste galleri
	2	Gesims på søyle radene på begge sider av døra
	2	Dekorativ list på søyle radene inn mot midtgangen
	2	Håndlist på søyle radene på begge sider av døra
	4	Bæresøyle med baser og kapiteler under nederste galleri
Sydvegg	4	Pilastrer med baser og kapiteler under nederste galleri
	4	Bæresøyle med baser og kapiteler under øverste galleri
	4	Pilastrer med baser og kapiteler under øverste galleri
	4	Bæresøyle med baser og kapiteler over øverste galleri
	4	Pilastrer med baser og kapiteler over øverste galleri
	8	Rammeverket på supraportene
	2	Håndlist/gesims på øverste galleri
	2	Dekorativ list på øvre galleri
	2	Baselist på øverste galleri
	2	Håndlist/gesims på nederste galleri
	2	Dekorativ list på nederste galleri
	2	Baselist på nederste galleri
2	Gesims på søyle radene på begge sider av døra	
2	Dekorativ list på søyle radene inn mot midtgangen	
2	Håndlist på søyle radene på begge sider av døra	
4	Bæresøyle med baser og kapiteler under nederste galleri	
Østvegg	4	Pilastrer med baser og kapiteler under nederste galleri
	4	Bæresøyle med baser og kapiteler under øverste galleri
	4	Pilastrer med baser og kapiteler under øverste galleri
	4	Bæresøyle med baser og kapiteler over øverste galleri
	4	Pilastrer med baser og kapiteler over øverste galleri
	8	Rammeverket på supraportene

Den beste marmoreringen er utført på Kongelosjen og på deler av alteroppbygget. Nyere tilføyelser er restaureringskonsulent Odd Hellands marmoreringer som er utført på søyleradene i pulpiturene i 1959. Videre har han utført marmoreringen på det sekundære epitafiet (AA på figur 29a) på korets vestvegg, en kopi av det eldre epitafiet (BB på figur 29a) som henger på norddelen av samme vegg.

Alle de marmorerte områdene er skitne med mekaniske skader og slitasjeskader over alt. Deler av marmoreringen er avbleket og avvasket. Det er store variasjoner i glans i overflatene. Det er variasjoner både fra type til type og innen den enkelte typen. Tidligere retusjer har endret seg og fremstår som mørkere og lysere flekker. Det samme gjelder også «innbøttingsmalinger» og overmalinger.

Forslag

Marmoreringene renses. Løse partier konserveres. Skader retusjeres. Overflaten fennisseres.

11.6.7 Tekstiler og malerier

Tekstiler

Ved siste restaurering i 1960-åra ble det montert nye gardiner i alle åpninger på pulpiturene og i galleriene på vestveggen. Disse skulle illudere 1700-talls tekstiler. Tekstilene er utført i et bleket beige linstoff(?) og begynner å bli slitt. De er skitne, og det er også mekaniske skader og rifter i noen av gardinene.

Forslag

Alderen og blekingen av tekstilene har medført at de ikke lenger gir den ønskete illusjonen av 1700-talls tekstiler, og de passer ikke lenger like godt inn i kirkerommet som de trolig gjorde da de ble hengt opp. Det anbefales derfor å vurdere å skifte tekstiler i hele kirka. Blant andre har NIKU og Gamle Bergen kompetanse på dette området. En eventuell utskifting av tekstilene må ikke gjøres før de øvrige arbeidene i kirka er slutført, og det er montert UV-filtre på vinduene.

Malerier

Det henger i dag 12 bilder i skip og overgangen mellom skip og kor; tre med sakrale motiv, de øvrige med verdslig innhold, i hovedsak portretter. Figur 15. Disse behandles her samlet. I tillegg til de 12 bildene henger det tre epitafier i koret. Disse omhandles i kapittel 12 Kor.

Sakrale:

1. Kristi nedtagning av korset
2. Kristi gravlegging
3. Korsbilde

Verdslige (listet etter alder):

1. Hans Aasen. Kobbermalmens «oppdager»
2. Peder Hiort. Direktør ved Røros kobberverk
3. Lorentz Lossius. Direktør ved Røros kobberverk
4. Svend Aspaas. Byggeleder/murer
5. «Herr Peder» Ditlevsen. Sokneprest
6. Aschenberg. Prest i Røros Kirke
7. Thorvald Kristian Lunde. Prest i Røros Kirke
8. Forfatteren Johan Falkberget
9. Røros gamle kirke

I **tabell 5** gis en oversikt over bildenes motiv, mål, tilstand og eventuelt forslag til tiltak. Bildene er inndelt etter hva slags materialer de er laget av.

Forsvunnet maleri

I 1955 var et maleri på lerret inne hos Riksantikvarens restaureringsatelier til restaurering. Bildet forestiller en æresportal kronet med Christian 6.s monogram. Portalen er tydeligvis reist til Kobberverkets 100 års jubileum i 1744. Maleriet er datert «9de. October 1744». Gjennom portalåpningen sees den gamle kirka, smelthytten og diverse bygninger. I bakgrunnen er det malt «fjell». Fjelltoppene har påskrifter som viser hvor de forskjellige gruvene er plassert i Bergstadens omegn. Det finnes tre fotografier av maleriet i Riksantikvarens arkiv. Et er tatt før restaurering. De to andre er tatt etter restaurering. Det finnes ingen rapport fra arbeidet, og maleriet er heller ikke ført inn i restaureringsatelierets restaureringsprotokoll. Maleriet finnes ikke lenger i kirka.

Plassering

Maleriene er i dag plassert meget tilfeldig i kirkerommet; bildene henger i overgangen mellom skip og kor, - dels på korsiden, - dels i skipet. Noen bilder er plassert på vestveggen i koret. Etersom kirkerommet i Røros er sterkt preget av orden og nøkternhet med stor understreking av symmetri i arkitekturen, virker bildeplasseringen meget forstyrrende. Den er med på å verdsliggjøre kirkerommet, noe som virker uheldig i dette enhetlige, sakrale interiøret. Riksantikvaren har ved flere anledninger tidligere foreslått omplassering og fjerning av maleriene i kirka.²³

Skipets sydvestre vegg: Direktør ved Røros kobberverk; Røros gamle kirke; Sokneprest «Herr Peder» Ditlevsen.

Korets sydvegg: Kristi gravlegging; Prest i Røros Kirke, Aschenberg; Forfatteren Johan Falkberget.

Korets vestvegg: Byggeleder/murer Svend Aspaas; Korsbilde utført i klebersten.

Korets nordvegg: Kristi nedtaging av korset; Prest i Røros Kirke, Thorvald Kristian Lunde.

Bak alteret: Direktør ved Røros kobberverk, Johannes Irgens og hustru Elisabeth Arnisæus (se kap. 12.3.8).

Skipets nordøstre vegg: Hans Aasen; Direktør ved Røros kobberverk, Peder Hiort.

Tabell 5 Malerier i skipet. Målene er oppgitt i bredde x høyde cm.

Materiale	Motiv	Mål	Lysmål	Tilstand	Tiltak
Olje på lerret	Sokneprest Aschenberg	48,5 x 56	32,5 x 40	Enkelte opp- og avskallinger i overkant. Gulnet ferniss og bulkete lerret.	
	Malmfinneren Hans Aasen Antagelig malt av Peder Lillie, ca. 1670-75. Tekstfelt under pynterammen.	120,5 x ca.220	98 x 127	God. Litt skittent. Tidligere kraftig restaurert	
	Direktør Peder Hiort Kunstner R. M. Bye. 1940 Tekstfelt under pynterammen	117,5 x ca. 220	98 x 124	God	
	Byggeleder Sven Aspaas Kunstner R. M. Bye 1964	94 x 133	78 x 118	God	
	Sokneprest Thorvald Kristian Lunde. Røros 1908-1918 Kunstner Karl Uchermann, 1918. Tekstfelt under pynterammen	76 x 152	57 x 79	God stand, men skittent, gulnet ferniss. Pynterammen går i oppløsning	
	Sokneprest «Herr Peder» Ditlevsen. Malt av Peder Lillie, ant. ca. 1670-75	93 x 126	71 x 112	God. Meget kraftig restaurert, blant annet dublert og delvis overmalt	
	Direktør ved Røros Kobberverk. Lorentz Lossius. Malt av Peder Lillie, ca. 1670. Tekstfelt under pynterammen	120 x ca. 220	101 x 126	God. Noe bulket lerret, gulnet ferniss, litt skittent	
Malerier på tre	Gravleggingen*	104 x 107 med ramme	78 x 80,5	Opp- og avskallinger, skittent og ripeskader i fernisslaget	Konserveres, renses, retusjeres og fernisseres
	Nedtagningen fra korset*	107 x 118	79 x 89	God. Skittent	Renses og fernisseres
Kleberstein	Korsmotiv Kunstner: Kåre Strømmevold	51 x 58		God	
Olje på huntonitt	Johan Falkberget Kunstner: H. Dal, sept. 1954	82 x 101	71 x 91	God. Litt skittent	Renses og fernisseres

*Gitt av Statsråd Torolf Prytz i 1938. Kunstner ukjent. Alder og proveniens er ukjent. Det er usikkert om bildet opprinnelig er malt på 1600-tallet og senere har blitt overmalt/meget kraftig retusjert, eller om det er en ny «kopi» som illuderer 1600-talls bilder. Dette kan bringes på det rene ved maletekniske undersøkelser. Bildet er meget kraftig restaurert, trolig av Dørje Haug ved Nasjonalgalleriet.

Forslag

Det foreslås at de fleste bildene omplasseres. Enkelte av bildene er viktige for bruk ved omvisninger i kirka, idet personene som er avbildet er vesentlige i Røros Kobberverks historie. Disse bildene bør bli hengende i kirkerommet slik at de er tilgjengelige som referansemateriale ved omvisninger.

Følgende omplasseringer foreslås:

- Kristi nedtaging av korset. Ingen omplassering.
- Kristi gravlegging. Ingen omplassering.
- Hans Aasen. Kobbermalmens «oppdager». Flyttes til nordre korvegg, over Kristi nedtaging av korset. Bildet henges ca. 60 cm over overkant av Kristi nedtaging.
- Direktør ved Røros kobberverk, Christopher Lossius. Flyttes til korets sydvegg, henges over Kristi gravlegging. Avstanden mellom bildene som på nordveggen, 60 cm.
- Direktør ved Røros kobberverk, Peder Hiort. Flyttes til korets sydvegg, henges over portrettet av Christopher Lossius. Avstanden mellom bildene 60 cm.
- Byggeleder/murer Svend Aspaas. Ingen omplassering.
- Sokneprest «Herr Peder» Ditlevsen. Alt. 1. flyttes til sakristiet. Alt. 2. flyttes til sakristirommet 2. etg.
- Prest i Røros Kirke, Aschenberg. Alt. 1. flyttes til sakristiet. Alt. 2. flyttes til sakristirommet 2. etg.
- Prest i Røros Kirke, Thorvald Kristian Lunde. Alt. 1. flyttes til sakristiet. Alt. 2. flyttes til sakristirommet 2. etg.
- Forfatteren Johan Falkberget. Flyttes til korets sydvegg, øverst mellom søylene, i vesthjørnet.
- Røros gamle kirke. Flyttes til korets sydvegg under Falkberget, nederst mellom søylene, i vesthjørnet.
- Korsbilde utført i kleberstein. Flyttes til sakristirommet 2.etg.

Ved opphenging skal alle bilder påsettes en egnet beskyttelsesplate som klimabuffer på baksiden. I tillegg skal bildene henges slik at de får ca. 1 cm avstand til veggen. På den måten reduseres faren for fukt- og kondensskader. Malerkonservatorer må utføre dette arbeidet i forbindelse med at bildene kontrolleres, konserveres, renses og evt. restaureres.

12 Kor

Alle bokstavreferanser i det følgende er til **Figur 29a og 29b**, side 58 og 59.

Som andre steder i kirka er også koret preget av uorden og rot. Klokkerbenkene brukes blant annet som stollager og til oppbevaring av skjøteledninger, juletrereføtter, gamle tepper og redskaper. I tillegg til at dette er meget skjemmende og ikke burde forekomme i et kirkerom, har det medført en rekke skader på inventaret. Bak alteret er det laget en monter for utstilling av historiske gjenstander som hører til i kirka. På monterer og på hyllene over ligger det papirer, salmebøker, gjenglemte gjenstander og klær. Besøkende får anledning til å gå bak alteret, blant annet for å se Irgens-epitafiet som henger der og for å se monterer. Det er også et skjemmende ledningsopplegg for elektriske installasjoner og høyttaleranlegget bak alteret.

Kirka har prekestolsalter. Alterveggen består av alter, alterbilde med omramming, prekestol med lydhimmel, fondvegg og sidegallerier og orgel med orgelgalleri og triumfbuer. Hele alterveggen er malt i variasjoner av lys blågrå og blåhvit. Alle sokler, gesimser, pilastrer og søyler er marmorert i variant 1 (se avsnitt 11.6.6).

12.1 Gulv

Flisegulv, lagt i forbindelse med restaureringen i 1913-17. Opprinnelig gulv var et bredt bordgulv i fallende bredder. Gulvet synes på flere eldre fotografier som finnes i Riksantikvarens arkiv. Flisene har glassert overflate i rødbrun farge. Gulvet er et fremmedelement i kirkerommet. Både materialer, tekstur og farge er lite forenlige med kirkas øvrige inventar.

To flisrekker mot vest er hugget opp for å legge ned rørføringer for den nye oppvarmingen. Noe slitasje ellers i forbausende god stand.

Forslag

Gulvet bør på sikt erstattes av et bordgulv av førsteklasses furu. Flisegulvet bør dybderengjøres og bones. Tregulvene bør skures opp og deretter impregneres med grønnsåpe. (Se vedlegg 7). Så lenge flisegulvet ligger i kirka bør det nøytraliseres i størst mulig grad. Det ville trolig dempe den kraftige effekten av flisegulvet og kontrasten til de delene av korgulvet som har tregulv, hvis det ble lagt gode, ensfargete løpere, evt. et teppe i deler av i koret. Farge, utforming og type velges i samråd med anti-kvariske myndigheter.

12.2 Dører til sakristi og gang

Det er to dører som begge er tofyllings barokk/rokoko-dører. Døra til sakristiet har innstukket nyere kasselås. Døra til gangen har klinkelås. Dørene er malt rødbrune med alkydmaling(?). Fargen er ikke mulig å kode, men ligger mellom S 4040-Y60 R og S 4040-Y70R. Mekaniske skader og slitasje. Låsene fungerer dårlig. Stygg skilting.

Forslag

Dørene justeres i hengsler, beslag og låser slik at de fungerer uten problemer. Fargeundersøkes og males i opprinnelig farge, materialer og tekstur. Ny skilting/teksting males på dørene. Se eget avsnitt om skilting/teksting i kap. 8.

12.3 Inventar

12.3.1 Klokkerstoler/benker (A)

Langs syd-, vest- og nordveggene i koret er det plassert klokkerstoler/benker. Stolene er langsgående med fronter i fyllingspaneler ut mot kirkerommet. Fyllingspanelene er av samme forseggjorte type som gallerifrontene. Inn til stolene er det på hver kortsiden en-fyllingsdører, det vil si i alt fire dører. Både ramtre og fyllinger er rikt profilert. Malt grå med alkydmaling, som benker.

En av benkedørene er spikret igjen! De øvrige går det ikke å åpne eller lukke skikkelig. Både låsanordninger og hengsler er i uorden. På grunn av at klokkerbenkene i en årrekke har blitt brukt som lagerplass, er det alvorlige mekaniske skader på alle overflater. Malingen er nedmattet og har tørkeskader, riper, opp- og avskallinger. I tillegg er det større tørke- og krympeskader i treverket. Spikre har løsnet i sammenføyningene og stikker ut.

Forslag

Benker ryddes. Sittebenker festes forsvarlig. Skader repareres. Benkedører repareres og hengsler og låseanordninger settes i stand slik at dørene går lett, og slik at de er enkle å holde lukket. Dette innebærer at dører og vanger må justeres innbyrdes, slik at det er jevn, parallell avstand mellom de to delene. Det påsettes en anslagslist på benkevungen/ramtreet, som dørbledet kan ligge an mot når døra er lukket. Lista må ikke stikke langt ut i dørråpningen. For å dempe slaglyd når dørene lukkes, behandles disse dørene som dørene i skipet. Hvis det er et problem å få dørramtreet og benkevungen parallell, kan det stiftes en filtstrimmel som er brettet dobbelt på anslagslista. Farge på filten velges etter benkedørsfargen slik at den blir minst mulig synlig.

For å holde dørene lukket settes det på enkle vriderlukere av tre. Disse utføres slik det var vanlig på 1700-tallet (figur 26). Det er viktig at vriderne får et stoppanslag på benkevungen og et bakanslag på dørramtreet. Den lukkende delen av vrideren må være lengst og derved tyngst. På den måten holder vrideren seg på plass og dørene lukket. Hvis vriderne ikke får et anslag, vil de bevege seg på grunn av bevegelser og vibrasjoner i kirka. Resultatet er at vriderne blir hengende vertikalt og dørene går opp.

Benkene fargeundersøkes og males i opprinnelige materialer, tekstur og farger. Til malerarbeidet benyttes det linoljemaling forsterket med ca. 5% alkydolje. Se avsnittet om benker i skipet (avsnitt 11.6.1).

12.3.2 Døpefont, salmenummertavler og lysglobe

Døpefonten er fra 1914. Den er utført i kleberstein og sort marmor. Fonten er skitten. Det er søl på marmor og stein av skitt, stearin og fett.

Forslag

Døpefonten renses. Arbeidet må utføres av kulturhistorisk konservator.

Salmenummertavlene er opprinnelige. De var tidligere mindre, men med den nye utgivelsen av Landstads reviderte samebok kom også nye nummer på salmene som tok større plass. Mange salmenummertavler ble da fjernet og erstattet av nye, og noen ble bygget om. Tavlene i Røros kirke ble foret på i nedkant og overmalt. Den opprinnelige teksten er synlig under overmalingen.

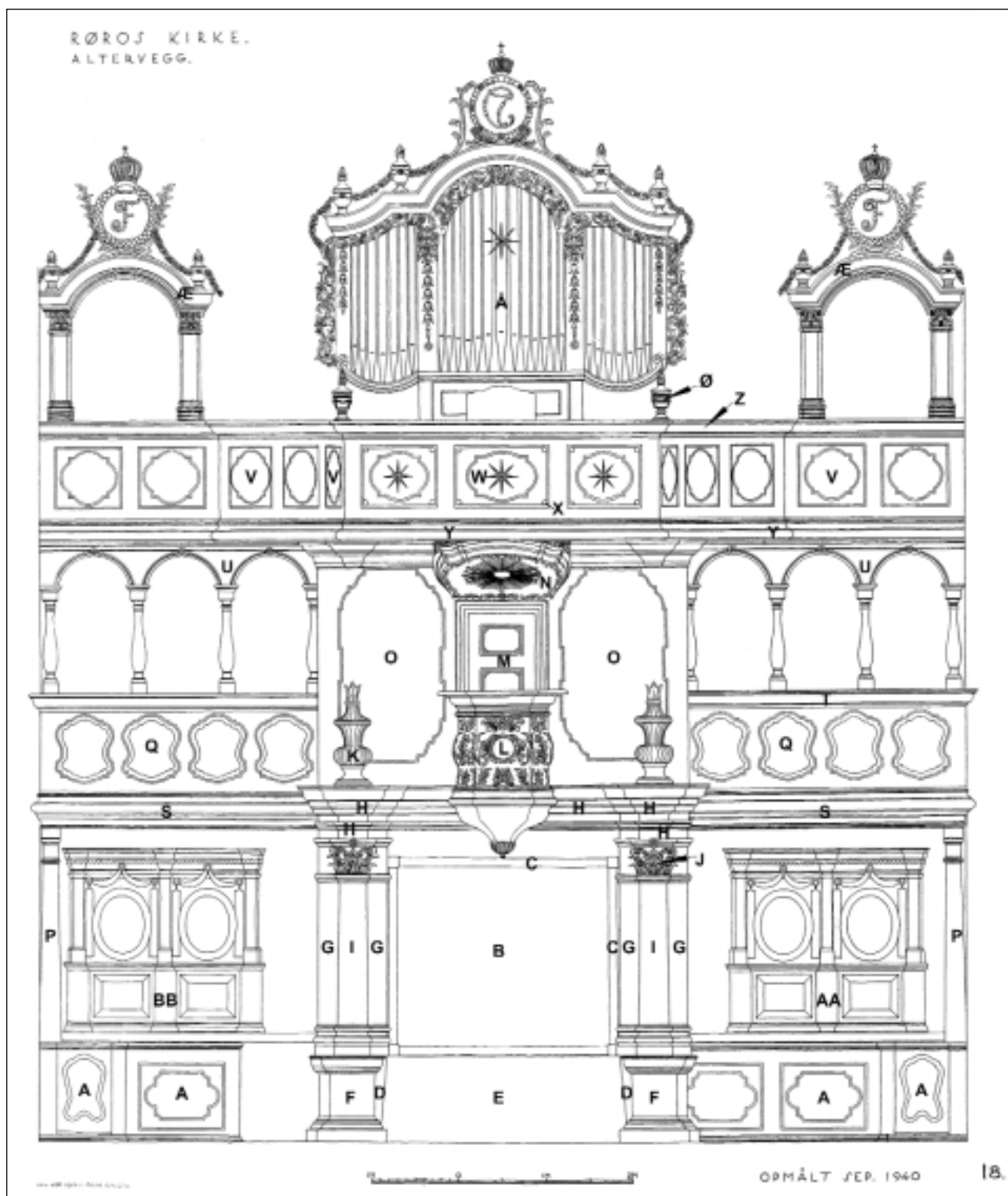
Tavlene har i dag en lite heldig plassering og oppheng i kirka. Tavlene henger utenpå marmorerte sokler og over topplistene på galleriene. De er noe skitne ellers i god stand.

Forslag

Forsiktig rens og evt. forsiktig retusjering av skader i malinglaget. Omplussing til en midt på hvert sidegalleri og en på hver side av prekestolen.

Lysglobe. I det nordvestre hjørnet står en ny «lysglobe» til stearinlys. (Ved neste besøk var lysgloben flyttet til nordre korsarm).

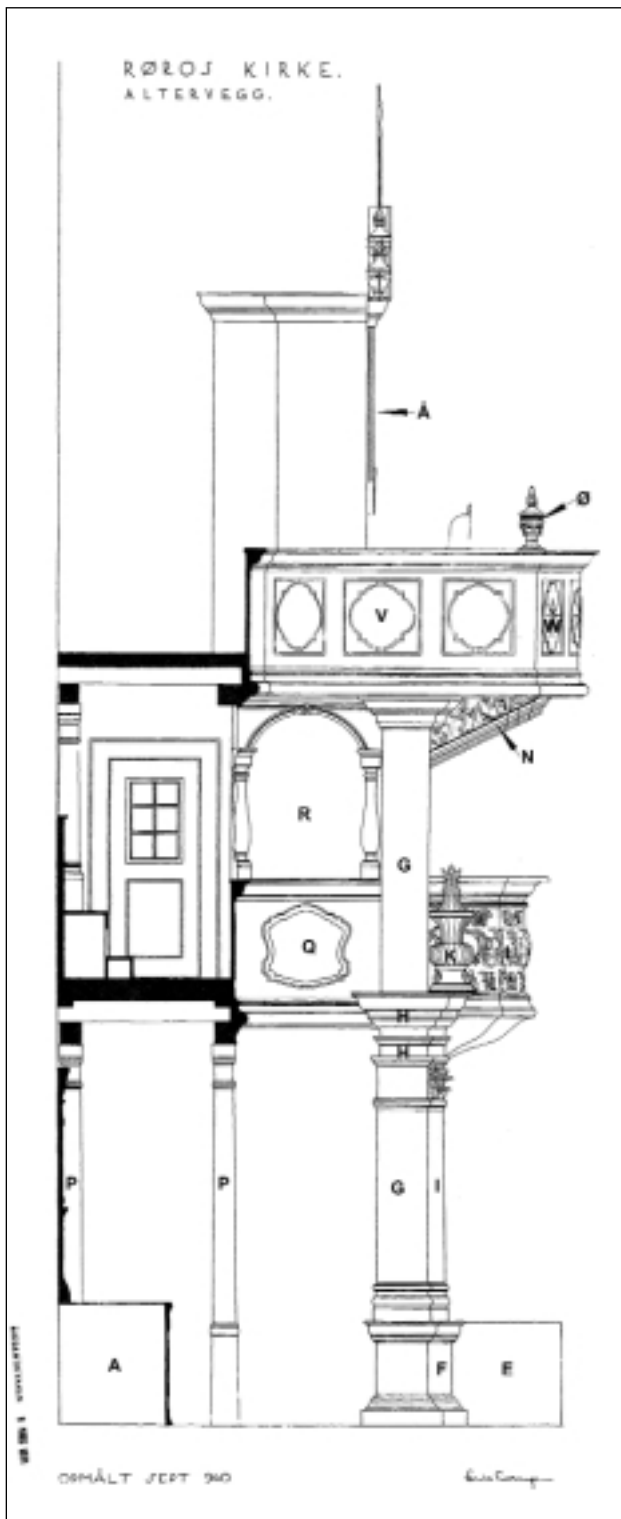
Det er store mengder med stearinsøl på gulvet rundt «globen». Videre er det søl på benkene og på en del gjenstander som lå i benkene. Det samme stearinsølet var også i nordre korsarm etter at globen var flyttet. For å forhindre stearinsøl på gulvet var nå globen plassert på en stor

Figur 29a og 29b. Alterveggen i koret. Oppmålingstegning fra 1940 hvor signaturen er klippet bort. NTNUs arkiv.

A: Klokkestoler/benker
 AA: Epitafium, vestvegg, nord
 B: Alterbildet
 BB: Epitafium, vestvegg, syd
 C: Alterbildets pynteramme
 D: «Predella»
 E: Alterbordet
 F: Søylebaser
 G: Pilastrer (flate)
 H: Gesims
 I: Søyler (runde)

J: Korintisk kapitél
 K: Urner
 L: Prekestol
 M: Dør til «prestesakristiet»
 N: Lydhimmel
 O: Bakveggen for prekestolen
 P: Bærende søyler
 Q: Prekestolsgalleriet
 R: «Prestesakristiet»
 S: Profilert sokkel
 T: Profilert håndlist
 U: Bueåpninger
 V: Gallerifront orgelgalleriet
 W: Forgylte stjerner

X: Forfylte ornamenter
 Y: Profilert sokkel
 Z: Profilert håndlist
 Æ: «Triumfbuer»
 Ø: Forfylte urner
 Å: Orgelprospektet

underlagsplate av plast. Det ser ut til at det er benyttet samme type underlag som blir brukt under kontorstoler. Stearinsølet var like omfattende, men mesteparten var nå på plastikkunderlaget. Det var noe stearinsøl på benkevanger og brystninger nær der globen sto.

Forslag

Menigheten bør seriøst vurdere om bruk av en lysglobe hører hjemme i Røros kirke. Det bør vurderes både ut fra estetiske og liturgiske hensyn. Videre bør den brannfaren som en slik lysglobe representerer vurderes. Hvis globen fortsatt skal være i bruk, må det tas hensyn til dette. Det innebærer at globen må plasseres der i kirka hvor det er minst bevegelse i lufta, slik at det ikke skapes unødvendig søl av stearin. Det må kjøpes inn stearinlys av høyeste kvalitet slik at brannsikkerheten i størst mulig grad ivaretas, og at sølet elimineres. Videre må det sørges for et underlag for globen som både er estetisk akseptabelt, brannsikkert og enkelt å holde rent.

12.3.3 Alterring og alterbord

Alterringen er skåret i gjennombrutt akantus. Den er utført av multikunstneren Peder Ellingsen. (Se vedlegg 2). Håndlista er marmorert i blått med illusjon av blokker. Den skårne akantusen er malt benhvit på innsiden og utsiden. Skader i malinglaget viser at også den skårne akantusen har vært malt lys blå, muligens marmorert.

Treverket er oppfliset. Det er mekaniske skader og slitasje i treet og malinglaget. Det er opp- og avskallinger i malinglaget. Overflaten er skitten.

Forslag

Håndlista renses, retusjeres og fernisseres. Det gjennombrutte akantusfeltet fargeundersøkes og males opp i opprinnelige farger, dekor og materialer.

Alterbordet er dekket av hvite alterduker og et rødt antependium. På alterbordet er det to messinglysestaker, en syvarmet lysestake og to blomstervaser i sølv. I tillegg er det diverse liturgiske bøker.

Alterbordet er grisete og rotete. Det er store mengder stearinsøl. Dukene er skitne og flekkete. (Dette gjelder for øvrig alle dukene i kirka, det vil si dukene som ligger på de bordene som brukes ved altergang, dåp, salmebøker og til gjesteboka). Alterdukene ligger ikke pent og jevnt, men i krøller og legg. Det er rester etter visne blomster på alteret. Det er stearinsøl på alterstaker og bøkene som brukes i liturgien. Kneleskammelen er også skitten, flekket og har stearinsøl.

Forslag

Alle tekstilene renses og evt. restaureres av tekstilkonservator. Alt metall renses av metallkonservator. Metallkonservatoren utarbeider videre pusseanvisning for alt det liturgiske metallet i kirka. Det legges nye beskyttelsesduker under lysestakene. Det anskaffes spesiallys som ikke renner og drypper. Det skal alltid brukes lysestukkere når stearinlysene slukkes. All fjerning av stearin på malte flater må utføres av malerikonservator.

12.3.4 Alterbildet med omramming

Figur 15 og 29a.

Alterbildet (B) fremstiller Nadverden. Det er et lerretsmaleri utført i oljebasert maling. Lysmål ca. H. 244 cm x B 206 cm. Bildet skal angivelig være malt av Kontrafeier Jørgen Lyng fra Trondheim. Bildet var ikke ferdig til innvielsen i 1784.

Bildet er skittent og det er gulnet ferniss over hele flaten. Det er en revne i nedre venstre hjørne og diverse huller i lerretet. Det er mye stearinsøl på billedflaten.

Pynterammen (C) er en profilert kanellert trelist med forgylte, utskårne, snodde bånd «rundt» listverket. I hjørnene er det plassert forgylte og utskårne rosetter. Bredde på listverket er ca. 11 cm. Listene er malt blå med forgylling med ekte gull. Rammen er skitten og noe avvasket.

Forslag

Alterbildet løsnes fra alteret og tas inn på godkjent atelier for behandling. Konserveres, renses, retusjeres og fernisseres. Pynterammen: Malingen regenereres, evt. renses og fernisseres. Gullet renses.

Alterbildets omramming. Alterveggens nedre del danner omrammingen til alterbildet. Denne nedre delen er utformet som en meget stor altertavle, som står direkte på gulvet bak alteret. Nederst er det en kraftig «predella» (D), hvor midtpartiet er skjult av alterbordet (E). På hver side av alterbordet flankeres «predellaen» av en kraftig, profilert søylebase (F). Bak basene på hver side, i plan med alterbildet, er det to kraftige pilastre (G). Pilastrene krones av meget kraftige, profilerte «kapiteler»/gesims (H). Den kraftige gesimsen løper horisontalt fra hver side inn til prekestolen. Foran hver av de to pilastrene er det plassert en søyle (I). Søylene avsluttes med et utskåret, forgylt korintisk kapitel (J). Over disse kapitelenes er det et nytt kapitel, tilsvarende de kapitelenes som er plassert over pilastrene (H). Hver av disse dobbeltkapitelenes krones av utskårne, malte og forgylte urner (K). Bortsett fra søyleskaftene og urnene som er marmorert i en lys blågrå fargeholdning, er alle de øvrige elementene blåmarmorerte.

Hovedsøylene som flankerer alterbildet har trolig også opprinnelig vært marmorert. Det er usikkert hvilken type dekormarmor søylene har hatt. Det ser ut til at søylene opprinnelig har vært marmorert i en blågrå farge. Det meste av søylene er i dag overmalt.

Det er sprekker og tørkeskader i treverket. Dette gjelder både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyninger. Det er også store tørkeskader i urnene. Det ser også ut til at både originaldekoren og den senere dekoren i tillegg er kraftig avbleket på grunn av UV-stråling. Sollyset fra vinduene har gjort avblekingen spesielt sterk på nord- og sydsiden av alterpartiet.

Over hele alterpartiet har malingen slitasje og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask og søl av stearin. Hele alterveggen har også mekaniske skader, deler av konstruksjon og pynt som er slått løs, riper, riss, spikerhull og skader etter tape som har blitt brukt til å feste blomster, løs dekor og lignende.

All forgylling på alterpartiet har opprinnelig vært polerforgylling. Forgyllingen er avvasket, avslitt og delvis overmalt med bronsepulver. Tidligere retusjer er både lysnet og mørknet.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres, se Reparasjon av tørkeskader, avsnitt 9.4. De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor.

Det er mulig at store deler av hele alterveggen bør fernisseres etter rensing. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Forgyllingen renses forsiktig. Stygge retusjer og overmaling med bronsering avdekkes. Etter at arbeidet med de monokrome flatene, marmoreringene, rensing og avdekking av gullet er ferdig, vurderes det om deler av forgyllingen skal forsiktig retusjeres eller reforgylles, eller om helhetsvirkningen av alterveggen er tilfredsstillende slik den fremstår etter rensing.

12.3.5 Prekestol (L)

Prekestolen er plassert rett over alterbildet. Stolen har svungen, sekskantet «løkform» i korpus. Prekestolens nedre del når helt ned til alterbildets bekroning. På sidefla-

tene er «rokokoakantus» utskjæringer plassert asymmetrisk ut over hele prekestolen. Alle de utskårete elementene har opprinnelig vært polerforgylt. Korpus er malt lys blågrå.

Bak prekestolen fører en dør inn til presterommet (M). Døra er malt ensfarget gråblå. Døra fungerer som en form for «fondvegg», og fra kirkerommet ser døra ut som en integrert del av den helhetlige komposisjonen: prekestol, fondvegg og lydhimmel.

Lydhimmel (N). Over prekestolen er det plassert en lydhimmel. Himmelen har en mellomting mellom ellipse- og sirkelform. Lydhimmelen er montert på undersiden av orgelgalleriet og skråner svakt oppover ut mot kirkerommet. Bunnen i lydhimmelen er malt blå. På denne bunnen er det montert en utskåret, forgylt «sol». Lydhimmelen er avsluttet i ytterkant av en profilert gesims. På gesimsen er det montert utskårne, forgylte ornamenter. På hver side, i overkant av gesimsen er det montert to utskårne, forgylte ranker. Gesimsen er malt lys gråblå. På innsiden av gesimsen, i lydhimmelens takflate, er det montert utskårne, forgylte ornamenter. En meget skjemmende hjemmelaget lampe er montert forrest i underkant av lydhimmelen.

Bakveggen (O) i alterveggens prekestolsoppbygg dannes av den tidligere nevnte døra og to store speilfyllingsfelter med forkrøppte, profilerte ramtrær. Ramtrærne er marmorerte. Profilene på ramtrærne er forgylte og fyllingene i sidefeltene på hver side av prekestolen er malt grå. Tilsvarende mellom NCS - S 2005 - B50G og S 2005 - B20G.

Tilstand

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i prekestolen og i den skårne dekoren. Store deler av fyllingspanelene i sidefeltene er trolig overmalt.

I sidefeltene er det skader både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyningene. Deler av bunnfargen og marmoreringen er oppmalt. Både originaldekoren og den senere dekoren er også avbleket på grunn av UV-stråling. På prekestolen har malingen slitasje- og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper og rifter. **Figur 30.**

Forgyllingen på prekestolen har opprinnelig vært polerforgylling. Forgyllingen er avvasket og avslitt. Deler av forgyllingen er nyere og noen deler er overmalt med bronsepulver. Tidligere retusjer av mekaniske skader er både lysnet og mørknet.

Figur 30. Detalj av alterveggenes sydside. Bildet viser partier med meget nedbrutt opprinnelig maling og dekor. Skadene er forårsaket av UV-strålingen gjennom vinduene. Det er også andre klimarelaterte og mekaniske skader. Foto J. Brønne 2002.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se Reparasjon av tørkeskader, kap. 9.4). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor.

Det er mulig at store deler av hele prekestolen og prekestolsveggen bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Forgyllingen renses forsiktig. Stygge retusjer og overmaling med bronsering avdekkes. Etter at arbeidet med de monokrome flatene, marmoreringene, rens og avdekking av gullet er ferdig, vurderes det om deler av forgyllingen

skal forsiktig retusjeres eller reforgylles, eller om helhetsvirkningen av prekestolen og prekestolsveggen er tilfredsstillende slik den fremstår etter rensing. Lampen fjernes.

12.3.6 Prekestol- og orgelgalleriene

Bærende elementer; søyler (P). Bakre del av galleriet mot vest bæres av åtte søyler. De fire i fronten mot øst er marmorert med lys grå bunn og tegninger i prøysserblått, grått og hvitt. Det er opp- og avskallinger i malinglagene, stygge kittinger, spikerhull, mekaniske skader, riper, rifter og avbleking av maling og dekor.

De fire søylene mot veggen mot vest er marmorert med lys grå bunn og tegninger i prøysserblått, grått og hvitt. De to midtre søylene er kappet ca. 84 cm i overkant av nåværende gulv. Nedre del av søylene er erstattet av sylindrer av sement! Nedre del av nordre og søndre søyle er delvis overmalt. Opp- og avskallinger i malinglagene, stygge kittinger, spikerhull, mekaniske skader, riper, rifter og avbleking av maling og dekor.

Forslag

Overmalte deler avdekkes. Hvis dette ikke går, retusjeres/innmales de overmalte delene som originalen. Søylenes renses, skader og sprekker utbedres ved spunsing og forsiktig kitting av spikerhull. Skadene og innbøtingene retusjeres. Overflaten fernisseres.

Tak under prekestolgalleriet. Malt hvitt med mager alkydmaling. God tilstand. Bør rengjøres forsiktig.

Skader og skadeårsaker er så like for både prekestol- og orgelgalleri at forslag til behandling behandles samlet til slutt i det følgende.

Prekestolgalleriet (Q) er plassert på samme nivå som prekestolen. Gulvet i prekestolen flukter omtrent med gulvet i prekestolgalleriet. Gallerifronten består i alt av åtte fyllinger. Mot syd og nord er det på hver side av alterveggen fire fyllinger som er parallelle med vestveggen.

Midtpartiet, frem mot prekestolen er trukket fram og danner et «prestesakristi» (R) bak prekestolen. Fylling, fris og ramtrær i fyllingene er malt lys gråblå. Fargen tilsvarer NCS-S 2005-B80G.

Gallerifronten hviler på en kraftig, profilert sokkel (S). Øverst krones galleriet av en kraftig, profilert håndlist (T). Både sokkellist og håndlist er marmorerte. Over disse speilfyllingene mot syd og nord er det plassert galleristoler med buete åpninger mot kirkerommet (U).

Bueåpningene er formet med utsveifete pilastrer som bærende elementer, bundet sammen med profilerte buer mellom pilastrene. Det er tre buer på hver side av midtpartiet. Buene består av pilastrer som sammen med buene «bærer» orgelgalleriet. Pilastrene, nedre del av den profilerte buen og en profilert list som danner øvre avslutning av prekestolgalleriet mot orgelgalleriet er marmorert. Midt i undersiden av hver bue er det montert en utskåret, forgylt rosett.

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i hele galleriet. Det er skader både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyningene. Deler av bunnfargen og marmoreringen er oppmalt. Både originaldekoren og den senere dekoren er avbleket på grunn av UV-stråling. Sollyset fra vinduene har gjort avblekingen spesielt sterk på nord og sydsiden av galleriet. I hele galleriet har malingen slitasje- og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper og rifter.

Forgyllingen på rosettene har opprinnelig vært polerforgylling. Forgyllingen er avvasket, avslitt og delvis overmalt med bronsepulver.

Tidligere retusjer er både lysnet og mørknet. Gulvet på galleriet er slitt og meget skittent.

Orgelgalleriet (V) er bygget opp av profilerte speilfyllinger med motiver i utsveifete fyllinger. Gallerifronten består i alt av 13 fyllinger. Mot syd og nord er det på hver side av alterveggen to fyllinger som er parallelle med vestveggen. Midtpartiet, over prekestolen er trukket fram over prekestolen. På hver side av det fremtrukne partiet er det tre fyllinger. Midtpartiet, mot øst, over prekestolen har tre fyllinger. De tre fyllingene og ramtrærne i midtpartiet er marmorert. Sentralt plassert i de tre fyllingene er det plassert utskårne, sekstaggete, forgylte stjerner (W). I hjørnene er plassert forgylte ornamenter (X). Bakgrunnen, dvs. «frisen» i disse fyllingene er malt lys blå. Fargen ligger mellom NCS-S 2010-B50G og 2010-B70G. De øvrige 10 speilfyllingene er malt lys gråblå. Fargen tilsvarer NCS-S 2005-B80G.

Gallerifronten hviler på en kraftig, profilert sokkel (Y). Øverst krones galleriet av en kraftig, profilert håndlist (Z). Både sokkellist og håndlist er marmorerte. På front-hjørnene av galleriet står det forgylte urner (Ø).

Mot de to ytterste fyllingene mot syd og nord er det plassert «triumfbuer» (Æ). «Triumfbuene» består av flate bærende pilastre på hver side, avsluttet med en utskåret, for-

gylt rosett. Over rosettene er det meget kraftige, profilerte «kapiteler». På alle fire kapitelenes står det gråmalte, forgylte og dekorerte urner. Mellom «kapitelene» på pilastrene fortsetter de profilerte «kapitelene» i en halvsirkelformet, profilert bue. Pilastre og buer er blåmarmorerte.

På toppen av de to buene er det plassert et kongemonogram, en forgylt «F» i et rødt, sirkelrundt bunnfelt. På hver side av kongemonogrammene er det festet grønne «palmegrener». Fra palmegrenene og ned forbi urnene henger det forgylte girlandere. På toppen av hver av monogrammene er det plassert en forgylt krone.

Tilstand

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i hele galleriet, i «triumfbuene» og i den skårne dekoren. I galleriet er det skader både i ramtrær, fyllinger og i sammenføyningene. Deler av både bunnfargen og store deler av marmoreringen er oppmalt. Både originaldekoren og den senere dekoren er kraftig avbleket på grunn av UV-stråling. Sollyset fra vinduene har gjort avblekingen spesielt sterk på nord- og sydsiden av galleriet. I hele galleriet har malingen slitasje og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper og rifter.

Forgyllingen på galleriet har opprinnelig vært polerforgylling. Forgyllingen er avvasket, avslitt og delvis overmalt med bronsepulver. Tidligere retusjer er både lysnet og mørknet.

Gullet på urnene er overmalt med bronsering. Gulvet i orgelgalleriet er slitt og meget skittent.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se Reparasjon av tørkeskader, 9.4). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av hele gallerifronten bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Forgyllingen renses forsiktig. Stygge retusjer og overmaling med bronsering avdekkes. Etter at arbeidet med de monokrome flatene, marmoreringene, rens og avdekking av gullet er ferdig, vurderes det om deler av forgyllingen skal forsiktig retusjeres eller reforgylles, eller om hel-

hetsvirkningen av gallerifronten er tilfredsstillende slik den fremstår etter rensing.

Gulvet støvsuges og rengjøres nøye. Pass på at det ikke brukes for mye vann, ellers kan det renne vann ned gjennom gulvet og skade maling og dekor i etasjene under.

12.3.7 Orgelprospektet og barokkorgelet (Å)

Orgelprospektet er fra 1787. Det er malt av Peder Ellingsen og trolig også skåret av ham. Prospektet består av et buet midtfelt og et sidefelt på hver side av midtfeltet. Sidefeltene er noe lavere enn midtfeltet og er avsluttet oppe med en knekket regenceform. Ramtrærne i alle buefeldene er flate, marmorerte pilastre. På pilastrene er det montert utskårne, hengende «girlandere». De to midterste girlandrene er bekronet med en utskåret, forgylt rosett. Girlanderne er delvis forgylte, delvis bronserter.

På hver side av orgelprospektet er det montert utskårne, gjennombrutte vinger i «akantus». Prospektet avsluttes oppe med en meget kraftig profilert, buet og knekket kronlist. Kronlisten er marmorert blå. På nedre del av profilen i bekroningen er det montert en utskåret, forgylt «frise/girlander».

På toppen av kronlista er det plassert fire forgylte urner. Fra de grønne girlanderne og ned forbi de ytterste urnene løper det en utskåret, forgylt girlander.

Alle tre feltene i prospektet er fylt med stående, falske orgelpiper. Orgelpipene er malt gråhvite. På den midterste pipa er det montert en forgylt stjerne av samme type som er montert på de tre midterste orgelgallerifrontene. Prospektet bekrones på toppen av Christian den 7.s monogram, en forgylt C7 i et rødt, sirkelrundt bunnfelt. På hver side av kongemonogrammene er det festet grønne «palmegrener».

Tilstand

Orgelet og deler av orgelprospektet er nylig restaurert. Det henvises til prosjektleders rapport fra 1994 (vedlegg 1).

Det er sprekker og tørkeskader i treverket i orgelprospektet. Deler av bunnfargen og marmoreringen er oppmalt. Både originaldekoren og den senere dekoren er noe avbleket på grunn av UV-stråling. På prospektet har malingen slitasje og blekeskader. Det er videre skader etter for hard vask, mekaniske skader, riper, rifter og spikerhull.

Forgyllingen på prospektet har opprinnelig vært polerforgylling. Forgyllingen er noe avvasket, avslitt og delvis overmalt med bronsepulver. Gullet på urnene og girlandene er delvis overmalt med bronsering.

Det er en del nye innbøtinger i treverket som ikke er malt. Noteholderen er ny og umalt. Det er montert en meget skjemmende ny lampe på orgelet.

Forslag

Store sprekker etter tørkeskader i treverket repareres. (Se Reparasjon av tørkeskader, 9.4). De malte overflatene og marmoreringene renses. Retusjer som har mørknet eller lysnet fjernes. Alle elementene som er overmalt fargeundersøkes. Etter fargeundersøkelsene vurderes det om disse delene skal males opp i opprinnelige materialer, tekstur, farger og evt. dekor. Det er mulig at store deler av hele orgelprospektet bør fernisseres etter rens. Dette kan bringe tilbake mye av den løden og dybden i malingen og dekoren som nå er bleket og vasket bort. Mekaniske skader i maling og dekor retusjeres.

Forgyllingen renses forsiktig. Stygge retusjer og overmaling med bronsering avdekkes. Etter at arbeidet med de monokrome flatene, marmoreringene, rens og avdekking av gullet er ferdig, vurderes det om deler av forgyllingen skal forsiktig retusjeres eller reforgylles, eller om helhetsvirkningen av orgelprospektet er tilfredsstillende slik den fremstår etter rensing.

Lampen fjernes og erstattes av en kvalitetslampe som avgir minimalt med varme. Hvis det brukes en halogenlampe, skal denne være forsynt med et herdet dekkglass foran pæra.

Spillestolen er opprinnelig. Den er utformet som en enkel benk, malt blågrå. Overflaten er noe skitten og slitt. Det er en del mekaniske skader. Det anbefales at stolen renses og retusjeres.

Faner. På hver side av det fremskutte orgelgalleriet henger det en silkefane montert på en flaggstang (figur 15). Fanene er nye kopier som ble laget til 350 års jubileet for kobberverket i 1997.

12.3.8 Området bak alteret; Epitafier

Bak alteret er det skap og et monter til utstilling av eldre gjenstander som hører til i kirka. Det er også satt inn løse bord og benker. Skapene er malt grønnlig grå med alkydmaling. Monteret er umalt. Området er rotete og det er mange gjenstander som ikke hører hjemme her. Området bak alteret ryddes. (Se kapittel 15). Skap og monter males

som klokkerbenkene. Fargen bestemmes etter fargeundersøkelsene.

Det store **Irgensepitafiet**, som er et oljemaleri på lerret, henger på baksiden av alterveggen. Det er et dobbeltportrett som forestiller direktør ved Røros kobberverk, Johannes Irgens og hustru Elisabeth Arnisæus. Mulig et kontinentalt arbeide (Amsterdam ca. 1668) med betydelige sekundære endringer antagelig utført på Røros. Tekstfelt under pynterammen. Mål i cm 170 x 224 (før overføring på ny blindramme). Negative fargespor viser at epitafiet har hengt bak alteret siden kirka ble malt første gang, det vil si fra den var ny.

Epitafiets tilstand er god. Det ble konserverert i 1998-2001 på NIKUs konserveringsatelier (rapport ved Jørgen Solstad, NIKU Publikasjoner 118).

På vestveggen på begge sider av de to dørene inn til sakristigangen og sakristiet henger to store dobbeltepitafier.

Epitafium, vestvegg, nord (AA) (figur 15 og 29a)

Portretter av prestene Peter Abildgaard og Lens Abildgaard. Dette epitafiet var opprinnelig i sakristiet og ble hengt opp her i forbindelse med restaureringen i 1914.

Eldre, stort rammeverk i tre med to ovale portretter malt på lerret. Portrettene er brystbilder og er innfattet i polerforgylte Louis XVI-rammer med en polerforgylt girlander over. Mellom portrettene er det montert et lite, heraldisk riktig våpenskjold med familien Abildgaards våpen. Under hvert portrett er det et rektangulært rammefelt med malt tekst. Tekstfeltet er rammet inn i profilerte lister som er malt og forgylt.

Rammeverket er marmorert. Alderen på rammeverket er usikker, men på grunnlag av stil, fargeholdning og dekor er det trolig utført etter Lens Abildgaards død i 1786, ca. 1790-1800. Det er innsatt to ovale portretter i rammeverket. Lysmål ca. 69x52 cm. Mot nord, prest i Røros Peter Abildgaard (1695-1778). Mot syd, prest i Røros, sønnen Lens Abildgaard (1739-1786).

Polerforgyllingen på rammeverket er avslitt med noen opp- og avskallinger i malinglagene. Diverse reparasjoner av gullet er utført med gullbronse. Tekstfeltene under bildene: Gullet er meget ujevnt i glans og overflate. Deler av teksten står i full gullglans, andre deler er helt sorte. På rammene rundt teksten er maling og forgylling helt nedbrutt på grunn av UV-stråler og vask. Rammene rundt portrettene har til dels store opp- og avskallinger i malinglagene. I tillegg er det vaskeskader i overflatene.

Portrettene som er malt med oljebasert maling på lerret har samme skader. Begge er bulket, skitne og med ødelagt ferniss. På grunn av feil oppspenning i rammene er det oppstått spenngirlandere i lerretet.

Forslag

Rammeverket konserveres og renses. Løs forgylling festes, bronseringen avdekkes eller renses bort. Manglende forgyllte partier nyforgylles med polerforgylling. De nye partiene tones meget forsiktig ned til glans tilpasset originalen. Tekstfeltene renses, retusjeres og fernisseres. Maleriene tas ut av rammene. Konserveres, strekkes, renses og fernisseres.

Epitafium, vestvegg, syd (BB) (figur 15 og 29a)

Portretter av prestene Julius Begtrup og Marius Friedrich Bang. Dette epitafiet ble i følge Domenico Erdmann hengt opp her i 1922-23. Rammeverket på epitafiet var da nytt og utført som en kopi av det epitafiet som allerede var hengt opp i 1914. Kvaliteten på rammeverket i det nye epitafiet er ikke på langt nær så god som originalen. Forgyllingen er utført i gullbronse, og marmoreringen er en mindre spenstig utgave av originalen. På sammen måte som de opprinnelige er det inkorporert to ovale presteportretter utført som brystbilder. Lysmål ca. 69x52 cm. Bildene er eldre enn rammeverket og malt med oljebasert maling på lerret. Maleriene er trolig fra perioden etter de to presters dødstidspunkt. Mot nord, Julius Begtrup (1795-1854). Mot syd; Marius Friedrich Bang (1711-1784).

Rammeverket er skittent ellers i god stand. Portrettet av Marius Friedrich Bang er skittent, ellers i god stand. Por-

trettet av Julius Begtrup er bulket og har oppskallinger i malinglaget. Det er skittent og lerretet har trolig løsnet fra blindrammen. Tekstfeltene under bildene: Gullet er meget ujevnt i glans og overflate. Deler av teksten står i full gullglans, andre deler er helt sorte.

Forslag

Rammeverket renses og fernisseres. Tekstfeltene renses, retusjeres og fernisseres. Portrettet av Marius Friedrich Bang renses og retusjeres. Portrettet av Julius Begtrup tas ut av rammen. Konserveres, strekkes, renses og fernisseres.

12.4 Presterommet i 2. etasje bak prekestolen (R)

Dette rommet er opprinnelig og lite forandret. Rommet fungerer som et lite prestesakristi og er i dag malt med linoljebasert maling. Dages overflater er en overmaling. Fargen tilsvarende mellom S 1502-G og S 2502-G. Både dette rommet og de øvrige galleriene bak alteret har solide gulv i furu og gran lagt i fallende bredder. Gulvene er ubehandlet. Det er noen mekaniske skader. Overflatene er skitne. Dørene trenger justering og ettersyn.

Forslag

Rommet fargeundersøkes meget forsiktig. Veggene og innredningen rengjøres. Det er mulig at veggene og innredningen må fernisseres etter rengjøring. Dørene og låsene ettersees og justeres. Hvis det viser seg at de opprinnelige fargene i rommet har vesentlig avvik fra dagens farger og tekstur, males rommet på sikt opp igjen i opprinnelige materialer, tekstur og farger.

13 Loft over kirkerommet

Det er svært få synlige skader på loftet, som fremsto som tørt og fint ved befaringen til tross for kraftige regnskurer dagen før. Enkelte gamle fuktskjolder er synlige i undertaket, men disse syntes ubetydelige og ufarlige. Også arkene så bra ut. Vinduene i arkene bør imidlertid sees over.

En del steder er det stappet isolasjon inn i sprekker og åpninger mot friluft for å hindre trekk. Denne bør fjernes da den svært viktige utluftingen av loftet blokkeres. Isolasjonen holder også i enkelte tilfeller på fuktigheten. Slik uheldig tetting er utført ved arkene og hele veien langs raftet. Her skal det være åpninger og utettheter for lufting. Langs raftet kan luftemulighetene reetableres ved å trekke isolasjonen litt tilbake.

Derimot bør den isolasjonen som er lagt på takhvelvet for å opprettholde det kalde loftet gås over og forbedres. Her fins flere utettheter som skaper luftlekkasjer og kuldebroer. I selve undertaket inne i kirkerommet fins en del utettheter. Disse bør utbedres snarest.

Skitt har fulgt varmestrømmen opp gjennom kirka, og den varme luften med skitt har kondensert mot de kalde flatene ved og under vinduene. Det er derfor svært skittent i striper nedover veggen under vinduene i takoppletene. Dette er imidlertid i første rekke et estetisk problem.

Forslag

- Isolasjon i taket over kirkerommet forbedres slik at loftet virkelig blir et kaldt loft.
- Isolasjon som stopper nødvendig lufting på loftet fjernes.
- Utettheter i undertaket bør utbedres snarest.

14 Sakristi

14.1 Sakristi 1. etg.

Rommet er meget rotete og uten noen fast innrednings- og bruksstruktur. Det fremstår som en blanding av et lagerrum og et sakristi. Dette er beklagelig i en av landets viktigste kirker. Det er en rekke gjenstander i rommet som ikke burde være der, og det er heller ikke noen form for organisert oppbevaring av bøker og løse gjenstander.

Forslag

Rommet ryddes. Alle gjenstander som har tilknytning til kirka, og som det ikke er bruk for i dagens situasjon, merkes forsvarlig, pakkes og plasseres i egnete hyller på sakristiloftet. Det tegnes og lages egnete skap til oppbevaring av de gjenstandene som er nødvendige for liturgien og kirkas drift og som må oppbevares i sakristiet.

14.1.1 Gulv

Nyere bordgulv. 1904? Jevne bredder. Lagt over opprinnelig gulv. Oljet. Gulvet er slitt, oppfliset og med avskallinger i oljelagene. Store skader i sydøstre hjørne etter stol?/Cembalo?

Nyere profilerte fotlister. Profilen er «slapp», lista er trolig fra 1904. På hver enkelt vegg er fotlista malt som den veggen den står på. Mekaniske skader, skitten.

Forslag

Gulvet slipes og grønnsåpebehandles. Se vedlegg 7. Fotlistene fargeundersøkes og males i opprinnelig farge og tekstur med linoljemaling.

14.1.2 Vegger

Sydveggen. Pløyd, profilert originalpanel fra gulv til tak. Fallende bredder. Malt mørk grønn med alkylmaling(?). To opprinnelige skapdører er malt grønne som veggen. Det er opp- og avskallinger i malinglagene. Overflaten er meget skitten. Mekaniske skader. Skapdørene har ikke gerikter.

Østveggen. Fem store fyllingspaneler. Panelene er ca 186 cm. høye. Bredden varierer mellom 76 og 82 cm. Over døra til koret er det liggende panelbord. Malt grå med alkylmaling(?). Store krympeskader, opp- og avskallinger i malinglagene. Skittent.

Vest- og nordvegg. Over brystning. Trukket med grovt lerret limt på huntonittplater(?). Malt lys grønn. Malingen er meget ujevnt påført. Lerretet har delvis sluppet taket i

de underliggende platene. Dette har resultert i bulker og sprekker. Meget stygt malerarbeid.

Forslag

Syd- og østvegg fargeundersøkes og males i opprinnelig farge og tekstur med linoljemaling. Vest- og nordvegg: Lerret og plater fjernes. Veggen paneles med samme type panel som sydveggen. Males som sydveggen.

Brystning og brystningslist

Østveggen. Ca. 75 cm. høy. Liggende bord i fallende bredder. Malt grå med alkydmaling(?). Brystningslisten er en enkel, profilert list. Malt som brystningen. Kryp-skader, opp- og avskallinger i malinglagene. Skittent.

Nord- og vestveggen. Ca. 71 cm. høy brystning av sponplater. Malt mørk grå. Brystningslisten er ny profilert og malt grønn som sydvegg. Malingen er meget ujevnt påført. Meget stygt malerarbeid. Mekaniske skader, skittent.

Forslag

Østveggen fargeundersøkes og males i opprinnelig farge og tekstur med linoljemaling. Nord- og vestveggen: Sponplater og brystningslist fjernes. Veggen paneles med samme type panel som sydveggen. Males som sydveggen.

14.1.3 Vinduer

Vinduer var nye i 1959. Torams smårutete vinduer med 2x5 glass i rammene. Det er påsatt innadslående vrevinduer. Vinduene er utette. Fuktskader, opp- og avskallinger i malinglagene.

Forslag

Vinduene skrapes og rengjøres. Innsidene males hvite med alkydmaling. Det benyttes Fenomix, det vil si glansgrad ca. 30. Det monteres anslagslister for innervinduene slik at det er mulig å få disse tette. Innervinduene påsettes Neopren tettelist. Yttervinduene skal ikke tettes. Hvis det ikke er mulig å oppnå lufting utenfra mellom glassene, bores det tre 6-8 mm hull i nedre og øvre ramme. Hullene bores nedenfra og oppover slik at vann ikke renner inn mellom vinduene.

Skader som skyldes de store lysmengdene som kommer inn i kirka er omtalt tidligere i denne rapporten. Slike skader finnes også i sakristiet. For å begrense nye skader påsettes alle innervinduer UV-filtre. Filtrene monteres på innsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre og leverandør kan fås hos Norsk Museumsutvikling, Oslo.

Vindusgeriktene var nye i 1959. Det er enkle, profilerte gerikter som nå er malingslitt. De anbefales malt som vinduene.

14.1.4 Dører

Dør sakristi/gang. Opprinnelig(?) tospeils barokk/rokodør. Fyllingene på døra har profilene inn mot sakristiet. Døra har flatere og enklere fyllinger enn dørene som går fra koret til sakristiet og gangen. Opprinnelig(?) barokk/rokodør. Malt grønn som veggen.

Svært stygg. Skitten, mekaniske skader og opp- og avskallinger i malinglagene. Ny lås malt sort. Låsen er laget som kopi av en gammel lås.

Dør sakristi/kor. Opprinnelig? to-speils barokk/rokodør. Døra har «baksiden», det vil si den flate delen av fyllingene, inn mot sakristiet. Malt grå som vegg. Ny innstikkslås og håndtak, 1904? Døra har opprinnelig hatt klinkelås. Opprinnelig(?) barokk/rokodør. Malt grå som veggen.

Både dør og gerikt er skitne, mekaniske skader, opp- og avskallinger i malinglagene. Gerikten er dessuten forhugget i sidekanten for å få plass inntil fyllingspanelene på veggene.

Forslag

Dørene justeres på hengslene. Låsene ettersees slik at de virker godt. Dører og gerikter fargeundersøkes og males i opprinnelig farger og teksturer med linoljemaling.

14.1.5 Tak

Opprinnelig bordtak som ligger øst/vest. Malt hvitt med linoljemaling. Skittent, noen oppskallinger i malinglagene og mørke flekker etter kuldegjennomslag på spikerhodene.

Takbjelker. Opprinnelige, ligger nord/syd. Malt hvitt med linoljemaling. Skittent, noen oppskallinger i malinglagene og mørke flekker etter kuldegjennomslag på spikerhodene.

Taklister, stussbrett. Nord- og sydveggene. Krumme profilerte lister plassert mellom takbjelkene. Øst- og vestveggene: taklistene er av høvlete glattkantbord. Malt hvitt med linoljemaling. Skittent, noen oppskallinger i malinglagene og mange kuldebroskader etter kuldegjennomslag på spikerhodene.

Løpelist. I underkant av bjelkene og i underkant av stussbrett og taklister, hele rommet rundt, er det påsatt en pro-

filert list. Denne lista er malt i samme farge som den veggen den står over med alkydmaling(?). Se vegger 14.1.2.

Forslag

Samtlige elementer fargeundersøkes og males i opprinnelig farge og tekstur med linoljemaling.

14.1.6 Bilder

Malerier. Det henger åtte lerretsmalerier i sakristiet. Maleriene fremstiller portretter av tidligere prester i kirka, og de fleste er trolig malt på 1600- og 1700-tallet. Bildene er ikke detaljbeskrevet eller målt opp i denne omgang. Blant maleriene er blant annet portretter av: «Dr. Morten Luther», Bergskriver Jens Finne død 12 mars 1733, Directeur Leonhart Christian Borchrevink, Præst i Ringeriget Jens Borchrevink, Præst i Toten Hendrik Christian Borchrevink, Oberstiger Mathias Bruun død 18.12.1761 og Fru Malene Bruun død 7.11.1758.

Seks av maleriene er tidligere behandlet. Fire av maleriene er rentoillert, det vil si at de er limt opp på plater, trolig huntonitt. To av maleriene er dublert, det vil si at de er påsatt nytt lerret på baksiden av det gamle. Lerretet er enten festet med voks eller lim. To av maleriene er ubehandlet. Alle maleriene er skitne og trenger ettersyn.

Forslag

Maleriene ettersees og dokumenteres, renses, konserveres og evt. restaureres.

Fotografier. I sakristiet henger 21 innrammede fotografier av prester som har virket i Røros kirke. Alle bildene er rammet inn i like rammer. Rammene er sorte med staffering i gull. Det er ikke plass til flere bilder på sydveggen. Noen av rammene har opp- og avskallinger i malinglaget.

Forslag

Rammene konserveres og restaureres. Bildene omplasseres til sydveggen. Hvis bildene henges på rekke under taket med ca. 2 cm. avstand, vil det være plass til alle bildene, samtidig som det vil være plass til ytterligere tilføyelser.

Trykk. I sakristiet henger to tyske religiøse trykk fra 1870/80-åra. Bildene har opprinnelige rammer. Bevaringstilstanden er god.

Forslag

På grunn av at bakpappen er meget syreholdig, anbefales det at bildene omrammes med syrefritt bufferpapir og bakpapp. Arbeidet må utføres av en anerkjent rammemaker.

14.2 Sakristigangen 1. etg.

Rommet fungerer som forrom til sakristi og er også gjennomgangsrommet for å komme opp til det gamle orgelgalleriet, prekestolen og sakristirommet i 2. etasje. Rommet brukes også som hovedinngang for alle som bruker kirka til daglig, det vil si prestene, klokkeren, organisten, rengjøringspersonalet, guidene, koret, musikere osv. Rommet har også nedgang til toaletter og fyrrom i kjelleren. Det er derfor viktig at rommet har dører og låser som fungerer godt, og at rommet er ryddig og godt belyst slik at det kan fungere som rømningsvei på en enkel måte. Bortsett fra dørene er rommet umalt. Overflatene er til dels meget mørknet pga. påvirkning av UV-stråler i lyset fra vinduene.

Rommet er rotete og ustelt. Låser på skap virker ikke og el-tavlenes regulering av lys og varme har mangler. Vinduene og døra begynner å bli dårlige på grunn av dårlig vedlikehold.

Forslag

Rommet ryddes. Alt som ikke hører hjemme i rommet pakkes, omplasseres eller kastes. Alle overflater støvsuges og vaskes med grønnsåpe (se vedlegg 7). Det bør vurderes om både skapinnredningen og de elektriske skapene bør males.

14.2.1 Vinduer

Vinduene var nye i 1959. Torams smårutete vinduer med 2x5 glass i rammene. Det er påsatt innadslående vevinduer. Vinduene er umalte. Vinduene er utette og har fukt-skader. Vinduseriktene er nye i 1959. Det er enkle, profilerte gerikter som er slitte og har vannskjolder.

Forslag

Vinduene skrapes og rengjøres. Innsidene og geriktene males hvite med alkydmaling. Det benyttes Fenomix, det vil si glansgrad ca. 30. Det monteres anslagslister for innervinduene slik at det er mulig å få disse tette. Innervinduene påsettes Neopren tettelisten. Yttervinduene skal ikke tettes. Hvis det ikke er mulig å oppnå lufting utenfra mellom glassene, bores det tre 6-8 mm hull i nedre og øvre ramme. Hullene bores nedenfra og oppover slik at vann ikke renner inn mellom vinduene.

På grunn av skader som skyldes de store lysmengdene som kommer inn i kirka, anbefales det å montere UV-filtre på alle innervinduer. Filtrene monteres på innsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre og leverandør kan fås hos Norsk Museumsutvikling, Oslo.

14.2.2 Dører

Dør sakristigang/kor. Opprinnelig(?) tofyllings barokk/rokokkodør. Klinkelås. Malt rødbrun med alkydmaling. Fargen ligger mellom S 4040 Y60 R og S 4040-Y70R. Slitasje, mekaniske skader. Klinkelåsen fungerer ikke, slåen slår i anslaget. Dette resulterer i at både dør, hengsler og lås får nye skader.

Dører sakristigang/ut. Den doble hoveddøra ut er trolig fra 1959. Dørene har seget så mye at man kan se ut i overkant. Resultatet er at snø og regn driver inn og fukter karmen, terskel og innerdør. Mekaniske skader og avflassing av maling.

Forslag

Dørene repareres og justeres i hengslene slik at de blir tette og fungerer godt. Dør til sakristigang: Klinkelåsen repareres og justeres. Dør og dørgerikter fargeundersøkes og males i opprinnelig farge og tekstur med linoljemaling. Hoveddøras utside (se kap. 6.2), dørenes innsider og dørgerikter males med linoljemaling. Fargen skal tilsvare den fargen som finnes ved undersøkelser på døra fra sakristigangen til koret.

14.3 Sakristirom 2. etg.

Rommet ligger over sakristiet og er av samme størrelse som dette. Rommet ser i dag ut til å bli benyttet som øvelsesrom for musikere og kor. Samtidig fungerer det som lagerrom. Rommet er uvasket og rotete. Vinduene har fuktskader. Brannmur og pipe er trolig nye i 1950- eller 60-åra. Pipa er murt opp av tegl, som senere er pusset med sement. Det er store saltutslag i pussen.

Forslag

Rommet ryddes. Alle gjenstander med tilknytning til kirka pakkes forsvarlig. Se kap. 15. Det tegnes og lages skap som passer til kirka, og som er egnet for den type oppbevaring som det er behov for i rommet. Skapene settes fortrinnsvis opp på vestveggen. Skapene males i veggfargen med linoljemaling.

Saltutslagene på brannmuren og pipa børstes bort. På grunn av sementpussen er det dessverre ingen tiltak som kan fjerne eller hindre nye saltutslag på brannmur og pipe. Hvis saltutslagene skal fjernes, må puss hugges ned og pipa pusset om med kalkpuss. Pipe og brannmur må ikke males, skadene vil da forverres.

Hele rommet rengjøres. Den okermalte østveggen skal kun støvsuges. De øvrige veggene, gulvet og taket vaskes med grønnsåpevann.

14.3.1 Vinduer

Nye i 1959. Torams smårutete vinduer med 2x5 glass i rammene. Det er påsatt innadslående varevinduer. Vinduene er malt mellomoker. Vinduene er utette. Fuktskader i malinglagene, opp- og avskallinger.

Forslag

Vinduene skrapes og rengjøres. Innsidene males hvite med alkydmaling. Det benyttes Fenomix, det vil si glansgrad ca. 30. Det monteres anslagslister for innervinduene slik at det er mulig å få disse tette. Innervinduene påsettes Neopren tettelisten. Yttervindue skal ikke tettes. Hvis det ikke er mulig å oppnå lufting utenfra mellom glassene, bores det tre 6-8 mm hull i nedre og øvre ramme. Hullene bores nedenfra og oppover slik at vann ikke renner inn mellom vinduene.

For å begrense nye skader som skyldes lysinnfall, påsettes alle innervinduer UV-filtre. Filtrene monteres på innsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre og leverandør kan fås hos Norsk Museumsutvikling, Oslo.

14.4 Sakristigangen 2. etg.

Rommet fungerer som forrom til sakristirommet i 2. etg. og er også gjennomgangsrommet for å komme opp til det gamle orgelgalleriet, prekestolen og sakristiloftet. Det er derfor viktig at rommet har dører og låser som fungerer godt, og at rommet er ryddig og godt belyst slik at det kan fungere som rømningsvei på en enkel måte. Bortsett fra dørene er rommet umalt. Overflatene er til dels meget mørknet pga. påvirkning av UV-stråler i lyset fra vinduene. Det er gardiner i rommet. Gardinene er i stoff; materialtype og mønster meget upassende i kirka. Rommet er rotete og ustelt. Enkelte låser på skap virker ikke.

Forslag

Rommet ryddes. Alt som ikke hører hjemme i rommet pakkes omplasseres eller kastes. Alle overflater støvsuges og vaskes med grønnsåpe (vedlegg 7). Skapinnredningen males grå som døra til prekestolgalleriet. Gardinene fjernes.

14.4.1 Vinduer

Vinduene var nye i 1959. Torams smårutete vinduer med 2x5 glass i rammene. Det er påsatt innadslående varevinduer. Vinduene er malt mellomoker. Vinduene er utette. Fuktskader i malinglagene, opp- og avskallinger.

Forslag

Vinduene skrapes og rengjøres. Innsidene males hvite med alkydmaling. Det benyttes Fenomix, det vil si glansgrad ca. 30. Det monteres anslagslister for innervinduene

slik at det er mulig å få disse tette. Innervinduene påsettes Neopren tettelisten. Yttervinduene skal ikke tettes. Hvis det ikke er mulig å oppnå lufting utenfra mellom glassene, bores det tre 6-8 millimeter hull i nedre og øvre ramme. Hullene bores nedenfra og oppover slik at vann ikke renner inn mellom vinduene.

For å begrense nye skader som skyldes altfor høye lysverdier, påsettes alle innervinduer UV-filtre. Filtrene monteres på innsiden av innervinduene. Opplysninger om type filtre og leverandør kan fås hos Norsk Museum-sutvikling, Oslo.

14.5 Sakristiloft 3. etg.

Det er trapp opp til dette rommet fra sakristigangen i 2. etg. Rommet brukes i dag som lager og er ikke isolert. Rommet er fylt helt opp av gjenstander som hører til i kirka, eldre bygningsdetaljer, rot og søppel.

Forslag

På grunn av brannfaren må rommet ryddes, støvsuges og rengjøres. Det oppsettes hyller. Alle gjenstander som hører til i kirka pakkes forsvarlig og arkiveres i dette rommet. Se kapittel 15.

15 Generelt om oppbevaring av løse gjenstander i kirka

Rundt om i hele kirka finnes det en rekke gjenstander som ikke lenger er i bruk. Dette kan være gjenstander av stor kirke- og kulturhistorisk interesse. På grunn av oppbevaringsforholdene er mange av disse gjenstandene allerede ødelagt. Videre står andre i fare for å bli ødelagt på grunn av oppbevaringsforholdene. Menigheten bør derfor snarest foreta en gjennomgående opprydding og registrering av kirkas gjenstander.

Hyller. Sakristiloftet ryddes, og det settes opp gode, brede trehyller. Pass på at det monteres nok hyller, slik at hyllene ikke blir overfylte når gjenstandene pakkes bort.

Merking. Løpenummer. Alle gjenstander som har tilknytning til kirka og som skal tas vare på, merkes med en merkelapp som knyttes fast, eller festes med et selvåsendende kabelbånd av plast til gjenstanden. Hver gjenstand gis et fortløpende nummer. På merkelappen skrives: Gjenstandens nummer, hva gjenstanden er, hvor den ble funnet, hvem som pakket den, og dato.

Inventarprotokoll. Det føres en inventarprotokoll for alle de gjenstandene som registreres.

Fotografering. Gjenstanden fotograferes. Det tas to vanlige bilder i farger av hver gjenstand. På baksiden av det ene bildet skrives det samme som står på gjenstandens merkelapp. Dette bildet kan enten monteres i et album med teksten skrevet under, eller settes fortløpende i en kartotekboks. Det andre bildet skal brukes på innpakningskassene. Se nedenfor.

Pakking. Mindre og mellomstore gjenstander pakkes i syrefritt silkepapir og pakkes deretter ned i egnede kasser av kartong eller tre. Kassene forsegles med tape. På utsiden av hver kasse, lett synlig, fortrinnsvis på den siden av kassen som vender frem på hyllene, stiftes eller tapes ektrafotografiet av de gjenstandene som er i kassen. På fotografiet skrives gjenstandens løpenummer. Ved å pakke på denne måten vil gjenstandene kunne oppbevares på en betryggende måte, samtidig som det ikke vil være nødvendig for nysgjerrige til enhver tid å åpne kassene for å finne ut hva som er inne i kassene. Bildet på utsiden forteller hva som er inne i den enkelte kassen, og referansennummeret henviser til ytterligere opplysninger i inventarprotokollen.

Store gjenstander settes på hyllene og dekkes av ubleket bomullsstoff. Bildet av gjenstanden festes på utsiden av stoffet.

Lett synlig, på forsiden av hyllene hvor gjenstandene settes henges det opp en anvisning. Anvisningen skal inneholde opplysninger om hvor inventarprotokollen og kartoteket befinner seg og videre opplysninger om at kassene ikke skal åpnes uten at det er strengt nødvendig.

16 Gjennomføring av forslag til tiltak

Denne beskrivelsen, tilstandsvurderingen og forslagene til tiltak for Røroskirka viser at det er meget store arbeidsoppgaver som må utføres før kirka er brakt opp på det nivået som er nødvendig for å kunne utføre og kontrollere det løpende vedlikeholdet, det vil si å holde forfallet i sjakk. Undersøkelsene viser også at det er store mangler både når det gjelder den praktiske bruken av kirka og i forhold til hvordan kirka fremstår rent estetisk. Røros kirke er i dag til dels sterkt preget av manglende vedlikehold, slitasje og rot. Det er store oppgaver som må utføres både i forhold til vedlikehold, dokumentasjon, undersøkelser, konservering og restaurering.

Det er helt vesentlig at disse arbeidsoppgavene utføres i riktig rekkefølge og at det kontinuerlig tas hensyn til sikring og beskyttelse av øvrige deler av kirka. Prosjektleder vil tilrå følgende hovedprioriteringer. Mindre arbeider bør naturligvis utføres parallelt med de større oppgavene.

Eksteriør

- Ettersyn, reparasjon og overflatebehandling av tårnhatt, engel, åttekanten og gulvet i denne.
- Ettersyn, reparasjon og overflatebehandling av takene og alle beslag, renner og nedløp.
- Reparasjon og overflatebehandling av vinduene.
- Reparasjon og fornyelse av puss og overflatebehandling på tårn og skip.
- Arrondering og drenering av terrenget rundt kirka, reparasjon av heller rundt kirka.
- Reparasjon og sikring av kirkegårdsmurer og porter.

Interiør

- Fjerne det gamle varmeanlegg og installere et nytt.
- Reparere og overflatebehandle innervinduene.
- Fjerne sekundære kalklag, reparere pusskader og nykalke veggene.
- Reparere og male stoler, pulpiturer, benker og benkedører.
- Fjerne plattingen og oppbyggingene på gulvet i skip og kor.
- Fargeundersøke interiøret og utarbeide en strategi og fremdriftsplan for konservering, restaurering og oppmaling av de malte og dekorerte delene av interiøret.

Arbeidene på og i Røros kirke vil måtte strekke seg over mange år. Det er derfor viktig at denne rapporten brukes som et verktøy for å kunne utarbeide langsiktige prioriteringer, arbeidsplaner, fremdriftsplanet og kostnadsvurderinger.

NIKU vil anbefale at det gis fast, koordinerende ansvar for prosjektet «Røros kirke» til tre personer: en representant fra fellesrådet/kirkevergen, en fra kommunen og en fra antikvariske myndigheter. Det er også viktig at prosjektet knytter til seg konserveringsfaglig ekspertise gjennom hele prosjektet. Den konserveringsfaglig ekspertisen skal bidra til å løse både teoretiske og praktiske problemstillinger.

Rengjøringsrutiner

Det er viktig at det utarbeides detaljerte anvisninger for rengjøring, stell og vedlikehold av alle faste deler og gjenstander i kirka. Gode rutiner for dette vil bidra til at kirka blir mindre slitt, vedlikeholdsutgiftene blir redusert og kirka vil fremstå som penere og ryddigere.

Noter

Henvisningen RA betyr Riksantikvarens antikvariske arkiv.

- ¹ Registrerte oppmålinger:
1847. Øst og nordfasadene. Se vedlegg 1. 1847. Riksantikvarens arkiv.
1909. Alterringen. Målt av Ark. Johan Meyer. Johan Meyers samlinger.
Udat. Ant. 1923. Orgel, stoler og kirkemodellen. Målt av Domenico Erdmann. Riksantikvarens arkiv.
1940. 33 stk. oppmålingstegninger utført av studenter ved NTH. Planer, snitt, fasader og bygningsdetaljer av eksteriør og interiør. NTNU's arkiv.
1972. Utvidelse av korgulvet. Ola Øgar Svendsen. Riksantikvarens arkiv.
1975. Gallerier. Syv tegninger av Arne Madsen. Riksantikvarens arkiv.
- ² Fotoregistrering av bygningene i Kjerkgata og Bergmannsgata/Storgata foretatt av arkitekt Seppo Heinonen, assistert av Ellen Alstad i 1976. RA.
- ³ Fotografier av Kåre Hosar, Riksantikvaren. RA.
- ⁴ Opplysninger fra Sverre Ødegaard, Røros, 2000.
- ⁵ Rett over Kjerkgata ligger Det Borchgrevinske Gravkapell. Kapellet har et gjerde rundt inngangspartiet. Portstolpene og pilastrene til gjerdet er kronet med urner, skåret og dreiet i tre. En av urnene er gått i oppløsning og deler mangler. De manglende delene ble funnet av tidligere Kulturminneforvalter Fredrik Prøsch i 2000 og befinner seg hos ham. .
- ⁶ Metamorf. Bergart som er omdannet av varme og stort trykk. De metamorfe bergartene er storkrystallinske. Eks. Marmor.
- ⁷ Mye brukt til overflatebehandling i mellom- og etterkrigstiden. Produsert hos William Nagel A/S i Oslo. Inneholdt: 10-30% Jordoljedestillat, 30-50% raffinert Kreosotolje, 5-10% white spirit og 1-5% Zn-naftenat. Produktet var svært uegnet til overflatebehandling av treverk og i tillegg svært giftig.
- ⁸ I rapport fra restaureringskonsulent Jon Brønne og atelierleder Mille Stein, Riksantikvaren, datert 11.11.1983 lyder siste setning «Kirken er meget ryddig og velstelt.» På 19 år har det skjedd en meget alvorlig endring i kirkas generelle vedlikehold.
- ⁹ RH = Relative humidity.
- ¹⁰ Eks. Sivilarkitekt Erik Selmer, Trondheim.
- ¹¹ Rørosmuseet. Reg.nr Ba. B Foto. Sandberg-Hansen 1905.
- ¹² RA. Foto. 1315K, 1316K, 1317K?, 1318K og 1319 K. I følge registeret hos Norsk Folkemuseum er bildene tatt i 1914. 29.1.2000. Dateringen stemmer også i forhold til at det gamle orgelet som kom tilbake til kirka i 1914, og ble satt inn over alteret igjen, er med på fotografiet.
- ¹³ Se henvisningene til litteraturen og arkivalia.
- ¹⁴ Se oversikten over tiltak i kirka.
- ¹⁵ RA.
- ¹⁶ Se Notat av 1.10.1959 fra Arkitekt Halvor Vreim, RA. Han er meget misfornøyd med de nye hengslene. Se oversikten i vedlegget.
- ¹⁷ Rapport fra restaureringskonsulent Finn Krafft, mai 1959. RA.
- ¹⁸ Helligdager vil si at metallfoliene ikke dekker hverandre fullstendig.
- ¹⁹ Reitan, Ingeborg. Lillie, Peter Andersson, kontrafeier. Norsk Kunstnerleksikon, Oslo 1983. s. 761-763.
- ²⁰ Ibid.
- ²¹ I Rørosprosjektet. «Røros Kirke - Et Emneopplegg». Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo 1980. s.20.
- ²² Se kapitlet om Marmorering, i Brønne, Jon. 1998. Dekorasjonsmaling. Teknologisk Forlag.
- ²³ Blant annet brev fra førsteantikvar Roar Hauglid, 18.1.1941, og riksantikvar Stephan Tschudi-Madsen 24.10.1960 og 21.6.1976.

Vedlegg 1 Arbeider på og i Røros kirke. Litteratur og referanser

Litteraturoversikt

Aspaas, K. 1974. Kirke og prest. - I: Rørosboka, bind 5. - Røros:9-17.

Aspaas, K. 1974. *Series Pastorum*. - I: Rørosboka, bind 5. - Røros:18-27.

Erdmann, D. 1916. Indberetninger. - I: Aarsberetning for 1915 for Fortidsminneforeningen. - Kristiania:190-196.

Gledtisch, J. 1925. Røros kirke. - I: Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. - Oslo:56-57.

Guldal, O. 1934. Røros. Kirkens historie. - I: Røros Kirke 1784-1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. - Røros:13-34.

Kvikne, O. 1965. Røroskirkens Byggmester. - I: Fortidsminneforeningens Årbok 1964:61-70.

Solstad, J. 2002. Irgensepitafiet i Røros kirke. - NIKU Publikasjoner nr. 118: 28 s.

Ødegaard, S. 1977. Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye. - I: Fjell-Folk, Nr. 2:15-29.

Ødegaard, S. 1984. Om Kjerka på Røros. - Rørosmuseet: 28 s.

Winness, M. 2001. Møbler i norske kirker. - Upublisert rapport til Riksantikvaren. 17 s.

Litteratur og referanser kronologisk ordnet i forhold til arbeider utført på og i Røros kirke

1700-tallet

1777. Kirka prosjekteres av Peter Leonard Neumann. - S. 22. i Ødegaard, Sverre. *Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye*, i Fjell – Folk. Nr.2.1977, s.15 – 29. ill.

1779. Grunnarbeidet begynner. - S.10. i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseet, 1984. 28 s. Ill.

1780. Murerarbeidet begynner. - S. 10. i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseet, 1984. 28 s. Ill.

1784. Kirka innviet. 15. august. - S.14 i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseet, 1984. 28 s. Ill.

1784. Inventar som ble flyttet over fra den gamle kirka: 3 kirkeklokker, 1 orgel (bygget 1747?), 2 portretter: Lorentz Lossius og Hans Aasen. 1 Epitafium: Johannes Jürgens, 3 ”bibelske bilder” over de tre inngangsdører. - S.18 i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1784. Støpt jernplate med innskrift i forgylte bokstaver satt inn i våpenhuset, over døra til kirkerommet. - S. 70 i Kvikne, Olav. *Røroskirkens Byggmester*, i Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo 1965, s. 61 – 70. ill.

1787. Orgelet dekorert av Peder Ellingsen. - S. 18 i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1792. Altertavlen. ”Altertavlen med nattverdtemotiv er et vakkert empirearbeid fra 1792 av tegnemester Johan Jørgen Lyng i Trondheim». - S.16. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest*. i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1800-tallet

1813. Grunnplan av kirka. Tilhørende brev med beskrivelse. Statsarkivet i Kristiansand. Mandal kirkes arkiv, 1813.

1834. Blyanttegning/skisse av kirka sett fra nordvest. Skissen utført av J.P.T. Ræder i hans dagbok. Kopi i Riksantikvarens arkiv. Dette er den eldste billedlige fremstilling av kirka som prosjektleder har registrert.

1836. Prophiler af Røraas kirke tegnet 1835 af Ole Kjelsberg”. Lavert? tusjtegning på papir. Oppriss/oppmålingstegninger? Av vest- og nordfasadene. Tegningen ble sommeren 2000 funnet av prosjektleder i Apaasgården fra Røros. Aspaasgården står nå på Trøn-

delag Folkemuseum. Tegningen var i original? ramme. Glasset var knust og bildet lå innenfor et knust vindu, utsatt for snø og regn. Tegningen ble overlatt til konservator Anne Sommer-Larsen på museet for magasinering og evt. konservering. (Se også 1922. Domenico Erdmann).

1837. Nye jernporter mot Kjerkgata. - S. 21. i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseumet, 1984. 28 s. Ill.

1847. Fasadeoppriss/oppmålinger(?) av vest- og nordfasadene, signert Th(?) Borchgrevink. Dette kan være «kopi» av Ole Kjelsbergs laverte tegning fra 1836. (Se 1836) Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1851. Nye jernporter mot Hiortkapellet. - S. 16. i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseumet, 1984. 28 s. Ill.

1854. Portrett av Julius Begtrup opphengt i kirka etter hans død. - S. 28 i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784-1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1857. Lavert? tegning på papir. Viser øst og nordfasadene på kirka. Datert 1857. ca 40x60 cm. Maleriet registrert og fotografert av Stephan Tschudi-Madsen, antagelig i 1976. Eier i 1976, Jørgen L. Feragen, Feragen. Innrammet i original ramme. Uten glass. Papiret skadet med rifter og oppskallinger. Bildet lånt ut av de nåværende eierene, Ingrid og Helmer Melien, Feragen, til en jubileumsutstilling arrangert av kirkeklokkekomiteen i 1994. Bildet forsvant etter utstillingen og har senere ikke kommet til rette.

1883. Kirka fikk ovner. Fire stk. Innviet 11.november. Dette var første gang kirka bla varmet opp. - S. 56. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill. - S. 31. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1890. Kirka fikk nytt orgel. - S. 56. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1900-tallet

1904. Utvendig oppussing. Kvadermalingen fjernes. - S. 56. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt

fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill. - S. 25. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest*. i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1904. Utvendig oppussing. ”Sommeren 1904 blev der foretatt en større oppussing av Røros kirke. Den gamle kalkpuss blev bortmeislet og erstattet med cement ”soplimpuss” og kirkens tak blev tjæresmurt.” - S. 31. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1904. «Flisene i våpenhuset er lagt i 1904 (på begge sidene av midtfeltet er sementgolv) og de i skip og kor er fra 1915.» Videre anbefales løsninger på å legge tilbake tregulvet slik det var opprinnelig. - Innberetning fra arkitekt Halvor Vreim. Oktober 1960. Riksantikvaren.

1904. Søyleradene langs skipets vegger og på begge sider av inngangsdøra ble revet ned og fjernet. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill. (JB’s kommentar. Dette er usikkert. Jfr. Figur 22 som viser at søyleradene er fjernet. Fotografiet er oppgitt til å være tatt i 1897. Det nye orgelet som ble satt inn er på plass, dvs. at bildet er tatt etter 1890. Sannsynligvis er søyleradene fjernet før 1904, slik det oppgis hos Gleditsch).

1910. Det gamle tårnuret ble fjernet, og nytt ur laget av urmaker Syrstad i Steinkjer ble innsatt. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1911. Søyleradene på begge sider av hovedinngangsdøra innsatt. - S.32 i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1912. Søyleradene på begge langsider også innsatt. - S. 32. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1911-12. Søyleradene langs skipets vegger og på begge sider av inngangsdøra ble remontert. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1913. Elektrisk lys innlagt. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1914. Elektrisk lys innlagt. To kobberlysekroner og de fire kobberlamper er tegnet av ark. Harald Aars. - St. Tschudi-Madsens innberetning av 24.10.1960, hvor han henviser til Røros kirkes kallsbok. Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1914. ”Innvendig er kirkemalingen i god stand, undtagen paa murvæggene og himlingen i særdeleshed over orgelprospektet, hvor fuktigheten ogsaa har angrepet panelet, som nu er klædd med umalt pap.” Papklædningen kan sees paa billedet i aarboken for 1914, side 128.” - S. 196. i Erdmann, Domenico. *Indberetninger*, I Aarsberetning for 1915 for Fortidsminneforeningen, Kristiania 1916, s. 190 – 196. ill.

1914. ”Et lignende epitafium er nu forarbeidet til to gamle malerier og anbragt paa den motsatte side, men stafferingen er noksaa maadelig”. - S.196. i Erdmann, Domenico. *Indberetninger*, I Aarsberetning for 1915 for Fortidsminneforeningen, Kristiania 1916, s. 190 – 196. ill.

1914. Det gamle orgelet kommer tilbake fra lagring på Norsk Folkemuseum og gjeninnsettes over alteret. - S. 56. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill. - S. 32. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i *Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum*. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1914. Gulvet i alterringens alterparti fornyet. - S.32. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i *Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum*. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1914. Abildgaards epitafier flyttet fra sakristiet til høyre for alteret. - S.32. i Guldal, Olav. *Røros –kirkens historie*, i *Røros Kirke 1784 – 1934. Festskrift i anledning Røros kirkes 150 års jubileum*. Røros 1934, s. 13 – 34. ill.

1914. Gulvet i kirken er fra 1914. av hollandske rødbrune riflete fliser lagt på betong etter Johan Meyers råd. St. Tschudi-Madsens innberetning av 24.10.1960, hvor han henviser til Røros kirkes kallsbok. Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1915. De gamle ovnene ble fjernet, og dampsentralvarme ble installert. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1915. Terracottaflisgulv ble lagt i korsgangene. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1916. Ny døpefont av kleberstein og marmor. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1916. Stoleradene, (benkene) ble forandret ”til nye tidsmessige og bekvemme stoler”. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1916. Brev fra Fortidsminneforeningen i Trøndelag ved Th. Petersen. til Riksantikvaren. Restaureringen har ikke vært forelagt de antikvariske myndigheter, men har blitt utført på sokneprestens initiativ. Restaureringen er prisverdig utført. Prof. Meyer ønsket ikke at den utvendige kvadermalingen skulle gjenopptas, idet den ”vilde virke uheldig”. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1917. Kirken var ”kirken helt ferdig restaureret og oppusset”. - S. 57. i Gleditsch, J. *Røros Kirke*, i Gammelt og Nyt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. Oslo 1925. s. 56 – 57. ill.

1921. Brev fra D. Krohn Holm, Kristiania, til Riksantikvaren. Omtaler 21 bilder ”som er ved at gaa sin undergang i møte”. ”Utsatt for fuktighet og ødeleggelse.” Dette er epitafiene over Irgens og frue. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1922. Brev fra Restaureringskonsulent Domenico Erdmann til Riksantikvaren. Han har på Katedralskolens loft i Trondheim funnet en ”stor haandtegnet gjengivelse av arbeidstegning til Røros Kirke. Den er utført i tusch, viser bygningens facadeutstyr med sorte hjørnekvadre, gesimser og indfatninger, og har følgende paa-skrift: Prophiler af Røraas kirke tegnet 1835 af Ole Kjelsberg”. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. Originalen eller en kopi av denne, ble sommeren 2000 gjenfunnet av Jon Brønne i Apaasgården fra Røros. Aspaasgården står nå på Trøndelag Folkemuseum. Tegningen var i original? ramme. Glasset var knust og bildet lå innenfor et knust vindu, utsatt for snø og

regn. Tegningen ble overlatt til konservator Anne Sommer-Larsen på Trøndelag Folkemuseum for magasinering og evt. konservering.

1922. Brev til Riksantikvaren fra Røros menighetsråd. Krohn Holms klage over skadene på ”dobbeltbilledet av direktør Johannes Jürgen og hustru” er ugrunnet. Menigheten vil likevel benytte seg av tilbudet om offentlig restaurering av kirkens bilder, og ber om ”at sende en mand herop for at besiktige disse.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1922. Ny mellomdør i hovedinngangen. Døra er en gave fra en utflyttet Rørosing. Brev fra Røros menighetsråd til Riksantikvaren, som ber om råd mht. maling. Den nye døra ”er malt grå efter avtale ham selv. Gangen indvendig er graa og hvit, den indre kirke-dør er ogsaa malt graa utvendig og indgangsportalen er graa både utvendig og indvendig, alt i forskjellige nuancer. Dørene indvendig i kirken er røde, muligens hovedindgangsdøra ogsaa tidligere har vært rød utvendig. Men da var gangen hvit.” Giverens representant på Røros mener at ”den indre dør utvendig og den nye dør paa begge sider skal ommales røde. Hovedportalen skal være som den er graa.” Menighetsrådet er ikke enige, og ber om råd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1923. Dekorasjoner på prekestolen. Brev fra Kirkedepartementet til Nidaros stiftsdireksjon med gjenpart til Riksantikvaren. Departementet mener at det er ”intet til hinder for at prekestolen og feltene ved siden av undersøkes, at der derfter anbringes et Kristus – monogram på den lille runding på prekestolen og at der i hvert av feltene på begge sider av denne anbringes et passende skriftsted eller salmenummere.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1923. Innberetning fra Domenico Erdmann. Røros Kirke. Han omtaler her: Kirkemodellen, og rester av en annen modell. Erdmann fraråder på det sterkeste å sette ”inskripsjon” i sidefeltene ved altertavlen. Det er allerede installert elektriske lamper på dette stedet. Det er foreslått å anbringe et Kristusmonogram, IHS, tegnet av Munthe Kaas i prekestolbrystningens medaljon. Orgelgalleriet har ”stjernerdekoreerte felter”. Ved siden av alteret er ”de nylig indsatte presteepitafier.” Han foreslår at maleriene i kirka som henger mede i kirka mot murveggen bekles på baksiden med asfalt-papp og støttes med klosser mot veggen slik at det blir et mellomrom mellom bildet og den kalde murveggen! Hr. Kvikstad reparerer det gamle orgelet. ”Utvendig

mangler kirken fremdeles de sortmalte indfatninger.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1924. To Bilder av prestene Borchgrevink, opprinnelig tilhørende Det Kroghske gravkapellet ved kirka. Brev fra Kirkedep. til Nidaros stiftsdireksjon med gjenpart til Riksantikvaren. Bildene er tilbakelevert til kirka fra arkivar Finne-Grønn, som hadde avhendet dem uten departementets samtykke. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1925. Restaureringen av kirkemodellen må utsettes pga. Røros kommunes dårlige økonomi. Brev fra Kirke- og undervisningsdepartementet til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1939. Kirkemodellen på loftet. Brev fra Røros menighetsråd til Riksantikvaren, hvor de ber om å få tilbake de ”to trestykker tilhørende Røros kirkes modell som ble sendt til konservator Dørje Haug. ”På trestykkene er der tegnet framstillinger over religiøse motiver.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1939. Kirkemodellen på loftet. Brev fra Riksantikvaren til Røros menighetsråd. Bitene returneres. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1939. Bilder med religiøse motiver. Brev fra sokneprest A.F Andersen til Dørje Haug med forslag om å utføre nye billedutsmykninger i kirka, med maleriene i kirkemodellen som forbilder. Videre; ”I kirken henger fra før Statsråd Torolf Prytz’s bilder med religiøse motiver, som er restaurert ved dem.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1939. Bilder med religiøse motiver. Brev fra sokneprest A.F Andersen til Riksantikvaren. ”Statsråd Torolf Prytz’s bilder med religiøse motiver er som en prøve inntil videre opphengt i kirkens kor.” - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1940. Nytt maleri av Peder Hiort gitt av Hiorts stiftelse. Forslag til opphenging og flytting av salmenummertavler i den anledning. Brev fra Røros Sokneprestembete til Nidaros Stiftsdireksjon og Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1940. To malerier (uspesifiserte) fra Det Finne-Borchgrevinkske gravkapell. Forespørsel om hjelp til restaurering. Brev fra Røros Skolestyre til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1940. Anbefaling av malerikonservator Dørje Haug, Nasjonalgalleriet, til å utføre restaureringen. Kostnad. Kr. 125, - pr stk. Brev fra Riksantikvaren til Røros skolestyre. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1941. Maleriet av Peder Hiort. Klage over størrelsen, innrammingen og plasseringen av bildet. Forslag til omplassering fra koret til annet sted i kirka. Brev fra Riksantikvaren til Nidaros Stiftsdireksjon. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1941. Ønske om fagmessig undersøkelse av barokkorgelet i kirka. Brev fra Røros Sokneprestembete til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1943. Ønske om restaurering og omplassering av Irgensepitafiet til «muren bak alteret». Brev fra Claus Irgens til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1943. Irgensepitafiet. Positivt svar fra Riksantikvaren på omplassering av bildet, samt på forespørsel om restaurering. Saken utsettes pga. arbeidspress og mangel på konserveringsmidler. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1943. Omplassering av Irgensepitafiet. For å få plass på bakveggen i koret må en av bærestolpene til galleriet flyttes! Brevskriveren antyder at bildet tross alt har tradisjon med nåværende plassering, slik at dette kan skape motstand i lokalmiljøet. Brev fra professor Erling Gjone til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1944. To brev fra Ing. Olaf Platou til Riksantikvaren med anbefalinger om hvordan barokkorgelet i kirka bør restaureres. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1944. To brev fra Orgelbygger J.K.Jürgensen til Røros menighetsråd med anbefalinger om hvordan barokkorgelet i kirka bør restaureres. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1946. Restaurering av orgelet. Rapport med fotografier oversendes til Riksantikvaren fra Ing. Olaf Platou. Rapporten finnes ikke i RA's arkiv.

1946. Oversendelsesbrev med rapporten vedr. restaureringen av orgelet fra Riksantikvaren til Røros

menighetsråd. Det innebærer at rapporten finnes i Røros menighetsråds arkiv. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1952. Nye vinduer i sakristiet. Anmodning om bistand. Brev fra Riksantikvaren til ark. Wilhelm Swensen. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1955. Fru Anna Marie Falkberget har skjenket kirken et maleri av Røros gamle kirke. Bildet er hengt opp på nåværende plass i kirka. Brev fra Røros menighetsråd til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1957. Tilstandsrapport og forslag tiltak i kirka. Skader på puss, treverk, beslag og maling. Fra arkitekt Erik Guldahl til Røros menighetsråd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1957. Restaureringskonsulent Finn Krafft utarbeider forslag til istandsetting og malerarbeider. Forslag: Utvendig. Alt utvendig treverk må males. Eldre maling fjernes før ny maling. Mye treverk må byttes ut. Pussen fornyes og kvadermalingen males opp igjen. «Den skvett puss som kirken har nå og de de glattpussede bånd, gesimser og hjørnekvadere, fikk kirken i 1904. Kirketjeneren kan huske dette, og hans far som var kirketjener før ham. Før 1904 var hjørnekvadrene bare malt, sier kirketjeneren.» Krafft foreslår fargeundersøkelser utvendig. Innvendig: Våpenhuset males opp, i himlingene under galleriene skaller malingen av. Riksantikvaren slutter seg til Finn Kraffts rapport. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1958. Anmodning om midler til restaurering av barokkorgelet på nytt. Brev fra Røros menighetsråd til Riksantikvaren. Riksantikvaren finner det merkelig at det allerede er defekt bare 12 år etter forrige restaurering. Prioriterer søknaden. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1958. Overføring av kr. 2.500 fra Riksantikvaren til Røros menighetsråd for betaling for restaurering av barokkorgelet! Arbeidet er utført av Brødrerna Moberg i Sverige. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1958. Summarisk forslagsrapport fra ark. Erik Guldahl til Røros menighetsråd vedr. arbeider som «bør nu igangsettes». «Restaurering av hoveddør og

sideinnganger, Utskifting av panel på sideinnganger, Utskifting av vinduer og dør i sakristiet, Restaurering av tårnfoten (våpenhuset) vegger og tak, Avvasking av rød tranmaling og restaurering av de indre dører til kirkeskibet.» - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. rapport fra Ola Øgar Svendsen, Riksantikvaren, vedr. forslag om oppussing av kirka. «Det vil bety mye for kirkerommets arkitektur at benkedørene kommer på plass igjen. Spesielt vil benke, - eller pulpitudørene foran de innelukkede benker langs langveggen stramme opp interiøret.» Han på peker sprekker over vinduene i skipet. Sakristiet pusse opp, vinduene bør skiftes til smårutete, slik det var tidligere. Innredning av dåpsrom i 2. etg. og toaletter i kjelleren. «Sideinngangene har glattpanel under det nåværende og bør få det igjen.» Det er usikkert om dette er inn eller utvendig. Eldre fotografier viser en annen panel enn den nåværende utvendig. Store deler av dagens panel er imidlertid gammel, trolig opprinnelig. Dette kan bety at dagens panel i en periode har vært overpantelt. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Engasjering av ark. Guldahl og restaureringskonsulent Finn Krafft for å følge opp arbeidene i kirka. Plan for ny belysning utarbeidet av Chr. Glasmagasin. Div. brev. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Finn Krafft sender inn malingprøver til kjemiker Sverre Halsør, Alf Bjerckes Fabrikker. Han ber om hjelp til å finne sammensetningen av den blå fargen på portalen. Noe svar på forespørselen finnes ikke. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Riksantikvarens restaureringskonsulent Finn Kraffts rapport. «..malerne som holder på å male interiøret.» «Vi finbestemte fargene på benker (etter det opprinnelige) o.a. - og også i våpenhuset. Himling og under galleriene er ferdig malt, og gallerifrontene er vasket, mens frontenes vestpartier vil bli malt opp da de er meget medtatt.» Fargene utvendig «vil bli bestemt når snekkerarbeidene er ferdige utpå sommeren». - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Rapport til Sokneprest Oudenstad fra Finn Krafft. «Etter konferanse med arkitekt Vreim ble vi enige om at vinduene utvendig på kirken bør males hvite, det vil passe best slik som veggene nå er.»

«Vreim sier at den gule fargen på våpenhusets bjelker står godt nå, så vil det da ikke være noe vunnet ved å male mer på dem.» - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Riksantikvaren «slutter seg til restaureringsplanene for kirken.» Brev fra Stephan Tschudi-Madsen til Kirke og Undervisningsdepartementet. Etter den korrespondansen som finnes er det vanskelig å vite hva de egentlig slutter seg til, bortsett fra at de godkjenner toalettene i kjelleren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. «Tror De at det blir mulig for Dem å komme til Røros i august og utføre en del marmoreringsarbeide?» Forespørsel fra Restaureringskonsulent Finn Krafft til senere restaureringskonsulent Odd Helland. 14.8.1959. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Brev fra Finn Krafft til Sokneprest Oudenstad om at restaureringsassistent Odd Helland kommer til Røros for å utføre det fargerestaureringsarbeidet som står igjen. «(knepallet og en del på galleribrystningene)». - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Regning fra Finn Krafft til Sokneprest Oudenstad for arbeidene som Odd Helland har utført. «Marmorering og restaurering av marmorering.» Fra 8. til 22. sept. 1959. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Restaureringsrapport fra Odd Helland. «Ny-marmorering». Den nye gesimslisten i overkant av brystningene på pulpituret langs veggene. «Restaurering av gammel marmorering.» De fire store ovnene ble fjernet da sentralvarmeanlegget ble montert. På grunn av avvasking av sot på galleribrystningene etter ovnene var det store slitasjeskader i maling og marmorering. Gesimsene var mest avslitt. «Marmoreringen ble nå på de avslitte stedene trukket opp igjen så vidt mulig etter de gamle merkene.» «Marmoreringen på alterringens håndlist var oppskrapet og slitt. Den ble nå restaurert.» «Søylene under nederste galleri hadde en del store spikerhull og skrubbermerker som nå ble flekket på.» Helland foreslår å avdekke de marmorerte rammene til salmenummertavlene. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Hengslene til benkedørene. Innberetning fra arkitekt Halvor Vreim. «De nye hengslene som er

laget til stoldørene skiller seg i dimensjonering og utforming på en høyst uheldig måte fra de opprinnelige som det er bevart prøver på. Et hengsle var allerede brukket og andre bøyd, slik at dører vanskelig kunne lukkes. Den nye spinkle slappe og sleipe form avviker sterkt fra den friske, kraftige og vel gjennomarbeidede som de gamle hengslene har.» - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1959. Eksteriør og interiør. ”Til 175-års jubileet i 1959 fikk både interiør og eksteriør en nødvendig oppussing og restaurering under faglig ledelse og ut fra antikvariske hensyn. De opprinnelige fargene ble tatt opp igjen, interiøret er holdt i lyst grått med brystninger og horisontalbånd i blågrå marmorering. De originale utefargene hvite kalkvegger og svartblå hjørnekvader og vindusramninger, gav den stramme og høyreiste kirken igjen dens karakteristiske plass i bybildet.” Prosjektleders kommentar. Kirka var ikke ferdig utvendig i 1959. I et brev av 27.9.1960 til Riksantikvaren ber sokneprest Ougenstad om hjelp til å ferdigstille kirka utvendig «slik kirken stod ved innvielsen i 1784 og like til oppussingen i 1904.» s.16 – 17. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest.* i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1959. De privilegerte stoleradene. ”I 1913... ble det satt opp søylerader langs veggene for å dekke de tomme flatene etter de privilegerte stoleradene, som var fjernet. De ble heldigvis oppbevart, og er nå igjen på plass etter restaureringen i 1959». s.25 i. Aspaas, Kristen. *Series Pastorum.* i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 18 - 27. ill.

1960. Innberetning fra førsteantikvar St. Tschudi-Madsen med forslag til videre restaurering. Eksteriør: «Kirkens utvendige maling. Må utføres i overensstemmelse med et av Finn Kraffts tidligere oversendte alternativer.» Interiør: Pålegg fra el-verket om å fornye det elektriske anlegget. Fjerne kobberlysekronene og henge dem i tårnfot eller tårnkammer. Ny belysning i kirka. Alterlysenes elektriske installasjoner fjernes. Nye gardiner i sidepulpiturene, muligens også vestpulpiturene. Lette tekstiler som slipper lys gjennom «vil berike rommets virkning stofflig og koloristisk». Tekstilkunstneren Anne Lise Knudzon var innkalt som sakkyndig og uttalte seg på stedet. «Nytt teppe på korgulvet. Fjerne flisgulvet fra 1914. Fjerne organistens skjemnde teppeforheng og messinggelender. Fernisering av søyler i henhold til Odd Hellands retningslinjer. Restaurering av fanen. (Prosjektleders kommentar: Kun en?). Malerier plasseres i tårnfot eller

museumsrom. Nummertavler avdekkes». - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1960. Utvendig overflatebehandling. Riksantikvaren v. Bjørn Dammann oversender til Sokneprest Oudenstad forslag til overflatebehandling av murverket. Forslaget kommer fra Oslo Mørtelverk og består av en to-trinnsprosess. Først «Murex» og deretter Mineralitmaling. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1961. Utvendig puss, kostnader. Brev fra sokneprest Oudenstad til Finn Krafft. I brevet siteres også «En historisk interessant mann på Røros, vel 70 år, Magnus Engzelius, har skrevet ned for meg sine barndomsindringer om gardinene i kirken. Han sier bl.a. Alle de lukkede stoler hadde dører som var låsferdige og gardinene er jeg sikker på var middels mørke grå av tykt, ugjennomsiktig grovt strielignende tøy. Gardinene for den låste kongestol, som ble leiet av madam Leigh, senere min oldefar Magnus Engzelius og hans familie, mener jeg å erindre at det var av rødbrunt fløyel i likhet med stoffet på knefallet.» (Prosjektleders kommentar: M.E. kan være født ca. 1890. Han har derfor gode muligheter for å huske hvordan kirka så ut før restaureringen i 1913-17). - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1961? Benkedørene og hengslene. Løst, usignert og udatert notat med skisser for løsning av problemene. De nye hengslene beskrives som ubrukelige. «Men det viser seg at de gamle smidde hengsler er solide og da så å si alle er bevart bør disse brukes». - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1961. Kontroll av pussprøve utvendig. Prøven var ikke tilfredsstillende, det foreslås at pussen fjernes helt. Brev fra ark. Halvor Vreim til prost Konrad Oudenstad. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1961. Forslag til ny belysningsplan. Fra Jonas Hidle til Røros menighetsråd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1962. Forslag til nye tekstiler/forheng i kongestol og pulpiture. Brev fra Finn Krafft til sokneprest Oudenstad. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1962. Forslag til farger på vinduer, sokkelprofil og grunnmur utvendig. Tjærebeising av lemmene i tårnet og anvisning av forgylling av engelen på spiret. Brev

fra ark. Cato Enger til sokneprest Oudenstad. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1962. Viserene på tårnuret forgylt. Pussbåndet fra 1904 rundt vinduene hugget vekk. Brev fra sokneprest Oudenstad til Riksantikvaren. Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1962. Restaureringskonsulentens rapport. (Finn Krafft). Utvendig: «Fått igjen sine kalkhvite vegger, pusset «for hånden». Alt utstyr, bånd, hjørnekvadre o.a. ble behandlet med nesten sort, blålig mineralitt. Treverket nordvest- og sydtillbyggene, vinduene samt hovedportalen ble malt med de samme to farger.» «Viserne på tårnurene ble forgylt.» Innvendig: «Grå, grove gardiner i alle pulpituråpninger, untatt i kongestolen hvor gardinene er i brun-rød velour. Grå løpere i skipets ganger». - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1963. Lyskastere montert inne i kirka for å lyse opp alterpartiet. Brev fra sokneprest Oudenstad til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1963. Tårnengelen tatt ned og forgylt. s. 61 i Kvikne, Olav. *Røroskirken Byggmester*, i Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo 1965, s. 61 – 70. ill.

1963. Kongestolen fikk nye røde draperier. s. 62 i Kvikne, Olav. *Røroskirken Byggmester*, i Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo 1965, s. 61 – 70. ill.

1963. Pulpiturene fikk grå tekstiler. s. 62 i Kvikne, Olav. *Røroskirken Byggmester*, i Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo 1965, s. 61 – 70. ill.

1963. Utvendig oppussing. Sorte hjørnekvadre og lisen males opp igjen. s. 66 i Kvikne, Olav. *Røroskirken Byggmester*, i Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo 1965, s. 61 – 70. ill.

1966. Nytt Tsjekkisk orgel. s. 13. i Ødegaard, Sverre. *Om Kjerka på Røros*. Rørosmuseet, 1984. 28 s. Ill.

1966. Innvielse av det nye orgelet med festgudstjeneste. 20.2.1966. Invitasjon fra sokneprest Oudenstad til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1967. Ønske om å tilbakeføre galleriene der «Hollenbach orgelet» sto. Dette ble fjernet i forbindelse med

installasjon av det nye orgelet. Brev fra sokneprest Oudenstad til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1969. Besiktigelsesrapport vedrørende maleriene i Røros kirke. Malerikonservatorassistent Terje Norsted beskriver tilstand og foreslår tiltak for syv av maleriene i kirka. 10.3.1969. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1971. Søknad om fjerning av benkerader og utvidelse av koret i kirka. Brev fra sokneprest Hesselberg til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1971. Fjerning av de tre forreste benkeradene og legging av nytt gulv i koret anbefales av Riksantikvaren. Brev fra Riksantikvaren til sokneprest Hesselberg. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1972. «Utvidelsen av korgulvet var utført ved Håkon Borgås til alles tilfredshet.» Besiktigelse 25.-29.9 1972. Arne Madsen og Ola Øgar Svendsen. Notat. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1974. Malerier. "I sakristiet henger i dag også maleriene fra Finne-Borchgrevinks gravkapell: Jens Finne, Jens Finne Borchgrevink, Mathias Volqvart Brun, og h. Malene f. Borchgrevink og Henrik Leonard og Peter Borchgrevink." s. 15. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest*. i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1974. Malerier. "Malerisamlingen inneholder portrettene av fjellbonden Hans Aasen og bergmennene Lorentz Lossius, Johannes Irgens med frue, Elisabeth f. Arnisæus og Peder Hiort. Prestegalleriet viser Bispekop M.F.Bang, og sogneprestene Peder Ditlevsen, Jens og Peter Abildgaard, Svend Aschenberg, Julius Begtrup og Thv. Lunde. Nyere malerier er et av Røros gamle kirke og et portrett av byggmester Sven Aspaas». s. 16. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest*. i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1974. Faner og malerier. "Orgelet flankeres av de to silkefanene til Røros Bergkorps. Et annet minne fra den gamle kirken er to malerier." s. 16. i Aspaas, Kristen. *Kirke og prest*. i Rørosboka. 5. bind. Røros. s. 9 – 17. ill.

1975. Setnings-, råte- og krympeskader i inventaret. Stor og meget viktig rapport fra Riksantikvarens byggningskonsulent Arne Madsen oversendes Røros kom-

mune, formannskapet. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1975. Opprusting av fyringsanlegget. (Uspes.) Brukt kr. 17.500,-. Brev fra Røros formannskap til K.U.D. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1975. Opplysningsvesenets fond. Tilbakebetaling av lån. Røros Kirke får hvert år i 10 år et bidrag fra Riksantikvaren på kr. 25.000,-. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1976. Setnings-, råde- og krympeskader i inventaret. Arbeidet er igangsatt. Rapport fra Riksantikvarens bygningskonsulent Arne Madsen. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1976. Malerier i kirka. Fjerning og omplassering. Notat fra Stephan Tschudi-Madsen. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1977. Utbedringsarbeider utvendig puss. Rapport fra Riksantikvarens bygningskonsulent Arne Madsen. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1983. Brannjør innsettes mellom tårn og orgelgalleri. Tillatelse gis til at kirkegårdsportalene flyttes. Rapport fra antikvar Kåre Hosar til Røros menighetsråd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1983. Forslag til ny lesepult og takrenner på tårnet. Rapport fra antikvar Jens Chr. Eldal. til Røros menighetsråd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1983. Brannsikring. Pålegg om branndører og rydding av loft. «Alt brennbart må fjernes omgående.» Brev fra Brannvesenet i Røros til Røros Kommune. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1983. Rydding av loft. «Vi forutsetter at det under ryddearbeidet samarbeides med antikvarisk kyndig personell, slik at alle gjenstander med antikvarisk verdi sikres videre oppbevaring på et trygt sted utenfor kirken.» Brev fra Riksantikvaren til Røros kommune. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1984. Fargeundersøkelser av deler av interiøret og eksteriøret. Råd om oppbevaring av de gamle fanene. Rapport fra Restaureringskonsulent Jon Brønne og atelierleder Mille Stein, Riksantikvaren til Røros menighetsråd. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1988. Innsetting av luke i tårnet mot taket, forslag til vindu i kirkerommet mot sakristitaket og trådglass i vinduene mellom øvre galleri og kirkeloftet. Brev fra Rørosmuseum til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1988. Sprinkler og Delugeanlegg i kirka monteres. Brev fra Røros kommune til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1994-1995. Barokkorgjelet restaureres. Diverse korrespondanse i perioden 1988-1995.

1994. Undersøkelser av orgelprospektet. Rapport fra rådgiver Jon Brønne, Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1994. Gesimsene i tårnet repareres. Brev fra Røros kirke til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1997. Tårnet og kirkespiret. Overflatebehandlinger og reparasjoner. Forslag til tiltak. Befaringsrapport fra Vitenskapelig rådgiver Jon Brønne, NIKU. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1998. Irgensepitafiet tas inn til konservering og restaurering. Brev fra NIKU til Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1998. Nytt lynvernanlegg monteres. Div. korrespondanse mellom Røros kommune og Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

1999. Befaring i forbindelse med nytt hovedorgel og annet. Befaringsrapport fra Oddbjørn Sørmoen, Riksantikvaren. - Riksantikvarens antikvariske arkiv. A.359. Røros.

2000 til 2002

2001. Kulturhistorisk konservator Merete Winness, NIKU, foretar en tilstandsvurdering av møblene i Røroskirka. - Winness, M. 2001. Møbler i norske kirker. - Upublisert rapport til Riksantikvaren. 17 s.

2002. Malerikonservator Jørgen Solstad, NIKU, gjennomfører konservering av Irgensepitafiet: - Solstad, J. 2002. Irgensepitafiet i Røros Kirke. NIKU Publikasjoner nr. 118: 28 s.

Vedlegg 2 Personer som har arbeidet med/for Røros kirke.

Litteratur og referanser

Alfabetisk ordnet Navn	Arbeid	Litteratur og referanser
Aspaas, Svend (1736-1816). Murer, Ålen.	Arbeidsformann	Arbeidets Rett, 27.7.1964. Byggmester Sven Aspaas minnes. Bull, Edvard oa. 1923. Aspaas, Sven Halvorssøn. I: Norsk Biografisk Leksikon Bd.1. Kristiania:298-299. Eldal, Jens Christian og Malling, Julius. 1981. Aspaas, Sven(d) Halvorssøn. - I: Norsk Kunstnerleksikon. Bd.1. Oslo:91-92. Fett Harry. 1937. Sven Aspaas som Kirkebygger II. -I: Fjell Ljom, 7 mai. Fett, Harry 1937. Sven Aspaas som Kirkebygger. - I: Fjell Ljom, 5 mai. Guldal, Olav. 1937. Svend Aspaas. I: Arbeidets Rett, 19.5. Ormhaug, Tørres. 1959. Svend Halvorsen Aspaas. En fremragende byggmester. En mekanisk begavelse. - I: Jul i Fjellheimen. - Forlaget Fjellheimen, Røros:13-14. Ødegaard, Sverre. 1977. Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye. - I: Fjell – Folk. Nr.2.: s. 23. ill. Åsvold, Jon P. 1975. Svend Halvorsen Aspås, ålbyggen som ble en berømt kirkebygger. - I: Arbeidets Rett, 3.10.
Bergius, Anders (Andreas). (1718-1793). Svensk maler.	Tilskrevet portrett av Biskop M.F.Bang. ca. 1785-90. Beskåret i 1924.	Christie, Sigrid. 1981. Bergius, Anders. - I: Norsk Kunstnerleksikon. Bd.1. Oslo:196-197. Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museums pedagogisk Forening. Oslo: s.21.
Bogarth, Adrian. (ca. 1660-1708). Sølvsmed, Trondheim	Vinkannen. 1702	Ødegaard, Sverre. 1984. Om Kjerka på Røros. - S.18. Rørosmuseet: 28 s. III.
Brouer, Herman. (ant. 1683-1703/5). Sølvsmed. Tyskland. Trondheim.	Oblatesken.1600-tallet	Ødegaard, Sverre. 1984. Om Kjerka på Røros. - S.16. Rørosmuseet: 28 s. III.
Castru, Mester. (Ukjent).	Bygningsmaler	Aspaas, Kristen. 1974. Kirke og prest. - s. 15 i: Rørosboka. 5. bind.. Røros:9-17. ill.
Dal, Harald (1902-1979). Maler. Oslo.	Portrett av forfatteren Johan Falkberget. Olje på huntonitt. sept. 1954	Thorud, Svein. 1981. Dal, Harald. - I: Norsk Kunstnerleksikon. Bd. 1:458-460.
Dorenfelt, Jens Peter. (1721/22-1788). Sølvsmed, Trondheim	Kalk og disk. Tidlig 1700-tall	Ødegaard, Sverre. 1984. Om Kjerka på Røros. - S.18. Rørosmuseet: 28 s. III. 28 s. III.

Navn	Arbeid	Litteratur og referanser
Ellingsen (Ellensen), Peder. (1725-1803). Byggeleder, snekker, treskjærer. Røros/Trondheim.	«1779. To modeller av nytt kirkebygg. 1784, Prædikestoel, Knæfallet, Alterets uthug, saavel som adskilligt andet Arbeids Forfærdigelse"...(Kvikne 1964)	Guldal, Olav. 1937. Svend Aspaas. - I: Arbeidets Rett, 19.5. Kvikne, Olav. 1965. Røroskirkens Byggmester. - I: Fortidsminneforeningens Årbok 1964, Oslo: s. 68 ill. Mykleby, Axel. 1981. Ellingsen (Ellensen), Peder. - I: Norsk Kunstnerleksikon bind 1: s. 565. Norsk Kunsthistorie, Bd.2. 1927. s. 54.
Floer, Henning. (Ukjent). Murer, Kvikne?	Arbeidsformann	Ødegaard, Sverre. 1977. Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye. - I: Fjell – Folk. Nr.2: s. 22.
Lehmann, Carl. (1794-1876). Maler. Danmark/Sverige.	Portrett av Julius Begtrup. 1854. Beskåret i 1924.	Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo: s.21.
Lilje, (Lillie) Peder Andersen. (død 1711). Maler. Sverige/Trondheim.	Diverse malerier, olje på tre, overført fra den eldste kirka	Reitan, Ingeborg. 1981. Lilje, (Lillie) Peder Andersen. - I: Norsk Kunstnerleksikon. Bd. 2: 761-762. Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo: s.20. Ødegaard, Sverre. 1984. Om Kjerka på Røros. - s. 16. Rørosmuseet: 28 s. III.
Lyng, Jørgen. (1756-1793). Maler. Trondheim.	Altertavlen	Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo: s.21.
Mohr, Phillip. (Ukjent). Murer.	Arbeidsformann	Ødegaard, Sverre. 1977. Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye. - S. 23 i Fjell – Folk. Nr.2.1977.
Neumann, Peter Leonard. (1729-1792?). Murmester	Arkitekten til kirka? 1777. Prosjekterer og lager "Grund- og Profil-Rids."	Ødegaard, Sverre. 1977. Litt om gammelkjerka og byggingen av den nye. - S. 22 i Fjell – Folk. Nr.2.1977.
Rust, Casper Olsen. (1721-1772). Sølvsmed, Trondheim	Sognebudskalk med disk	Ødegaard, Sverre. 1984. Om Kjerka på Røros. - Røros-museet: s. 19. III.
Rådlaus, Anders. (Ukjent). Snekker		Aspaas, Kristen. 1974. Kirke og prest. - S. 15 i Rørosboka. 5. bind. Røros.
Sagmester, Iver. (Ukjent). Snekker		Aspaas, Kristen. 1974. Kirke og prest. - S. 15 i Rørosboka. 5. bind. Røros.
Schøller, Johannes Casper. (ca. 1742-1797). Maler. Danmark	Tilskrevet portretter av begge prestene Abildgaard. Før 1778	Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo: s.21.
Stensen, Jens. (Ukjent). Glassmester		Aspaas, Kristen. 1974. Kirke og prest. - S. 15 i Rørosboka. 5. bind. Røros.
Strømmevold, Kåre (Ukjent).	Materialbilde utført i kleberstein. Korsmotiv	
Syrstad. (Ukjent). Urmaker. Trondheim	1910. Det gamle tårnuret ble fjernet, og nytt ur laget av urmaker Syrstad i Steinkjer innsatt	Gleditsch, J. 1925. Røros Kirke. - S. 57 i Gammelt og Nytt fra Trøndelagen Møre og Namdalen. - Oslo.

Navn	Arbeid	Litteratur og referanser
Tysk maler? (Anonym)	Dobbeltportrettet av dr. med Johannes Irgens (verkets direktør 1651 - 59) og hustru Elisabeth Arnisæus. Utført av tysk maler (iflg. verkets arkiv). Peder Andersen Lilje forandret til epitafium antagelig 1673 (var også i Røros 1705). Har føyet til en treplate med latinsk innskrift og foretok visse endringer på maleriet	Rørosprosjektet. 1980. Røros Kirke - Et Emneopplegg. - Norsk Museumspedagogisk Forening. Oslo: s.20. Solstad, Jørgen. 2002. Irgensepitafiet i Røros kirke. - NIKU publikasjoner Nr. 118. 28. s. ill.
Uchermann, Karl (1855-1940.) Maler	Portrett av Sokneprest Thorvald Kristian Lunde. Røros 1908 - 1918. Olje på lerret. 1918	Bjerke, Øivind Storm. 1981. Uchermann, Karl. - I: Norsk kunstnerleksikon. Bd. 4:322-323.

Vedlegg 3 Eldre fotografier av kirka

Dette er fotografier som er registrert av prosjektleder i tillegg til de fotografiene som finnes i Riksantikvarens antikvariske arkiv. Fotografiene finnes på Rørosmuseet og i prosjektleders (Jon Brønne) egen samling.

Rørosmuseet

1. B/212 Ba. 464. Jfr. B. 168/ Ba. 373.
Kirka sett fra Malmplassen. S/H. Foto. Axel Lindahl. Betegnelse. «Røros gadeparti maskinhuset under bygging,» No. 1838.
Datering. 1887.
Kirka:
Tårnet er avslitt. Kvadermaling i nedre del. Spor av fasetter/romber og profiler på øvre del. Mørke vinduer i tårnet. Skipet har nyere kalking, også denne en noe slitt. Malte kvadre på murdelen av kirka. Ikke kvadermaling på korsarminngangene. «Hvite» vinduer på kirkeskipet, mørke vinduer på korsarmene, Hele taket inklusive tårnet er sorttjæret.
2. Ba 463. B.211.
Postkort, No. 10058, Røros. S/H. Foto. Normann. Ca. 1950. (JB)
Kirka:
Tårnet er meget avslitt. Kun øvre del synlig. Lys kontrast mellom bygningselementene på kirka. Lyse vinduer i tårnet.
3. Ba. 477. B.232.
Fotograf ukjent. S/H. Ca. 1870. (JB)
Kirka:
Kirka er kalket hvit og lite slitt. Mørke markeringer og profiler. Romber på tårnet er lyse. Mørk kvadermaling på skip og tårn. Ikke kvadermaling på korsarmene. Portalen på sideinngangen mot nord er malt annerledes enn dagens maling. Vinduene er «lyse». Det er hellelegging utenfor/rundt kirka. Taket er sorttjæret. Lanterninen er lys, som nå.
4. B. 233.
Fotograf Gustav...? S/H. Ant. 1900-1910. (JB)
Kirka:
Lys kirke med mørke kontraster. Ikke malte profiler og kvadre på tårnfot og skip. Sorte hjørner på sideinngangene. Lyse vinduer med mørke, malte omramminger. Omrammingene er malt slik at de binder øvre og nedre vinduer sammen. (Se også oppmåling fra 1940 i Riksantikvarens arkiv.) Taket er tjæret sort. Arkenes er lyse.
5. B.234.
Fotograf ukjent. S/H. Ca. 1920? (JB)
Kirka:
Sett fra vest. Tårnet ser ut til å ha lyse kontraster. Mørkere kvadre på skipet, lys kalket veggflate. Malte omramminger rundt vinduene. Krysspostvinduer med hel, nedre glassflate i sakristiet. Tjærete? Sider på arkene. Frontene er lyse.
6. Ba. 482. B. 237.
Fotograf ukjent. Ikke datert.
Tatt på avstand fra S/Ø.
Kirka:
Lyse konturer på skip og tårn.
7. Ba. 1861. B. 2504.
Fotograf E.L. Rønning. S/H. 192(5?)
Kirka:
Kun tårn og tak synlig. Lyse kontraster, lyse vinduer. Ikke markering av fasetter/romber og profiler. Mørke arker, lyse vinduer i arkene. Sort tak.
8. Ba. 1911. B.2690.
Fotograf ukjent. S/H. 1987.
Kirka. Detalj av sydvegg. Nykalket? Med nymalte kvadre og vinduer.
9. Ba. 1935. B.2675.
Fotograf ukjent. S/H. 1987.
Kirka:
Interiør. Ytterste dør til kongelosjen med vegg rundt. Døra er løsnet og skal skiftes.
10. Ba. 437. B.185.
Kirka sett fra Kjerkgata. S/H. Foto. Axel Lindahl. Betegnelse. «Røros gadeparti maskinhuset under bygging,» No. 1838.
Datering. 1887.
Kirka:
Tårnet er avslitt. Kvadermaling i nedre del. Spor av fasetter/romber og profiler på øvre del. Mørke vinduer i tårnet. Skipet har nyere kalking, også denne en noe slitt. Malte kvadre på murdelen av kirka. Ikke kvadermaling på korsarminngangene. «Hvite» vinduer på kirkeskipet, mørke vinduer på korsarmene, Hele taket inklusive tårnet er sorttjæret.
11. Ba. 437. B. 2797.
Fotograf ukjent. S/H. 1870-80. (JB)
Kirka sett fra Kjerkgata.

- Kirka:
Kun toppen av tårnet synlig. Kirka er lys med mørke konturer. Profilene er markert i lyst.
12. Ba. 438. B. 2798.
Fotograf ukjent. S/H. 1870-80. (JB)
Kirka sett fra Kjerkgata.
Kirka:
Kun toppen av tårnet synlig. Kirka er lys med mørke konturer. Profilene er markert i lyst.
13. B.168.
Kirka sett fra Malmplassen. S/H. Foto. Axel Lindahl. Betegnelse. «Røros gadeparti maskinhuset under bygging,» No. 1838.
Datering. 1887.
Kirka:
Tårnet er avslitt. Kvadermaling i nedre del. Spor av fasetter/romber og profiler på øvre del. Mørke vinduer i tårnet. Skipet har nyere kalking, også denne en noe slitt. Malte kvadre på murdelen av kirka. Ikke kvadermaling på korsarminngangene. «Hvite» vinduer på kirkeskipet, mørke vinduer på korsarmene, Hele taket inklusive tårnet er sorttjæret.
14. Ba. 373. B.17.
Fotograf Rostad, Trondheim. S/H. 6.12.1861.
Kirka:
Tårnet meget avslitt. Ikke mulig å se fasetter og profiler. Kvadermaling i nedre del. Mørke vinduer i tårnet. Ikke kvadermaling i tårnet?, bare mørke, vertikale markeringer på hjørnene. Mørke vinduer, arker og tak.
15. Ba. 374. B.18.
Utsikt fra Slegghaugene mot kirka. S/H. Fotograf ukjent. Ca. 1890.
Tårnet er avslitt. Kvadermaling i nedre del. Spor av fasetter/romber og profiler på øvre del. Mørke vinduer i tårnet. Skipet har nyere kalking, også denne en noe slitt. Malte kvadre på murdelen av kirka. Ikke kvadermaling på korsarminngangene. «Hvite» vinduer på kirkeskipet, mørke vinduer på korsarmene, Hele taket inklusive tårnet er sorttjæret.
16. Ba. 376. B.22.b.
Fotograf ukjent. S/H. Trolig fotograf Normann. 1954-60.
Trolig samme bilde som: Brønnes samling no. 1 eller 2.
Avslitt. Bygningskroppen mørkere enn kvadermaling og profiler. Korsarmene lysere enn kirka. Hjørnekassene på korsarmene er mørke, men ikke kvadermalt. Tak og arker er avslitt. Mørke skjolder i pussen i hele nedre del av tårnfoten.
17. Ba. 378. B.27.
Fotograf Normann. No. 16/030 S/H. 1950-åra. (JB)
Trolig samme bilde som: Brønnes samling no. 1 eller 2.
Avslitt. Bygningskroppen mørkere enn kvadermaling og profiler. Korsarmene lysere enn kirka. Hjørnekassene på korsarmene er mørke, men ikke kvadermalt. Tak og arker er avslitt. Mørke skjolder i pussen i hele nedre del av tårnfoten.
18. Ba. 379. B.28.
Fotograf ukjent. S/H. Ca. 1900? (JB)
Kirka:
Lys kirke med mørke kvadre. Malte omramminger rundt vinduene. Lyse arkfronter.
19. Ba. 379. B.29.
Fotograf ukjent. S/H. Ca. 1920? (JB)
Kirka:
Mørk kirke med lyse kvadre. Mørke! kvadre på noen elementer? Krysspostvinduer i sakristiet. Lyse vinduer med malte omramminger rundt vinduene i begge etasjer.

Jon Brønnes samling

- Postkort. No. 16 U 30. S/H. Luftfoto fra S/Ø. Liggende format. Fotograf. K. Harstad. Oslo. Ant. like etter 1953. (JB)
Kirka:
Avslitt. Bygningskroppen mørkere enn kvadermaling og profiler. Korsarmene lysere enn kirka. Hjørnekassene på korsarmene er mørke, men ikke kvadermalt. Tak og arker er avslitt. Mørke skjolder i pussen i hele nedre del av tårnfoten.
- Postkort. No. 17 U 30. S/H. Luftfoto fra S/Ø. Stående format. Fotograf. K. Harstad. Oslo. Ant. like etter 1953. (JB)
Kirka:
Avslitt. Bygningskroppen mørkere enn kvadermaling og profiler. Korsarmene lysere enn kirka. Hjørnekassene på korsarmene er mørke, men ikke kvadermalt. Tak og arker er avslitt. Mørke skjolder i pussen i hele nedre del av tårnfoten.
- Postkort. No. 1035. S/H. Tatt fra Harald Sohlbergs plass. Liggende format. Fotograf. Normanns Kunstforlag. 19..

Kirka:

Kun tårnet og deler av hovedtaket er synlig. Mørk, avslitt veggflate. Lyse gesimser og detaljer. Kvadermaling i nedre del.

4. Postkort. No. 123, d/5. S/H. Tatt fra Malmplassen. «Norge. Røros Kirke m. Gruveklokka.» Fotograf. Knut Aune, Kunstforlag. Trondheim.

Kirka:

Kun tårnet og deler av hovedtaket er synlig. Mørk, avslitt veggflate. Lyse gesimser og detaljer. Kvadermaling i nedre del.

Vedlegg 4 Prøver av puss og insekter

Prøve nr.	Type	Uttakssted
01	Puss	Gesimsen i overgangen mellom sokkelen og veggen.
02	Puss	Nordøst-fasaden, ytterste pusslag med overflatebehandling.
03	Insekt	Sydøst-fasaden, prøve av insekter, brune med røde ben, svært aktive. Prøven inneholder også ytterste puss- og malinglag.
04	Puss	Nordøst-fasaden, hjørnekvader
05	Puss	Tårnets sydøst-fasade. Tatt i et parti med bom. Et tynt lag med puss m/maling. Her fantes ingen små, brune dyr.
06	Puss	Inne, 2. etg på siden av kongelosjen, ved en av de bærende bjelker.
07	Puss	Inne, puss under vindu på sydvest fasaden, nr. 4. fra inngang.
08	Puss	Tårnet, ute sydvest-fasade.
09	Puss	Inne i tårnet, klokkerummet; puss + salter + «lurium».

Vedlegg 5 Kongemonogrammet. Prøver

220600-1:	Fugemasse/ tetningsmasse
220600-2:	Prøve av veggens materialer (maling + puss)
220600-3:	Løs bit (stein)
220600-4:	Pulverisert kalkmørtel fra fuge mellom vegg og monogram
220600-5:	Prøve av ytterste lag gulmaling på kronen

Prøve: Røros 220600-1
 Beskrivelse: Fugemasse brukt over kalkmørtel i de større fuger.
 Hensikt: Materialbestemmelse.
 Metode: IR- analyse.

Prøve: Røros 220600-3
 Beskrivelse: En liten løs steindel av monogrammet.
 Hensikt: Materialbestemmelse av oljen i overflatebehandlingen.
 Materialbestemmelse av bergarten.
 Metoder: IR-analyse for bestemmelse av oljen.
 XRD* eller tynnslip for å bestemme bergarten.

Prøve: Røros 220600-5
 Beskrivelse: Fargeprøve av gulmalingen(ytterste lag) på kronen over kongemonogrammet.
 Hensikt: Bestemmelse av malingtype.
 Metode: IR-analyse.

*XRD: Røntgendiffraksjon er en metode for å identifisere krystallinsk materiale.

Vedlegg 6 Data for klimaloggerne

Logger

Type Tinytag Ultra H°C/%RH
 Property Humidity %
 Reading capacity 8046
 Serial number 107407

Logging run

Title Roros I
 Run ID 38ns 2s91 1zta
 Interval 1 Hr 15 Mins
 Reading type Normal
 Start mode Delayed
 (2 Days 23 Hrs 31 Mins)
 Logging started 27. August 1999 11:59
 Stop mode Stop when full

Offload

Date 25. August 2000 15:17
 Logger state Logging
 Total readings 6992
 User name
 File name G:\RROS20~1\logger\
 raadata\ROROS1~1\
 ROROS1H.TTD

Statistics for full range of data

First reading time 27. August 1999 11:59:34
 Last reading time 25. August 2000 14:44:34
 Readings 6992
 Minimum reading 10,7 %
 Maximum reading 53,8 %
 Average reading 29,9 %
 Area above zero 261632 % x Hrs
 Area below zero 0 % x Hrs

Logger

Type Tinytag Ultra H°C/%RH
 Property Temperature °C
 Reading capacity 8046
 Serial number 107407

Logging run

Title Roros I
 Run ID 38ns 2s91 1zta
 Interval 1 Hr 15 Mins
 Reading type Normal
 Start mode Delayed
 (2 Days 23 Hrs 31 Mins)
 Logging started 27. August 1999 11:59
 Stop mode Stop when full

Offload

Date 25. August 2000 15:17
 Logger state Logging
 Total readings 6992
 User name
 File name G:\RROS20~1\LOGGER\
 RAADATA\ROROS1~1\
 ROROS1T.TTD

Statistics for full range of data

First reading time 27. August 1999 11:59:34
 Last reading time 25. August 2000 14:44:34
 Readings 6992
 Minimum reading 9,8 °C
 Maximum reading 26,1 °C
 Average reading 19,7 °C
 Area above zero 171996 °C x Hrs
 Area below zero 0 °C x Hrs

Vedlegg 7 Grønnsåpeimpregnering av tregulvene i kirka

Til utprøvingen er tradisjonelle fremgangsmåter og teknikker benyttet. Impregneringsforsøkene er utført på godt malmen furu fra Lårdal i Vest Telemark. Impregneringen er utført med Lilleborgs "Original Krystal Den rene naturlige Grønnsåpen" i fast form. Andre typer faste og flytende rene grønnsåper er også godt egnet. Metoden egner seg også godt på grangulv.

Ettersom det kan være avvik, både i såpen som brukes og i treverket, i forhold til de prøvene jeg har utført, er det viktig at det utføres prøver før hele gulvet behandles.

Hvis gulvet "reiser bust" etter den første fuktingen, må det slipes forsiktig i vedretningen med et fint sandpapir før impregneringen tar til. Slipestøvet fjernes før impregnering.

Fremgangsmåte som anbefales.

Såpeblanding

2 kg. fast grønnsåpe legges i bløt i 4,8 liter vann. Vannet bør holde ca. 45-50°C. Etter ca. 10 minutter røres grønnsåpen inn i vannet. Dette gjøres best med drill og rørepropell til malingblanding. Pass på at drillen ikke kjøres for raskt. Blandingen skal ikke skumme, men få konsistens som eggedosis.

Blandingen må røres opp med jevne mellomrom, ca hvert 5-10 minutt, slik at såpeblandingene ikke bunnfeller.

Hvis det er mulig bør såpeblandingene holdes varme, ca. 45°. Dette vil gi bedre inntrenging av såpen. Ved å ha mindre kvanta over i små bøtter, som igjen settes over i større bøtter med varmt vann, vil blandingen holde seg varm lenger.

Påføring

Hvis det er mulig, bør temperaturen i rommet ikke være høyere enn 16-17 grader. Hvis gulvoverflaten er kjølig, fordampes vannet i såpen senere, og inntrengningen blir bedre.

Den delen av gulvet som skal impregneres fuktes jevnt med kaldt vann. Det skal ikke være overskudd av vann på gulvet. Overskuddsvann fjernes med en mopp eller klut. Fuktingen utføres for å unngå skjolder når såpen påføres.

Såpen skal påføres i hele bordlengder. Del gulvet inn i seksjoner ved påføringen, og påfør såpe til skjøter eller sprekken mellom to bord. På den måten unngås skjolder.

Såpen påføres med svamp eller svaber. Ha rikelig med såpe på svaberen eller svampen, og maser såpen godt ned i treet. Det skal ikke skrubbes. Det skal ligge igjen et sjikt med grønnsåpe på overflaten etter påføringen. Dette sjiktet skal ikke tørke. Når første påføring begynner å tørke, gjentas prosessen. Det brukes litt mindre såpe i svaberen ved neste påføring.

Gjenta denne delen av impregneringen fem til seks ganger. Pass på at såpen på overflaten ikke får tørke så mye inn at den blir hard mellom hver påføring eller før sluttbehandlingen. Hvis overflaten er så tørr at den er svakt klebrig er dette passe, idet neste påføring vil bløte opp restene av såpen på overflaten.

Når siste impregneringspåføring er nesten tørr, fjernes såpeoverskuddet med en nal. Nalen skal brukes i vedretningen. Gulvet kan tørke til neste dag.

Etterbehandling

Samme blanding som i impregneringen brukes, men den tynnes ytterligere. 1 kg fast grønnsåpe legges i bløt i 3,8 liter vann. Vannet bør holde ca. 45-50°C.

Etter ca. 10 minutter røres grønnsåpen inn i vannet. Dette gjøres best med drill og rørepropell til malingblanding. Pass på at drillen ikke kjøres for raskt. Blandingen skal ikke skumme, men få konsistens som kremfløte/H-Melk.

Blandingen må røres opp med jevne mellomrom, ca hvert 15-20 minutt, slik at såpeblandingene ikke bunnfeller.

Hvis det er mulig bør såpeblandingene holdes varme, ca. 45°. Dette vil gi bedre inntrenging av såpen. Ved å ha mindre kvanta over i små bøtter, som igjen settes over i større bøtter med varmt vann, vil blandingen holde seg varm lenger.

Hvis det er mulig, bør temperaturen i rommet ikke være høyere enn 16-17 grader. Hvis gulvoverflaten er kjølig, fordampes vannet i såpen senere og inntrengningen blir bedre.

Såpen skal påføres i hele bordlengder. Del gulvet inn i seksjoner ved påføringen, og påfør såpe til skjøter eller sprekken mellom to bord. På den måten unngås skjolder.

Såpen påføres med svamp eller svaber. Ha rikelig med såpe på svaberen eller svampen, og påfør såpen i vedretningen. Det skal ikke skrubbes. Det skal ligge igjen et meget tynt, fuktig sjikt med grønnsåpevann på overflaten etter påføringen.

Dette sjiktet skal ikke tørke helt. Når første påføring begynner å tørke, men fremdeles kjennes fuktig, gjen-tas prosessen.

Gjenta denne delen av impregneringen så mange ganger som man orker, minst seks til syv ganger, gjerne flere. Denne delen av arbeidet skal utføres ”vått i vått”. Det betyr at man går runder på gulvet. Når en omgang er påført, begynner man umiddelbart på nytt der man startet.

Når siste etterbehandlingspåføring er nesten tørr, fjernes det siste såpeoverskuddet med en nal. Nalen skal brukes i vedretningen. Gulvet bør tørke i et par dager før det tas i bruk.

Etterbehandling av gulvene

Rengjøring

Den vanlige rengjøringen av gulvet i fremtiden skal utføres på samme måte som beskrevet under avsnittet om etterbehandling. Det er fornuftig at de som skal utføre renholdet blir grundig satt inn i prosessen og får et selvstendig ansvar for oppfølgingen.

Alle gulv av furu eller gran reagerer forskjellig på impregnering, fuktpåvirkning ved renhold, og endringer i relativ luftfuktighet (RH). De som får ansvaret for det løpende vedlikeholdet vil trolig oppdage at gulvet for eksempel vil kreve noe mer eller vesentlig mindre såpe i det normale vaskevannet. Et par punkter bør likevel presiseres:

- Såpevannet som brukes ved rengjøring bør være ca. 35-40°.
- Overskuddsvann fjernes med nal.
- Det skal ikke etterskylles med rent vann.
- Det skal være nok vann på gulvet under vaskingen, slik at det ikke tørker i kantene, dvs. at hele vaskeprosessen utføres vått i vått.
- Det må ikke være så mye vann på gulvet at det trenger ned mellom gulvbordene og forårsaker skader på undergulv og i underliggende konstruksjoner.

- Vaskingen utføres trolig best med egnete mopper.
- Gulvet skal ikke skrubbes eller skures. (Se under flekkfjerning).

Slag- og trykkskader

Dette er alle typer skader som gir konkave merker ned i overflaten. Eksempelvis merker etter tunge gjenstander som har falt ned på overflaten, merker etter bord- og stolben, tunge musikkinstrumenter og skader etter sko (stiletthæler).

Punktskader. Forårsaket av at tunge gjenstander har falt ned på, eller blitt presset ned i overflaten, utbedres med mildt såpevann. Lag opp mildt, varmt såpevann, ca. 50-55°. Dypp et fuktabsorberende materiale, eksempelvis en engangsbleie, svamp eller klut i vannet. Vri eller kryst vannet meget lett ut igjen. Det skal være et stort overskudd av vann i det absorberende materialet. Det våte materialet plasseres over skadeområdet. La det ligge til skaden har svullet opp igjen til normalt nivå. Hvis det absorberende materialet begynner å tørke, etterfuktes det eller dyppes det i det varme såpevannet og legges på plass igjen.

Prosessen kan ta fra ca. 1 time eller opp til ett døgn i særlig vanskelige tilfelle. For å hindre fordamping, kan det fuktige materialet dekket med et stykke bygningsplast. Som regel er det ikke nødvendig med etterbehandling. I en del tilfelle har det dannet seg en skjold. Denne kan behandles lokalt ved vask som nevnt under etterbehandling.

Mindre skader over større områder. Som oftes forårsaket av tråkk (stiletthæler). Skaden utbedres som over ved langvarig nedfukting. Lag opp mildt, varmt såpevann, ca. 50-55°. Fukt moppene i vannet og arbeid jevnt frem og tilbake i skadeområdet med den fuktige, varme moppen. Det er viktig at moppen holdes varm og fuktig. Når skaden er redusert eller utbedret, tørkes overflødig såpevann bort.

Flekkfjerning

Et riktig impregnert furugulv er resistent mot svært mange typer flekker. Det er imidlertid en del flekktyper som kan være problematiske hvis de ikke fjernes umiddelbart eller raskt. Dette gjelder for eksempel flekker etter rødvin, rødbeter, blåbær og fett.

Den enkleste måten å fjerne flekker på tregulv er å skure eller skrubbe gulvet lokalt. Skuringen utføres med stiv børste eller kost, alltid i vedretningen. Det er fornuftig å begrense bruk av skrubbing i størst mulig grad.

Forsøk alltid først å fjerne flekkene med vanlig vask med grønnsåpe.

Det arbeides alltid etter prinsippet om å begynne med så svake vaskemidler som mulig. Hvis ikke flekkene fjernes med svake vaskemidler, økes gradvis styrken til flekkene er borte. Dette innebærer at det arbeides på følgende måte:

- Vanlig vask med grønnsåpevann som beskrevet over.
- Skrubbing med kraftigere grønnsåpevann.
- Skrubbing med sodavann.
- Skrubbing med vaske/skurepulver av typen ATA e.l.

Etter flekkfjerning med skrubbing, blir det ofte lokale, uttørkede flekker på gulvet som mangler grønnsåpeimpregneringen. Disse partiene må da impregneres på nytt etter den tidligere beskrivelsen.

Vedlegg 8 Fargesnitt tatt i kirka

Hensikten med følgende fargesnitt er å kunne fastslå om dagens farge/marmorering er den opprinnelige.

Nr.	Sted	
1	Gesims, galleri, syd. 1.etg	Marmorering fra 1784
2	Gesims, galleri, syd. 1.etg.	Marmorering fra 1784
3	Benkevange, nord. Nr. 5 fra hovedinngangsdøra	Grå farge
4	Benkevange, nord. Nr. 10 fra hovedinngangsdøra	Grå farge
5	Benkevange, syd. Nr. 4 fra hovedinngangsdøra	Grå farge
6	Topplis, på benkevange Nr. 5 fra hovedinngangsdøra	Grå farge
7	Topplis, på benkevangefronten mot tverrgang mot nord	Grå farge
8	Sidepilaster, syd altervegg. Sydside	Rester av marmorering?
9	Sidepilaster, syd altervegg. Østside	Rester av marmorering?
10	Kongestol, midtre fylling	Marmorering
11	Kongestol, ramtre, midtre fylling	Marmorering

NIKU publikasjonsliste / Publications

pr. 04.02.03

1. Fagrapporter / Scientific reports
2. Temahefter / NIKU Topics
3. Oppdragsmeldinger / Assignment reports
4. NIKU publikasjoner / NIKU publications
5. Faktaark / Fact Sheet

Fra 2003 avslutter NIKU tidligere serier og etablerer to nye serier, NIKU Rapport og NIKU Tema, som hver nummereres fra 1 og oppover. Se ytterligere informasjon på kolofonsiden (side 3).

Faktaark er gratis. Øvrige publikasjoner koster fra kr. 100,- (pluss porto) avhengig av størrelse. Det tas forbehold om at enkelte publikasjoner kan være utsolgt.

Kontaktadresse /
Publications can be bought from:
NIKU, Dronningensgt. 13,
Postboks 736 Sentrum, N-0105 Oslo
Tlf./Tel.: (+47) 23 35 50 00
Faks/Fax: (+47) 23 35 50 01
E-mail: kirsti.e.sundet@niku.no

1. NIKU Fagrapporter

- 001** Malte 1500-talls bonader i Rygnestadloftet, Valle i Setesdal. Presentasjon av et konserveringsprosjekt. *Gundhus, G., Gjertsen, R. & Andersson, G. 1995. 59 s.*
- 002** Haug på Hadseløya: en gravplass fra kristningstiden. Antropologiske undersøkelser av skjelettmaterialet. *Sellevold, B.J. 1996. 50 s.*
- 003** Historiske kart og kulturminnevern. En metode for landskapsanalyse. *Jerpåsen, G., Sollund, M.-L.B. & Widgren, M. 1997. 45 s.*
- 004** Klima i stavkirker: Lokal klimatisering av menigheten i Kaupanger stavkirke, Sogndal kommune. *Olstad, T.M. & Haugen, A. 1997. 47 s.*
- 005** Begrensing av skader på kulturlag i middelalderbyene. *Reed, I.W. 1997.*
- 006** Skjelettfunnene fra Ytre Elgsnes. Antropologiske undersøkelser. *Sellevold, B.J. 1998. 27 s.*
- 007** Konserveringsarbeider i Olavsklosteret i Oslo 1989-1997. En kilde til økt kunnskap om klosterets bygningshistorie. *Hauglid, L. 1998. 39 s.*
- 008** Trondenes kirkes tidligste bygningshistorie. *Storsletten, O. 1998. 17 s.*
- 009** Storøya - Hamarbiskopens ladegård i middelalderen? Seminarrapport *Brendalsmo, A.J. (Red.) 1998. 49 s.*
- 010** Picts and Vikings at Westness. Anthropological investigations of the skeletal material from the cemetery at Westness, Rousay, Orkney Islands. *Sellevold, B.J. 1999. 62 s.*
- 011** Twelve whalers from Svalbard. Skeletal remains from Liknesset on the Vasa peninsula. *Sellevold, B.J. 2000. 42 s.*
- 012** Tjærebreing av stavkirker fra middelalderen. *Egenberg, I.M. 2000. 125 s.*

2. NIKU Temahefter

- 001** Fornminnevern og forvaltning. En teoretisk og metodisk tilnærming til planlegging og praksis i fornminnevernet. *Hygen, A.-S. 1996. 348 s.*
- 002** Saving art by saving energy. *Olstad, T.M. & Stein, M. 1996. Utgått*
- 003** «Utkantens håndverkere og arbeidere». En aktivitetsanalyse av «Nordre bydel» i middelalderens Tønsberg. Avhandling til magistergrad i nordisk arkeologi ved Universitetet i Oslo, høsten 1995. *Ulriksen, E. 1996. 147 s.*

- 004** Landskapet som historie. *Brendalsmo, J., Jones, J., Olwig, K. & Widgren, M. 1997. 44 s.*
- 005** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigraphic Analysis; Area C. Revised stratigraphic Analysis: Areas A, B and K. *McLees, C. 1998. 196 s.*
- 006** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigrafisk analyse: Delfelt D. *Petersén, A. 1997. 104 s.*
- 007** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigrafisk analyse: Delfelt E. *Saunders, T. 1997. 132.*
- 008** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigraphic analysis: Area F. *Saunders, T. 1997. 182 s.*
- 009** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigrafisk analyse: Delfelt G. *Olsson, A. & Pettersén, A. 1997. 254 s.*
- 010** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigraphic Analysis: Area H. *McLees, C. 1998. 191 s.*
- 011** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Stratigrafisk analyse: Delfelt M og I. Tegltypologi *Larsson, S., Hommedal, A.T., & Nordeide, S.W. 1999. 113 s.*
- 012** Excavations in the Archbishop's Palace: Methods, Chronology and Site Development. *Nordeide, S.W. (ed) 2000. 222 s.*
- 013** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Aktivitet og plan-tebruk belyst ved botaniske analysar. *Sandvik, P.U. 2000. 110 s.*
- 014** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Arbeidsstyrke og lønnsforhold ved erkebispesetet i 1530-årene. *Nissen, H.A. 1998. 34 s.*
- 015** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Parasittologisk undersøkelse av latriner. *Hartvigsen, R. 1997. 21 s.*
- 016** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Erkebiskopens armbrøstproduksjon. *Booth, A. H. 1998. Utgått*
- 017** Utgravningene i Erkebispegården i Trondheim. Kosthold og erverv i Erkebispegården. En osteologisk analyse. *Hufthammer, A.K. 1999. 47 s.*
- 018 – 022 In prep.
- 023** Steinvikholm slott - på overgangen fra middelalder til nyere tid. *Nordeide, S.W. 2000. 81 s.*
- 024** Røde låver – alt under ett tak. NIKU-seminar om enhetslåven, Norges landbrukshøgskole og Norsk Landbruksmuseum, 5. – 6. juni 2000. *Risåsen, G.T. (red.) 2000. 102 s.*

Fortsettelse NIKU Temahefter

- 025** Registrering av fornminner for Det økonomiske kartverket 1963-1994. *Skjelsvik, E.* 1998. *Utgått.*
- 026** Dendrokronologi og bygningsforskning. *Christie, H., Stormes J.M. & Storsletten, O.* 1998. 17 s.
- 027** NIKU strategisk instituttprogram Norske Middelalderbyer Forskning om norske middelalderbyer. Seminar april 1998. *Molaug, P.B. (red.)* 1998. 73 s.
- 028** NIKU strategisk instituttprogram Norske Middelalderbyer 1996-2000. Registre ved bygravninger. Red. *Molaug, P.B. og Nordeide, S.W.* 1999. 38 s.
- 029** Bergverksbyens omland. Om ressursbruk, kultur og natur i Rørosområdet. *Daugstad, K. (red.)* 1999. 511 s.
- 030** Grindbygde hus i Vest-Norge. NIKU-seminar om grindbygde hus, Bryggens Museum 23-25.03.98. *Schjelderup, H. og Storsletten, O. (red.)* 1999. 128 s.
- 031** NIKU 1994 - 1999. Kulturminneforskningens mangfold. *Gundhus, G., Seip, E. og Ulriksen, E. (red.)* 1999. 136 s.
- 032** NIKU strategisk instituttprogram 1996-2000 Hus i Norge. Kilder om hus. Skriftlige kilder, bilder, muntlige kilder. *Horgen, J.E.* 2000. 32 s.
- 033** Hertug Skule til evig minne. Rekonstruksjon og fargesetting av en middelaldersk gravplate. *Brendalsmo, A.J., Plahter, U. & Selsjord, M.* 2000. 37 s.
- 034** Grindbygde hus i Vest-Norge. Eksempelsamling. *Schjelderup, H. og Storsletten, O. (red.)* 2000. 127 s.

3. NIKU Oppdragsmeldinger

- 001** Utstein kloster - planlagte vedlikeholdstiltak: utredning av konsekvensene for kulturminnet. *Dunlop, A.R.* 1995. 11 s.
- 002** Utstein kloster: resultatene fra de arkeologiske forundersøkelsene mars 1995 og innstillinger til det videre arbeidet i 1995. *Dunlop, A.R.* 1995. 11 s.
- 003** Ommundgård gnr 134 bnr 1 Viggja, Skaun k, Sør-Trøndelag: Antropologisk undersøkelse av skjelettmateriale. *Sellevold, B.J.* 1995. 21 s.
- 004** Innberetningen om arkeologiske forundersøkelser i Skagen 18, Stavanger. *Dunlop, A.R.* 1995. 10 s.
- 005** Clemenskirkeruinen 1994. Saxegaardsgate 11, Gamlebyen, Oslo: Antropologisk undersøkelse av skjelettmateriale. *Sellevold, B.J.* 1995. 21 s.
- 006** Konserveringsarbeid i Lyngdal kirke, Numedal. *Olstad, T.M.* 1995. 17 s.
- 007** Registrering av nasjonale kulturminner. Delprosjekt: Forslag til oppbygging av en database til registrering av bevaringstilstanden for kirkekunst og veggfast dekor i kirker og fredede bygninger. *Sommer-Larsen, A.* 1995. 21 s.
- 008** NSB. Nytt dobbeltspor fra Skøyen - Asker. Kulturminner og kulturmiljø, KU-fase 2. *Skar, B., Hov, K. & Tønnesen, T.L.* 1995. 32 s.
- 009** Ny E18 Melleby - Askim, Østfold fylke. Fagrapport Kulturminner og kulturmiljø. *Skar, B., Sollund, M.-L. B., Tønnesen, T.L. & Bergstøl, J.* 1995. 56 s.
- 010** Vegetasjonshistorisk undersøkelse av felt med rydningsrøyser på Forsand gnr. 41 bnr. 6, Forsand i Rogaland. *Præsch-Danielsen, L.* 1996. 31 s.
- 011** Befaring og rådgiving for kulturetaten i Hedmark Fylkeskommune etter flommen i Østerdalen, juni 1995. *Brænne, J.* 1995. 105 s.
- 012** Lydvalloftet, Voss kommune i Hordaland. Undersøkelser og konservering av malt dekor fra middelalderen. *Gundhus, G.* 1996. 22 s.
- 013** Domkirkegården i Trondheim. En evaluering av arkeologiske interesser i området. *Reed, I.W.* 1995. 13 s.
- 014** Archaeological excavation at 3-5 Bersvendveita, Trondheim, 1995-1996. *Towle, B., Booth, A.H. & Sandvik, P.U.* 1996. *Utgått*
- 015** Arkeologiske forundersøkelser i BRM 480 Nonneseterkvartalet 1995 & 1996. *Dunlop, A.R.* 1996. 18 s.
- 016** Bf 85 Agerup Gård, Nøtterøy kommune i Vestfold. Befaring og fargeundersøkelser 1995-96. Konservering av et 1700 talls papirtapet 1997. *Brænne, J. & Heggenhougen, B.* 1998. 34 s.
- 017** Jernbanetunnel under Gamlebyen, Oslo. Konsekvensutredning. Kvalitetssikring tema Kulturmiljø. *Skar, B., Molaug, P.B. & Tønnesen, T.L.* 1995. 12 s.
- 018** E6 Tysfjord, Nordland fylke. Fagrapport Kulturminner og kulturmiljø. *Skar, B., Hauglid, M. & Steinlien, O.* 1996. 31 s.
- 019** Arkeologiske forundersøkelser i BRM 487 Nonneseterkvartalet, 1996. *Dunlop, A.R.* 1997. 30 s.
- 020** Krusifiks fra Vågå kirke, Vågå kommune i Oppland. Konservering. *Hauglid, L.K.* 1996. 12 s.
- 021** E18 mellom Ekeberg tunnelen og Oslo tunnelen. Utredning av kulturminner og kulturmiljø. Konsekvensutredning. *Skar, B., Molaug, P.B. & Tønnesen, T.L.* 1996. 37 s.
- 022** A 335 Grip Stavkirke, Grip, Kristiansund kommune. Tilstandsbeskrivelse og forslag til konserveringstiltak 1993. *Olstad, T.M.* 1996. 26 s.
- 023** Den middelalderske Kristusfiguren fra Otterøy kirke, Namsos kommune i Nord-Trøndelag. Et konserveringsprosjekt. *Frøysaker, T.* 1996. *Utgått.*
- 024** Trykte 1500-talls tekstiler i Rygnestadloftet. Undersøkelser, konservering og restaurering. *Gundhus, G.* 1996. 17 s.
- 025** Orgelprospektet i Oslo Domkirke - Undersøkelser. *Norsted, T.* 1996. 12 s.
- 026** Kaupanger stavkirke / De Heibergske Samlinger: Kristi Oppstandelse malt av A. Askevold 1865. Konservering og restaurering. *Andresen, J. & Gundhus, G.* 1996. 16 s.
- 027** Madonna med barnet. Konservering og restaurering av en polykrom treskulptur fra 1200 tallet i Vallset kirke, Stange i Hedmark. *Olstad, T.M.* 1996. 34 s.
- 028** Rapport fra seminar om Norges kirker 21.november 1996. *Fikkan, A.* 1996. 31 s.
- 029** Videreføring av konserveringsarbeidene i Lyngdal kirke, Numedal. Konservering av limfargedekor i kor og skip. *Olstad, T.M.* 1996. *Utgått.*
- 030** Damsgård. Fargeundersøkelser 1985-1988-1993. Systematisering og tolking av funn samt restaureringsforslag. *Frøysaker, T. & Solberg, K.* 1996. 109 s.
- 031** Arkeologisk sjaktovervåking og undersøkelser i Nedre Langgate, Tjømegaten og Pelagoskvartalet, Tønsberg. *Gansum, T.* 1997. 37 s.
- 032** Arkeologiske undersøkelser og overvåking i Nedre Langgate 30E, Tønsberg. Problematikk omkring typer og bruk av kvistnagler. *Gansum, T.* 1997. 54 s.
- 033** Mindre arkeologiske undersøkelser i Vestfold 1996. *Edwardsen, G., Gansum, T., Sønsterud, K.E. & Ulriksen, E.* 1997. 30 s.
- 034** Mindre arkeologiske undersøkelser i Telemark 1996. *Gansum, T. & Sønsterud, K.E.* 1997. 31 s.
- 035** Sørkorridoren E6 og E18. Kulturminner og kulturmiljøer. *Skar, B., Grimrud, O., Hov, K. & Tønnesen, T.L.* 1997. 28 s.
- 036** Diverse arkeologiske oppdrag i og omkring Bergen 1995-96. *Dunlop, A.R.* 1997. 65 s.

- 037** Krusifiks fra ca 1500 i Granvin kirke, Hordaland. Undersøkelser, konservering og restaurering. *Bratlie, E.* 1997. 22 s.
- 038** Innberetningen om de arkeologiske undersøkelsene ved Utstein Kloster 1995. *Dunlop, A.R.* 1997. 42 s.
- 039** Konsekvensutredning for ny Rv-2, Kløfta-Kongsvinger. Kulturminner og kulturmiljø. *Skar, B., Sollund, M.-L.B., Tønnessen, T.L. & Rui, L.M.* 1997. 46 s.
- 040** Konservering av limfargedekor i Nore stavkirke. *Solberg, K.* 1997.
- 041** Decorations and wall-paintings in vernacular buildings, burial sites, monasteries and temples. Mission for NORAD and the Norwegian Directorate for Cultural Heritage to The Peoples Republic of China and Tibet Autonomous Region. *Brønne, J.* 1997. 25 s.
- 042** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 1997. *Sollund, M.-L.B.* 1997. 30 s.
- 043** Utstein Kloster: resultatene fra de arkeologiske forundersøkelsene 26-30.05.97. *Dunlop, A.R.* 1997. 17 s.
- 044** Arkeologiske forundersøkelser ved BRM 528 Nonneseter/ Bystasjonen, 1997. *Dunlop, A.R.* 1997. 24 s.
- 045** Bygninger - Samlerapport 1994-1996. *Gundhus, G.(red.)* 1997. 43 s.
- 046** Arkeologiske undersøkelser langs Strandpromenaden, Hamar, 1996. *Nondal, N.T., Roll-Lund, E., Sæther, T. & Wiberg, T.* 1997. 27 s.
- 047** Gården Berg Vestre i Furnes, Ringsaker kommune. Behandling av to dekorerte rom. *Olstad, T.M.* 1997. 15 s.
- 048** Objekter - samlerapport 1994-1996. *Gundhus, G.(red.)* 1997. 33 s.
- 049** Vevelstad kirke, Vevelstad kommune. Et 1700-talls monumentalt oljemaleri på papir. Konservering og restaurering. *Norsted, T.* 1997. 21 s.
- 050** Tydal kirke, Tydal kommune. Undersøkelser, konservering og restaurering av dekorert kortak fra ca 1700. *Bratlie, E., Kusch, H. J., Sommer-Larsen, A. & Gundhus, G.(red.)* 1997. 17 s.
- 051** Konservering av den middelalderske Kristusfigur fra Leksvik kirke, Leksvik kommune i Nord-Trøndelag. *Frøysaker, T.* 1997. 26 s.
- 052** Museumsbygninger i Hedmark fylke. Undersøkelser og evalueringer. *Brønne, J.* 1997. 237 s.
- 053** 300 kV-I Øyberget-Vågåmo Konsekvensutredning for kulturminner og kulturmiljø. Justerte alternativer. *Helliksen, W.* 1997. *Utgått*
- 054** Mindre arkeologiske overvåkinger og undersøkelser i middelalderbyene Tønsberg og Skien 1997. *Edvardsen, G. & Sønsterud, K.E.* 1997. 46 s.
- 055** Utgravningene ved vestfronten av Nidaros domkirke. Del I og II. *Reed, I., Kockum, J., Hughes, K. & Sandvik, P.U.* 1997. *Utgått*
- 056** Diverse arkeologiske oppdrag i Bergen og på Vestlandet 1996-97. *Dunlop, A.R., Gellein, K. & Hommedal, A.T.* 1997. 84 s.
- 057** Arkeologiske undersøkelser ved Vincens Lunges gate 19/21, Nonneseterkvartalet i Bergen, 1997. *Dunlop, A.R.* 1998. 23 s.
- 058** Bredsgården, Bryggen i Bergen. Konservering av 1700-talls limfargedekor. *Olstad, T.M.* 1997. 26 s.
- 059** Arkeologisk undersøkning på Klosteret, Bergen 1997-98. *Veitvatne, K.* 1998. *Utgått*
- 060** Tradisjonell fargebruk på bygårder, Grünerløkka i Oslo. *Hvinden-Haug, L.J., Torp, I. & Olstad, T.M.* 1998. 55 s.
- 061** Arkeologiske undersøkelser i og omkring Kjøttbasaren, Vetrilidsalmenning 2, Bergen 1996-97. *Dunlop, A.R.* 1999. *Utgått*
- 062** Bf 93 Yttersø gård, Larvik kommune i Vestfold. Innvendig fargeundersøkelse. *Heggenhougen, B.* 1998. 20 s.
- 063** Konservering av predellan til altartavlan i Rödenes kyrka, Marker kommune i Østfold. *Gjertsen, R.* 1997. 11 s.
- 064** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Trondheim kommune, Sør-Trøndelag, 1997. *Binns, K.S.* 1998. 25 s.
- 065** Rock Art Safeguarding in Zimbabwe. *Norsted, T.* 1998. *Utgått.*
- 066** Miljøopparbeiding av Nedre Langgate, riksveg 308, Tønsberg kommune. *Edvardsen, G.* 1998. 51 s.
- 067** Altartavlen i Førde kirke, Sogn og Fjordane. Konservering og restaurering 1996-1998. *Gundhus, G.* 1998. 38 s.
- 068** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune, Troms, 1997. *Holm-Olsen, I.M.* 1998. 19 s.
- 069** Mindre arkeologiske overvåkinger og undersøkelser i tilknytning til middelalderkirker og -kirkegårder i Agder, Telemark og Vestfold, 1997 *Edvardsen, G., Helliksen, W. & Sønsterud, K.* 1998. 15 s.
- 070** Rehabilitering av Tønsberg torv. Arkeologisk overvåking og undersøkelser 1996-1997. *Edvardsen, G., Gansum, T.* 1998. 31 s.
- 071** To båttrakk fra 1600-tallet. Arkeologiske utgravninger på Sørenga i Oslo. *Molaug, P.B.* 1998. *Utgått*
- 072** Oppussing og vedlikehold av eldre murfasader 1997. Samlerapport. *Hauglid, L., & Gundhus, G. (red.).* 1998. 32 s.
- 073** Bygningshistoriske undersøkelser. Samlerapport 1997. *Christie, H., Hauglid, L., Norsted, T. & Storsletten, O. (Gundhus, G. red.)* 1998. 34 s.
- 074** Snøhvitutbyggingen. LNG-anlegg på Melkøya, Hammerfest kommune. Konsekvenser for samiske kulturminner. *Johnskareng, A. & Holm-Olsen, I.M.* 1998. 17 s.
- 075** Fargeundersøkelser i Kiøsterudgården, Åsgårdstrand, 1998. *Olstad, T.M.* 1999. 37 s.
- 076** Konservering av bemalte veggplanker fra Ål stavkirke, Buskerud. *Olstad, T.M.* 1999. 41 s.
- 077** Avslutning av konserveringsarbeidene i Lyngdal kirke, Numedal. *Olstad, T.M.* 1999. 36 s.
- 078** Fortidsminne i dagens landskap. Status for automatisk freda kulturminne i Voss kommune, Hordaland i 1998. *Fasteland, A.* 1999. 23 s.
- 079** Baroniet Rosendal i Kvinnherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet. *Brønne, J.* 1999. 76 s.
- 080** Stiftsgården i Trondheim. Fargeundersøkelser og konserveringsarbeider 1996-1998. *Solberg, K.* 1999. 46 s.
- 081** Diverse arkeologiske oppdrag i Bergen og på Vestlandet 1997-98. *Dunlop, A. R., Gellein, K., Hommedal, A. T. & Birkenes L. Ø.* 1999. 59 s.
- 082** Samiske kulturminner og kulturlandskap i Mauken-Blåtind øvings- og skytefelt. Utvikling av en GIS- og fjermålingsbasert metode. *Holm-Olsen, I. M., Grydeland, S. E. & Tømmervik, H.* 1999. 39 s.
- 083** Flahammar gård, Luster kommune i Sogn og Fjordane. Konservering av panelen till två 1700-tals dekorationsmålaade rum. *Gjertsen, R.* 1999. 30 s.
- 084** Arkeologiske undersøkelser ved Vincent Lunges gate 19/21, Nonneseterkvartalet i Bergen, 1998. *Dunlop, R.A.* 1999. 33 s.
- 085** Bamble kirke, Telemark. Fargeundersøkelse av interiøret, 1998. *Solberg, K.* 1999. 38 s.

Fortettelse NIKU Oppdragsmeldinger

086 Planlagt golfbane på Breivikeidet, Tromsø kommune, Troms. Konsekvenser for samiske kulturminner og kulturmiljø. *Buljo, T.-H. & Holm-Olsen, I. M.* 1999. 16 s.

087 Fornyelse av reguleringskonsesjon for Mjøsvatn, Vinje og Tinn kommuner i Telemark. Konsekvenser for automatisk fredete kulturminner. *Risbøl, O.* 1999. 53 s.

088 Bygninger: Undersøkelser - Tilstand - Tiltak. Samlerapport 1998. *Gundhus, G. (red.)* 1999. 38 s.

089 Interiør og gjenstander: Undersøkelser – Tilstand – Tiltak. Samlerapport 1998. *Gundhus, G. (red.)* 1999. 66 s.

090 Metall med verneverdi. Handsaming, lagring og vedlikehold av innandørs metallgjenstander. *Bjørke, A.* 1999. 22 s.

091 På sporet av en mangfoldig historie. Kalvariegruppen i Romfo kirke, Sunndal kommune i Møre og Romsdal. *Gundhus, G. & Winnes, M.* 2000. 43 s.

092 Kongsberg kirkes glasslysekroner. Konservering, sikring og dokumentasjon. *Sommer-Larsen, A.* 2000. 38 s.

093 Kulturminner og kulturmiljø i Gråfjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 1999, fase 1. *Risbøl, O., Vaage, J., Ramstad, M., Narmo, L.E., Høgseth, H.B., & Bjune, A.* 2000. 153 s.

094 Bevaring av gamle arkiv med kart og tegninger. Ingeniørbrigadens arkiv hos Riksantikvaren. *Korff, K.* 2000. 27 s.

095 Alterskapet i Hamre kirke, Osterøy kommune, Hordaland. Konservering 1999/2000. *Frøysaker, T.* 2000. 26 s.

096 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Grong kommune, Nord-Trøndelag. *Binns, K.S.* 2000. 31 s.

097 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Gjesdal kommune, Rogaland 1999. *Haavaldsen, P.* 2000. 23 s.

098 Diverse arkeologisko oppdrag i Bergen, 1998-99. *Dunlop, A.R., Hommedal, A.T., Moldung, H.R., Nøttveit, O., Trædal, V. & Åstveit, J.* 2000. 58 s.

099 Bygninger, interiører og gjenstander: Samlerapport 1999. *Gundhus, G. (red.)* 2000. 88 s.

100 Asker kirke, Asker kommune i Akershus. Bevaring av kirkens barokke inventar. *Stein, M.* 2000. 16 s.

4. NIKU publikasjoner

101 Brekke Søndre, Skien i Telemark. Farge- og bygningshistoriske undersøkelser i hovedbygningen 1999. *Brønne, J. & Winness, M.* 2001. *Utgått*

102 Kulturminner og kulturmiljø i Gråfjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 2000, fase 2. *Risbøl, O., Vaage, J., Fretheim, S., Narmo, L.E., Rønne, O., Myrvoll, E., & Nesholen, B.* 2001. 244 s.

103 Eidsvoll 2014 – et visjonsprogram. *Risåsen, G.Th.* 2001. 26 s.

104 Strategisk instituttprogram 1996-2001. Konservering: strategi og metodeutvikling. *Swensen, G. (red.)* 2001. 104 s.

105 Kors og krusifiks. Tre utsnitt av deres historie. *Brendalsmo, A.J., Frøysaker, T., Jensenius, J.H.* 2001. 46 s.

106 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Fræna kommune, Møre og Romsdal 2000. *Binns, K. S.* 2001. 26 s.

107 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Nord-Aurdal kommune, Oppland 2000. *Sollund, M.-L. Bøe.* 2001. 19 s.

108 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune, Finnmark, 2000. *Myrvoll, E. R.* 2001. 19 s.

109 Strategisk instituttprogram 1996-2001. Hus i Norge. *Storsletten, O.* 2001. 30 s.

110 Polychrome wooden ecclesiastical art - Climate and dimensional changes. *Olstad, T.M., Haugen, A. & Nilsen T.-N.* 2001. 24 s

111 Kirkested i 1000 år. Grend, gård og grav i Liknes, Kvinesdal kommune i Aust Agder. *Brendalsmo, A. J. & Stylegar, F.-A.* 2001. 52 s. Denne publikasjonen kan bestilles hos: Kvinesdal kommune, administrasjonsetaten Tlf.: 38 35 77 00 Faks: 38 35 77 01

112 Evaluering av arkeologiske utgravninger i norske middelalderbyer 1970-1999. *Molaug, P. B.* 2001. 81 s.

113 The Norwegian Rock Art Project - Documentation Standard. Bergkunstprosjektet - Dokumentasjonsstandard. *Helliksen, W. & I. M. Holm-Olsen.* 2001. 60 s.

114 «...med Guld, Sølf oc Farvue...» - Den barokke altertavlen i Oslo domkirke som kulturhistorisk kilde. *Stein, M.* 2001. 110 s.

115 Krigsskolen, Tollbugata 10 i Oslo. Rehabilitering 1999-2000. *Heggenhougen, B.* 2002. 92s.

116 Kulturminner og kulturmiljø i Gråfjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 2001, fase 3. *Risbøl, O., Risan, T., Bugge Kræmer, M., Paulsen, I., Sønsterud, K.E., Swensen, G. & T. Solem.* 2002. 307 s.

117 Strategisk instituttprogram 1996-2001. Norske middelalderbyer. *Molaug, P. B. (red.)* 2002. 91 s.

118 Irgensepitafiet i Røros kirke. *Solstad, J.* 2002. 28 s.

119 Bilder i brann - Paintings On Fire. Eidsvoll kirke. *Ford, T.* 2002. 31 s.

120 Det gyldne hollandske alterskap i Leka kirke, Nord-Trøndelag. Konservering og restaurering. *Olstad, T.M.* 2002. 57 s.

121 Strategisk instituttprogram 1996-2001. Landskapet som kulturminne. *Skar, B. (red.)* 2002. 73 s.

122 NIKU strategisk instituttprogram 1996-2001. Norske middelalderbyer. Oslo havn i middelalderen. *Molaug, P.B.* 2002. 59 s.

123 Den korsfestede Kristus fra Skafså kirke, Tokke kommune i Telemark. Undersøkelser og konservering. *Gjertsen, R.* 2002. 36 s.

124 NIKU Strategisk instituttprogram 1996-2001. Norske middelalderbyer. Tønsberg havneområde. Stratigrafiske analyser. *Ulriksen, E. (red.)* 2002. 170 s.

125 Kulturminner og kulturmiljø i Gråfjell, Regionfelt Østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 2002, fase 4. *Risbøl, O., Risan, T., Bjørnstad, R., Fretheim S. & Eketuft Rygh, B.H.* 2002. 201 s.

126 Cultural Heritage on the Urban Fringe. Nannestad workshop report March 2002. *Swensen, G. (ed.)* 2002. 50 s.

5. NIKU Faktaark

- 1995-25 Om 1500-talls bonader i Setesdal.
- 1996-6 Om utgravninger i Domkirkegården i Trondheim.
- 1996-8 Om gravfunn på Hadseløya i Vesterålen.
- 1996-13 Om Lydvaloftet på Voss.
- 1996-20 Om kulturminner og E18 gjennom Oslo.

1997-6	Om kvistnagler fra Tønsberg.	2002-7	Om Irgensepitafiet i Røros kirke
1997-7	Om kristusfigur fra Otterøy kirke.	2002-8	Om brannskadene på altertavlen i Eidsvoll kirke og behandlingen av dem.
1997-13	Om konservering i Nore stavkirke.	2002-11	Om norske middelalderbyer
1997-19	Om ødeleggelse av kulturminner i Skien kommune.	2002-13	Om landskapet som kulturminne
1997-22	Om historiske vandringer i Trondheim.	2002-15	Om krusifikset fra Skafså kirke
1998-2	Om konservering og restaurering av 1700-talls maleri i Vevelstad kirke.		
1998-4	Om skader på kulturlag i middelalderbyer.		
1998-12	Om utgravningene i Erkebispegården.		
1998-15	Om ødeleggelse av kulturminner i Trondheim.		
1998-16	Om Fuglefrisen i Olavsklosteret i Oslo.		
1998-17	Om konservering og restaurering av altertavlen i Førde kirke.		
1998-20	Om to båtvrak fra 1600-tallet funnet på Sørenga i Oslo.		
1998-22	Om arkeologiske utgravninger av Vestfrontplassen i Trondheim.		
1998-24	Om armbrøstproduksjon i Trondheim.		
1999-2	Om utgravninger på Tønsberg torv.		
1999-6	Om konserveringen av 19 bemalte veggplanker i Ål stavkirke.		
1999-8	Om kosthold og erverv i Erkebispegården i Trondheim.		
1999-9	Om fargene i Kjøsterudgården i Åsgårdstrand.		
1999-14	Om fargeundersøkelser og konserveringsarbeider ved Stiftsgården i Trondheim.		
1999-16	Om jubileumstemaheftet «NIKU 1994-1999 – Kulturminneforskningens mangfold».		
1999-18	Om GIS og samiske kulturminner i Mauken-Blåtind øvings- og skytefelt i Troms.		
1999-19	Om fargeundersøkelser i Bamble kirke i Telemark.		
1999-20	Om grindbygde hus i Vest-Norge.		
2000-4	Om handsaming av metallgjenstandar med verneverdi.		
2000-5	Om kalvariegruppen i Romfo kirke.		
2000-8	Om bygningshistoriske kilder.		
2000-10	Om Kongsberg kirkes glasslysekroner fra omkring 1760.		
2000-11	Om Steinvikholm slott i Trondheimsfjorden.		
2001-3	Om den røde hverdagshelten		
2001-5	Om Eidsvoll-anlegget kan gjenskapes slik det var i 1814.		
2001-7	Om krusifikser gjennom 850 år.		
2001-8	Om kulturminner og -miljø i Gråfjell		
2001-11	Om Hertug Skules gravplate rekonstruert på dataskjermen		
2001-12	Om konservering - strategi og metodeutvikling		
2001-14	Om tjærebreing av stavkirker fra middelalderen		
2001-16	Om status for automatisk fredete kulturminner i Fræna, Nord-Aurdal og Guovdageainny/Kautokeino kommuner		
2002-4	Om den barokke altertavlen i Oslo domkirke		